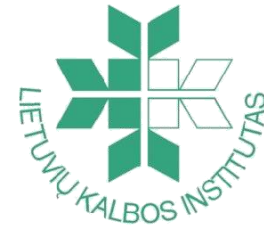

MYKOLO ROMERIO
UNIVERSITETAS

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS
UNIVERSITETAS

Tarptautinė mokslinė konferencija

***TARMĖS – EUROPOS TAUTŲ KULTŪROS
PAVELDAS***

Išplėstinės tezės

International Scientific Conference

***DIALECTS – EUROPEAN NATIONAL
HERITAGE***

Extended Abstracts

**Vilnius
2013**

Konferencijos mokslinis komitetas

Komiteto pirmininkė:

prof. dr. Zofija Babickienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Nariai:

prof. dr. Gintautas Akelaitis, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

prof. dr. Alvydas Butkus, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

prof. habil. dr. Genovaitė Kačiušienė, Šiaulių universitetas, Lietuva; Matėjaus Belo universitetas, Slovakija

prof. dr. Lidija Leikuma, Latvijos universitetas, Latvija

doc. dr. Žaneta Markevičienė, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva

doc. dr. Regina Rinkauskienė, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva

doc. dr. Lora Tamošiūnienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

prof. habil. dr. Anna Tyrpa, Lenkijos mokslų akademija, Lenkija

dr. Aurelija Gritėnienė, Lietuvių kalbos institutas, Lietuva

Konferencijos organizacinis komitetas

Komiteto pirmininkė:

dr. Ilona Čiužauskaitė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Nariai:

doc. dr. Rima Bakšienė, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuvių kalbos institutas, Lietuva

Silvija Masalskienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Viktorija Mažeikienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

doc. dr. Lina Murinienė, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva

dr. Živilė Nedzinskaitė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Laima Pečkuvienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Diana Steiblienė, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva

dr. Jolita Urbanavičienė, Lietuvių kalbos institutas, Lietuva

Kristina Gecevičiūtė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Leidinių parengė:

prof. dr. Gintautas Akelaitis, Mykolo Romerio universitetas

prof. dr. Zofija Babickienė, Mykolo Romerio universitetas

Viktorija Mažeikienė, Mykolo Romerio universitetas

Laima Pečkuvienė, Mykolo Romerio universitetas

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

Turinys

Gintautas Akelaitis , <i>Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
PARENTEZĖ LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE / PARENTHESIS IN THE LITHUANIAN DIALECTS.....	8
Zofija Babickienė , <i>Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ TARMĖS LEKSIKOS SAVITUMAS / VOCABULARY PECULARITIES IN THE NORTH-ŽEMAITIAN DIALECT OF KRETINGA.....	10
Rima Bakšienė , <i>Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ KAUNIŠKIŲ PRIEGAIDŽIŲ AUDICINIAI TYRIMAI: REZULTATAI IR PROBLEMOS / AUDITIVE STUDIES OF SYLLABLE ACCENTS OF WEST AUKŠTAITIAN KAUNAS REGION RESIDENTS: RESULTS AND PROBLEMS	11
Bożena Cząstka-Szymon , <i>Mokytojų rengimo kolegija, Belsko-Biala, Lenkija</i>	
TRADYCYJNE PODZIAŁY DIALEKTALNE A USTAWY UNII EUROPEJSKIEJ	13
Kazimieras Garšva , <i>Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
LATVIJOS LIETUVIŲ ŠNEKTOS / LITHUANIAN DIALECTS OF LATVIA.....	14
Kinga Geben , <i>Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
STOSUNEK LITEWSKICH POLAKOW DO DYGLÓSJI (BADANIE SOCJOLINGWISTYCZNE) / LITHUANIAN POLES' ATTITUDES TOWARD DIGLOSSIA (SOCIOLINGUISTIC INVESTIGATION).....	16
Aurelija Gritėnienė , <i>Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
KIAULĖ, ARKLYS IR OŽKA LIAUDIŠKUOSE SUDURTINIUOSE AUGALŲ VARDUOSE / CONSTITUENTS KIAULĖ 'PIG', ARKLYS 'HORSE', AND OŽKA 'GOAT' IN FOLK COMPOUND NAMES OF PLANTS	18
Dalia Gulbinskienė, Rūta Navickaitė , <i>Lithuanian University of Education, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania</i>	
LEARNING CULTURES: INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF EFL STUDENTS AT MRU AND LUES	20
Birutė Jasiūnaitė , <i>Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
KAI KURIE VELNIO PAVADINIMAI PAGAL IŠVAIZDĄ TARMĖSE IR TAUTOSAKOJE / SOME APPEARANCE-RELATED NAMES OF THE DEVIL IN DIALECTS AND FOLKLORE.....	21
Genovaitė Kačiuškienė , <i>Šiaulių universitetas, Šiauliai, Lietuva, UMB, Slovakija</i>	
ŠIAURĖS PANEVĖŽIŠKIŲ TARMINĖS NUOSTATOS: SOCJOLINGVISTINIS TYRIMAS / LINGUISTIC SELF-AWARENESS OF REPRESENTATIVES OF THE NORTH PANEVĖŽYS DIALECT	22
Audronė Kairienė , <i>Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
SENOSIOS GRAIKŲ KALBOS DIALEKTAI ARISTOFANO KOMEDIJOSE / ANCIENT GREEK DIALECTS IN THE COMEDIES OF ARISTOPHANES.....	24

Laima Kalėdienė , <i>Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
VILNIAUS MIESTO KALBA: STEBIMOJO LAIKO HIPOTEZĖ / VILNIUS URBAN DIALECT: THE APPARENT-TIME HYPOTHESIS	25
Regina Kliukienė , <i>Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
TARMĖS ŽEMAITIJOS REGIONO MIESTUOSE (VARTOJIMAS IR KALBINĖS NUOSTATOS) / DIALECTS IN THE TOWNS OF ŽEMAITJA REGION (USE AND LINGUISTIC ATTITUDES).....	27
Валерия Колосова , <i>Lingvistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija</i>	
ВЗАИМОСВЯЗЬ ДИАЛЕКТНЫХ НАЗВАНИЙ РАСТЕНИЙ И ИХ МОРФОЛОГИЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ С ТЕКСТАМИ ЭТИОЛОГИЧЕСКИХ ЛЕГЕНД, НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ И МАГИИ (НА МАТЕРИАЛЕ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ) / INTERDEPENDENCE AMONG DIALECTAL PHYTONYMS, THEIR MORPHOLOGICAL FEATURES, ETIOLOGICAL LEGENDS, FOLK MEDICINE, AND MAGIC (ON SLAVONIC MATERIAL)	29
Елена Королёва , <i>Daugpilio universitetas, Latvija</i>	
«ДИАЛЕКТНЫЙ СЛОВАРЬ ОДНОЙ СЕМЬИ-2» – ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ПОГРАНИЧНЫХ ГОВОРОВ / THE DIALECTAL THESAURUS OF ONE FAMILY – 2 – THE SOURCE OF RESEARCH ON A FRONTIER DIALECT	31
Anna Kostecka-Sadowa , <i>Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija</i>	
WPLYWY WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE W GWARACH POLSKICH – ZARYS PROBLEMATYKI, EAST EUROPEAN INFLUENCES IN POLISH DIALECTS – AN OUTLINE OF ISSUES	33
Joanna Koziol , <i>Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija</i>	
RZECZOWNIKI ILOŚCIOWE W GWARACH POLSKICH. ZARYS PROBLEMATYKI / QUANTITATIVE NOUNS IN POLISH DIALECTS. OUTLINE OF THE TOPIC	35
Ольга Крылова , <i>Институт лингвистических исследований РАН Россия, Санкт-Петербург, Россия</i>	
ОТРАЖЕНИЕ СЕМАНТИКИ ДИАЛЕКТНОГО СЛОВА В СОВРЕМЕННЫХ РЕГИОНАЛЬНЫХ СЛОВАРЯХ / THE REFLECTION OF THE SEMANTICS OF DIALECT WORDS IN MODERN REGIONAL DICTIONARIES	37
Kristine Kunicka , <i>Daugpilio universitetas, Daugpilis, Latvija</i>	
ОСОБЕННОСТИ ПОЛЬСКОГО РЕГИОЛЕКТА В ЛАТГАЛИИ: ЛЕКСИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / THE PECULIARITIES OF THE POLISH REGIOLECT IN LATGALE: LEXICAL ASPECT	39
Елена Кузьмина , <i>Sankt Peterburgo valstybinis universitetas, Rusija</i>	
УСТАРЕВШАЯ ЛЕКСИКА В РУССКИХ НАРОДНЫХ ГОВОРАХ (НА МАТЕРИАЛЕ ПСКОВСКИХ ГОВОРОВ) / OUTDATED LEXICON IN THE RUSSIAN NATIONAL DIALECTS (THE PSKOV DIALECTS).....	40

Lidija Leikuma , <i>Latvijas universitetas, Ryga, Latvija</i>	
PIRMAIS MONOGRĀFISKAIS APCERĒJUMS PAR LATVIEŠU VALODAS IZLOKSNĒM – A. BECENBERGERA „LETTISCHE DIALECT-STUDIEN“ (1885) / THE FIRST MONOGRAPHIC TREATISE ON THE SUBDIALECTS OF THE LATVIAN LANGUAGE – “LETTISCHE DIALECT-STUDIEN“ BY A. BEZZENBERGER (1885).....	43
Лена Леванцевич , <i>Bresto valstybinis A. S. Puškino universitetas, Brestas, Baltarusija</i>	
ЛІНГВІСТЫЧНАЯ ГЕАГРАФІЯ БРЭСТЧЫНЫ /	45
Aurimas Markevičius , <i>Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
PRIELINKSNIŲ RAIŠKA IR VARTOJIMAS TARMĖSE / EXPRESSION AND USAGE OF PREPOSITIONS IN LITHUANIAN DIALECTS.....	49
Dace Markus , <i>Rygos pedagogikos ir švietimo vadybos akademija, Ryga, Latvija</i>	
MALĒNIEŠU RUNĀTĀ VARIANTA FONĒTIKA: STABILĪTĀTE UN MAIŅAS / PHONETICS OF SPOKEN MALENIAN VARIANT: STABILITY AND CHANGES	51
Liene Markus-Narvila , <i>Latvių kalbos institutas, Ryga, Latvija</i>	
LINGVISTISKĀ SITUĀCIJA RUCAVĀ 21. GS. / LINGUISTIC SITUATION IN RUCAVA IN THE 21ST CENTURY	53
Елена Матейкович , <i>Daugpilio universitetas, Daugpilis, Latvija</i>	
ПОЛЬСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ГОВОРЕ СТАРОВОЕРОВ ЛАТГАЛИИ / POLISH ELEMENTS IN THE DIALECT OF OLD BELIEVERS OF LATGALE	55
Сергей Мызников , <i>Rusijos mokslų akademijos Lingvistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija</i>	
БАЛТИЗМЫ И ТРАНСФОРМИРОВАННЫЕ БАЛТИЗМЫ В СЕВЕРНОРУССКИХ ГОВОРАХ / WORDS OF BALTIC ORIGIN AND TRANSFORMED WORDS OF BALTIC ORIGIN IN DIALECTS OF RUSSIAN NORTH	58
Lina Murinienė , <i>Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
TARMYBIŲ KAIP BENDRINĖS KALBOS NORMŲ VERTINIMAS „KALBOS PATARIMUOSE“ / REGIONAL USAGE ASSESSED AS STANDARD LANGUAGE NORMS IN THE SERIES “ADVICE ON LANGUAGE”	59
Gertrūda Naktinienė , <i>Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
TARMIŲ FAKTŲ PATEIKIMAS AKADEMINIAME „LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNE“ / PRESENTATION OF DIALECT DATA IN THE ACADEMIC EDITION OF “LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS”.....	61
Ieva Ozola , <i>Liepojas universitetas, Liepoja, Latvija</i>	
DIENVIDRIETUMKURZEMES IZLOKŠŅU STABILĀS UN MAINĪGĀS IEZĪMES: (i)UN iio- CELMA DAUDZSKAITĻA INSTRUMENTĀĻA GALOTNES PIEMĒRS / STABLE AND CHANGING FEATURES OF SOUTH-WEST KURZEME SUB-DIALECTS: THE EXAMPLE OF PLURAL ENDINGS OF (i)O- AND iio- STEM INSTRUMENTAL CASE	63

Laima Pečkuvienė , <i>Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
SAVITOS PASAULĖJAUTOS ATSPINDŽIAI AUKŠTAIČIŲ IR ŽEMAIČIŲ TARMĖSE / REFLECTIONS OF THE DISTINCTIVE OUTLOOK IN THE DIALECTS OF AUKŠTAITIAN AND ŽEMAITIAN.....	65
Regina Rinkauskienė , <i>Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
PALYGINIMAI XIX AMŽIAUS RAŠTUOSE RYTŲ AUKŠTAIČIŲ TARME / COMPARISONS IN 19 TH CENTURY TEXTS WRITTEN IN THE EAST-AUKŠTAITIAN DIALECT.....	67
Ana Romančuk , <i>Varšuvos universitetas, Varšuva, Lenkija</i>	
GERVĖČIŲ ŠNEKTOS LEKSIKA: TRADICIJA IR INOVACIJOS / VOCABULARY OF SUBDIALECT OF GERVĖČIAI: TRADITION AND INNOVATION.....	69
Kristina Rutkovska , <i>Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
O MECHANIZMACH ODDZIAŁYWAŃ OBCYCH NA GWARY POLSKIE NA LITWIE (NA PRZYKŁADZIE REGIONU IGNALIŃSKIEGO) / THE MECHANISMS OF FOREIGN INTERACTIONS POLISH DIALECTS IN LITHUANIA (UNDER THE EXAMPLE OF IGNALINA'S DISTRICT).....	70
Zofia Sawaniewska-Mochowa , <i>Kazimiero Didžiojo universitetas, Bydgoščius, Lenkija</i>	
SŁOWNIK GWAROWO-KULTUROWY JAKO SPOSÓB DOKUMENTOWANIA DZIEDZICTWA REGIONU (NA PRZYKŁADZIE KUJAW) / A DIALECTAL-CULTURAL DICTIONARY AS A WAY OF DOCUMENTING THE HERITAGE OF THE REGION. THE CASE OF KUJAWY REGION.....	72
Елена Сьянова , <i>Rusijos mokslų akademijos Lingvistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija</i>	
МИКРОТОПОНИМЫ КАК СПОСОБ ЭКСПЛИКАЦИИ ГЕОФИЗИЧЕСКОГО КУЛЬТУРНОГО КОДА (НА МАТЕРИАЛЕ ГОВОРОВ СЕВЕРО-ВОСТОКА ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ) / MICROTOPONYMS AS A WAY OF EXPLICATION OF THE GEOPHYSICAL CULTURAL CODE (THE DIALECTS OF THE NORTH-EAST OF THE VORONEZH REGION).....	74
Bronė Stundžienė , <i>Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva</i>	
FOLKLORAS IR TARMĖ: SAKYTNIS IR RAŠYTNIS ASPEKTAI / FOLKLORE AND DIALECT: THE ORAL AND WRITTEN ASPECTS.....	76
Нуриля Шаймердинова , <i>Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Казахстан</i>	
ПРОБЛЕМА ЯЗЫКА И ДИАЛЕКТА В ДРЕВНЕТЮРКСКИХ РУНИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКАХ / THE PROBLEM OF LANGUAGE AND DIALECTS IN OLD TURKIC RUNIC MONUMENTS.....	78
Lora Tamošiūnienė, Vilhelmina Vaičiūnienė, Jelena Suchanova , <i>Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva</i>	
CONCEPTUALISING OF PLURILINGUALISM IN LITHUANIAN ACADEMIC PUBLICATIONS.....	80

- Aurelija Tamulionienė**, *Lietuvių kalbos institutas, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva*
 NEAPIBRĖŽTĄ YPATYBĖS KIEKĮ ŽYMINČIŲ BŪDVARDŽIŲ VARTOJIMAS TARMĖSE
 (PRIEŠDĖLIŲ PO- IR PA-VEDINIAI) / THE USAGE OF ADJECTIVES DENOTING
 INDEFINITE QUANTITY IN DIALECTS (DERIVATIVES WITH PREFIXES PO- AND PA-)
81
- Anna Tyrpa**, *Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija*
 DIALEKTOLOGIA W ZAKŁADZIE DIALEKTOLOGII POLSKIEJ INSTYTUTU JĘZYKA
 POLSKIEGO PAN / STUDIES IN DIALECTOLOGY AT THE DEPARTMENT OF POLISH
 DIALECTOLOGY OF THE PAN83
- Jolita Urbanavičienė**, *Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva*
 RYTŲ IR PIETRYČIŲ VILNIŠKIAI: TARMĖS IR BENDRINĖS KALBOS SANTYKIS /
 RESIDENTS OF EAST AND SOUTH-EAST VILNIUS (VILNIŠKIAI): RELATION BETWEEN
 DIALECT AND STANDARD LANGUAGE.....85
- Agnieszka Welpa**, *Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Varšuva*
 CZY ISTNEJE REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE JĘZYKA PIEŚNI LUDOWYCH? / ARE
 THERE ANY DIFFERENCES BETWEEN FOLK SONGS FROM VARIOUS REGIONS OF
 POLAND?.....87
- Anna Vulāne, Ingēra Tomme-Jukēvica**, *Rygos pedagogikos ir švietimo vadybos akademija,
 Ryga*
 BĒRNU IZMANTOTIE VECVECĀKU NOSAUKUMI DAŽĀS AUGŠZEMNIEKU DIALEKTA
 IZLOKSNĒS / GRANDPARENTS' NAMES USED BY CHILDREN IN SOME PATOIS OF
 THE EASTERN PART OF LATVIA.....88
- Jadwiga Wronicz**, *Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija*
 GWARA JAKO TWORZYWO TEKSTU POETYCKIEGO / DIALECTS AS A SOURCE OF
 MATERIAL FOR POETICAL TEXTS.....90

Gintautas Akelaitis

Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva

PARENTEZĖ LIETUVIŲ KALBOS TARMĖSE

Parentezė – tai atskirų žodžių formos arba sintaksinės konstrukcijos, kurios, nesintagmiškai, t. y. beapibrėžtos pozicijos, įtrauktos į sakinį arba į tekstą, pertraukia, bet nesuardo sintagminių ryšių ir koduojamo turinio plėtros, išreiškia šalutinę, papildomą informaciją, sakytinėje kalboje išskiriamos pagrindinio tono ir tempo pakitimu, o rašytinėje – puntuaciškai. Lietuvių kalbos sintaksėje parentezės centrą sudaro sisteminiai, sandaros modelius ir funkcinius semantinius tipus turintys įterpiniai ir šių požymių neturintys, taigi nesisteminiai, kalbėjimo planui priklausantys įspraudai; parentezės periferijoje yra pertarai, įterpiamai vartojami jaustukai ir parentezuoti sintaksiniai elementai.

Kaip rodo tarmių medžiaga (20 tomų „Lietuvių kalbos žodyno“, tarmių žodynų pavyzdžiai, tarmių tekstų rinkiniai), lietuvių kalbos tarmės yra būdingiausių bendrinės lietuvių kalbos įterpinių (*būdavo, girdi, matai, matyt, regis, rodos, sako, supranti, žinoma, žiūrėk* ir kt.) šaltinis.

Tarmėse vyrauja įterptinės žodžių formos, kurios dėl sakinio vartojimo dažniausiai yra redukuotos. Įterptinių konstrukcijų, glaustų, paprastai dvižodžių (*kaip matai, matai gi, ma rodos, teip sakyti* ir kt.), vartojama nedaug ir neįvairių. Išplėtotų įterptinių konstrukcijų (pvz., *kaip pasako žmonys*) reta. Abiejų tarmių – aukštaičių ir žemaičių – įterpiniai iš esmės yra tie patys. Jų skirtumus lemia tarmių leksinės, fonetinės, žodžių formų skirtybės (plg. : *veiz(d)ėk* ir *matai, žiūrėk; kap sakyti, saka; atamenu, atsiprašantys, būdo (būlo, būdot)* ‘būdavo’, *palaukš, rastum, rodžias, sakydavai, sakytienai* ir kt.). Aukštaičių tarmėje įterpinių vartojama ir daugiau, ir įvairesnių. Tarmių įterpinius papildoma skolinti, hibridiniai ir verstiniai įterpiniai.

Kitaip nei rašytinę formą turinčioje bendrinėje kalboje, trumpa sakiuose tarmių tekstuose retai pasitaiko įspraudų, kuriems būdinga išplėtotą formą. Tarmėms visiškai nebūdingi parentezuoti sintaksiniai elementai, kuriems reikalingas rašytinis puntuacinis įforminimas. Pertarų, tiek visuotinai paplitusių (pvz. : *a ne, aha, znočias* ir kt.), tiek individualių (pvz. : *čemeris, do, katytis, rūpkele* ir kt. – jų vartotojai dažniausiai gauna atitinkamas pravardes) vartojama nemažai. Tarmių parentezę kaip sintaksinį reiškinį ypač išplečia įterpiamai vartojami jaustukai ir įvairūs kitokie emocinės paskirties elementai (pvz. : *ajetau, kad tu surūgtum, testa perkūnas* ir kt.), kurie dažnai yra pereinamojo į pertarus pobūdžio.

Gintautas Akelaitis

Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

PARENTHESIS IN THE LITHUANIAN DIALECTS

The term *parenthesis* defines the word forms or syntactic constructions which are inserted into a sentence and interrupt the normal syntactic flow of the sentence, but do not ruin its syntagmatic relations and development of the idea. In the spoken language, parentheses are distinguished from the rest of the information in the sentence by change of the main tone and tempo, in the written language – by punctuation. In the Lithuanian syntax, the term *parenthesis*

defines systematic interpolations of certain structure models and functional semantic types (*Lith. įterpiniai*), interpolations of free form which are not systematic (*Lith. įspraudai*), meaningless words or phrases (*Lith. pertarai*), parenthetical interjections (*Lith. įterpiamai vartojami jaustukai*) and parenthetical syntactic elements (*Lith. parentezuoti sintaksiniai elementai*).

The analysis of the dialectal material (examples from 20 volumes of the Dictionary of the Lithuanian Language, the dialect dictionaries and the collections of the dialect texts) makes it evident that the Lithuanian dialects are the main source of the most usual interpolations of the standard Lithuanian language (*būdavo, giridi, matai, matyt, regis, rodos, sako, supranti, žinoma, žiūrėk* etc.).

In the dialects, parenthetical word forms, often reduced, prevail. Short parenthetical constructions, usually composed of two words, (*kaip matai, matai gi, ma rodos, teip sakyt* etc.) are used as well, but they are not numerous. Long parenthetical constructions (e. g., *kaip parsako žmonys*) are rare. The parentheses of both dialects – the Aukštaitian dialect and Žemaitian (Samogitian) dialect – are mostly the same. Their differences are determined by lexical, phonetic and morphological peculiarities of the dialects (compare: *veiz(d)ėk* and *matai, žiūrėk; kap sakyt, saka; atamenu, atsiprašančiai, būdo (būlo, būdot), palaukš, rastum, rodžias, sakydavai, sakytienai* etc.). In the Aukštaičių dialect, the parentheses are more diverse and are used more frequently. In addition to the dialectal parentheses of the Lithuanian origin, the borrowed, hybrid and translated parentheses are used.

In the dialect texts, contrary to the standard language texts, interpolations of free form (*Lith. įspraudai*) are rare. Parenthetical syntactic elements (*Lith. parentezuoti sintaksiniai elementai*), which need written punctuation, are not characteristic of the dialectal language at all. Meaningless words and phrases (*Lith. pertarai*), both commonly-used (e. g., *a ne, aha, znočias*) and individual (e. g., *čemeria, do, katytis, rūpkele*), are used rather frequently. The dialectal language is also enriched by parenthetical interjections (*Lith. įterpiamai vartojami jaustukai*) and other parenthetical emotional elements.

Zofija Babickienė

Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva

ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ TARMĖS LEKSIKOS SAVITUMAS

Pranešime aptariamos šiaurės žemaičių kretingiškių leksikos ypatybės lyginant jas su gretimų žemaičių patarmių ir lietuvių bendrinės kalbos faktais. Taip bandoma išskirti bendruosius ir skiriamuosius kretingiškių patarmės leksikos bruožus. Tyrimas atliktas sisteminant daiktavardžius ir kitas kalbos dalis į temines grupes, kurias apžvelgiant nustatoma savita tarmės žodžių daryba, atskleidžiami akivaizdūs daiktavardžių giminės skirtumai, daiktavardžių kamiengalių (baignenų) pokyčiai; vienu kamiengalių perėjimas į kitus; identifikuojami fonetiniai reiškiniai (kontrakcija, metatezė, substitucija ir kt.).

Pranešime taip pat apžvelgiami kai kurie dėsningi leksemų semantiniai pokyčiai – reguliariosios polisemijos, sinonimijos reiškiniai. Tarmės leksika nagrinėjama kilmės aspektu kreipiant dėmesį į didelę slavybių gausą. Atskiros teminės grupės nagrinėjamos leksikos vartojimo požiūriu, nustatomi tų pačių teminių grupių leksikos sluoksniai tradicinėje ir pakitusioje tarmėje.

Tyrimo šaltiniai: I. Zofijos Babickienės, Birutės Jasiūnaitės, Angelės Pečeliūnaitės, Rūtos Bagužytės leidinys „Centrinė šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė“ (2007). Jį sudaro: 1) tarminių tekstų knyga (342 p.); 2) pratimų knyga (167 p.); 3) elektroninė knyga su autentiškais tradicinės tarmės informantų įrašais. II. Juozo Aleksandravičiaus Kretingos tarmės žodynas (2011, 510 p.). III. 10. 000 leksikos vienetų sukaupta pranešimo autorės „Kulių šnektos žodyno“ kartoteka.

Zofija Babickienė

Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva

VOCABULARY PECULIARITIES IN THE NORTH-ŽEMAITIAN DIALECT OF KRETINGA

The focus of my paper is on discussion of several aspects of the lexical peculiarities in the North-Žemaitian dialect of Kretinga in comparison to the neighbouring Žemaitian subdialects and standard Lithuanian.

In such a way I try to reveal lexical commonalities and differences between North-Žemaitian Dialect of Kretinga area and neighbouring Žemaitian subdialects. The presented vocabulary is divided into the topical groups, therefore it is possible to establish word-building features in subdialects, in gender differences, various phonetical phenomena such as metathesis, contraction, etc.

The presentation will also discuss the aspects of regular semantic changes, such as regular polisemy, synonymy. Vocabulary of the North-Žemaitian Dialect of Kretinga is analysed from the origin point of view, it is important that there are many Slavic loanwords in this dialect.

Sources: I. Zofija Babickienė, Birutė Jasiūnaitė, Angelė Pečeliūnaitė, Rūta Baužytė, Issue „The Central Dialect of Northern Žemaitians (the Dialect of Kretinga)“ (2007). It consists of: 1) a printed book of dialectal texts (342 p.); 2) a book of Practical Dialect Exercises (167 p.); 3) an electronic version of the said books which consists of more appropriately selected records. II. Juozas Aleksandravičius “Vocabulary of the Dialect Kretinga“ (2011, 510 p.). III. 10. 000 lexical items containing index collected by the author of the presentation „Kulių subdialect vocabulary“ index.

Rima Bakšienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ KAUNIŠKIŲ PRIEGAIÐŽIŲ AUDICINIAI TYRIMAI: REZULTATAI IR PROBLEAMOS

Audicinis (lot. *audicio* ‘klausymas’) eksperimentas kalbotyroje dažniausiai atliekamas norint identifikuoti probleminius garsinius reiškinius, besiskiriančius subtiliais požymiais. Dažniausiai juo siekiama išsiaiškinti garsinių elementų skiriamuosius požymius ir nustatyti jų fonologinę galią. Šiuo metodu dažnai tiriami ir supersegmentiniai vienetai – priegaidės, kurių esmę sudaro distinktyvinės funkcijos realizacija – gebėjimas diferencijuoti kitais atžvilgiais vienodus žodžius, pvz. : *kóšė – kôšė*.

Lietuvių fonetikų darbuose tradiciškai teigiama, kad vakarų aukštaičiai kauniškiai gerai skiria priegaides visų tipų ilguosiuose kirčiuotuose skiemenyse. Tačiau šios tarmės priegaidžių audicinių tyrimų iki šiol atlikta nebuvo. Pranešime aptariami Lukšių šnektos, priklausančios šiaurinei kauniškių daliai, audicinio tyrimo rezultatai.

Eksperimente dalyvavo Šakių rajono Lukšių V. Grybo gimnazijos 18 dešimtos klasės moksleivių. Priegaidžių atpažinimas tirtas visų tipų skiemenyse: balsiniuose, dvibalsiniuose ir dvigarsiniuose, pvz. : *sėjai – sėjai, láido – laído, káltas– káltas*. Auditoriai prieš akis turėjo lapus su sunumeruotais sakiniais, o klausėsi tik tiriamųjų žodžių ir turėjo pažymėti, kurio sakinio žodį girdi. Eksperimentas atliktas du kartus: pirmą kartą tiriamuosius žodžius skaitė pranešimo autorė, antrą – viena iš mokinių, abi gerai mokančios tiriamąją šnektą.

Auditoriai geriausiai skyrė dvibalsių priegaides – teisingai atpažinta 82% (skaitant pranešimo autorei) ir 86% (skaitant mokinei) atvejų. Dvigarsių teisingai atpažinta atitinkamai 74% ir 82% atvejų. Prasčiausiai, kaip ir tikėtasi, atpažįstamos ilgųjų balsių priegaidės – atitinkamai 64% ir 52% atvejų. Kadangi visais atvejais teisingo atpažinimo procentas viršija 50% ribą, galima teigti, kad priegaidės šioje šnektoje pakankamai gerai skiriamos visų tipų skiemenyse.

Rima Bakšienė

The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania

AUDITIVE STUDIES OF SYLLABLE ACCENTS OF WEST AUKŠTAITIAN KAUNAS REGION RESIDENTS: RESULTS AND PROBLEMS

The auditive (from Latin *audicio* “listening”) experiment in linguistics is most often carried out to identify problematic sound phenomena and their subtle features. In most cases, the experiment seeks to clarify the distinctive features of sound elements and determine their phonological power. This method is often used in research of such super-segmental units as accents, the essence of which lies in realization of the distinctive function, i. e. ability to differentiate identical words from diverse point of view, for example: Lithuanian *kóšė – kôšė* (English *v. filtered – n. porridge*).

In their works, Lithuanian phoneticians traditionally claim that West Aukštaitian Kaunas region residents are good in distinguishing syllable accents in all types of long stressed syllables. However, no auditive studies of the syllable accents of this dialect have been performed yet. The article discusses the results of auditive studies of Lukšiai local dialect belonging to northern part of Kaunas region.

Eighteen tenth-grade students of V. Grybas High School of Lukšiai, Šakiai region, took part in the experiment. The identification of syllable accents has been studied in all types of syllables: in vowels, diphthongs and semi-diphthongs, e. g., *sėjai – sėjai* (*v. sowed – n. sowing*), *laido – laido* (*v. slung – n. wire*), *káltas– káltas* (*n. chisel – a. guilty*). The participants were given sheets of paper with numbered sentences and were asked to mark the sentences containing the words they heard. The experiment was performed twice – first the researched words were read by the author of the article, then the reading was repeated by one of the students; both readers mastered the local dialect well.

The participants performed best in distinguishing syllable accents of diphthongs – 82 % of participants recognized correctly when the reader was the author of the article and 86 % of participants noted correctly when the reader was the student. In correct recognition of semi-diphthongs results were 74% and 82% correspondingly. As expected, the recognition of syllable accents of long vowels was the poorest – 64% and 52% correspondingly. In all cases, the correct identification rate exceeded 50 % limit, and, therefore, we can state that, in this local dialect, the syllable accents are distinguished well enough in all types of syllables.

Bożena Cząstka-Szymon*Mokytojų rengimo kolegija, Belsko-Biala, Lenkija***TRADYCYJNE PODZIAŁY DIALEKTALNE A USTAWY UNII EUROPEJSKIEJ**

Referat pokazuje wpływy specyficznego ustawodawstwa Unii Europejskiej na tradycyjne kwalifikacje, od dawna istniejące w polskiej i poza słowiańskiej dialektologii.

Celem ustanowionej w 1992 r. *Europejskiej karty języków regionalnych i mniejszościowych* była ochrona zanikających języków. Dotyczyło to przede wszystkim języków grupy celtyckiej. Karta nie obejmuje dialektów danego języka. Tymczasem to ograniczenie nie jest brane pod uwagę w sytuacji pewnych obszarów w Europie, w których często ze względów historycznych obserwuje się jakieś różnice kulturowe, folklorystyczne, gwarowe czy religijne. Na wniosek nie zawsze reprezentatywnych grup mieszkańców próbuje się w organach ustawodawczych (w Polsce – w Sejmie) poprzez zarejestrowanie gwary, jako języka regionalnego doprowadzić do autonomii danego regionu. Tak, więc przez stworzenie nowego bytu językowego dąży się do zmiany się układu politycznego. Może to doprowadzić do sytuacji konfliktowych w danym państwie, a nawet na kontynencie. Znamienne jest to. Że nie uwzględnia się niekwestionowanych przez lingwistów podziałów języków, wywodzących się z praindoeuropejszczyzny. Pomija się bogaty dorobek dialektologów, nie bierze się pod uwagę ocen autorytetów językoznawczych, ale wykorzystuje się opinie socjologów, badaczy kultury, politologów, zwykle młodszego pokolenia. Praktyka taka, widoczna w Polsce na przykładzie gwary śląskiej, nie jest zgodna ani z *Ustawą o języku polskim*, aniz założeniami *Europejskiej karty...*, której autorzy w Preambule mówią wyraźnie o przestrzeganiu „suwerenności narodowej oraz integralności terytorialnej” państwa, w którym występują języki regionalne i mniejszościowe.

Kazimieras Garšva*Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva***LATVIJOS LIETUVIŲ ŠNEKTOS**

1921 m. buvo pravesta Lietuvos ir Latvijos siena. Latvijai atiteko Alūkstos, Aknystos, Skyronių, Uterų ir kitos penkios sritys (290 km²), priklausę Kauno gubernijai. Jos iškeistos į Palangos pajūrį ir 3 kitas sritis (182 km²). Visa Latgala atiteko Latvijai. Iki 18 a. vakaruose (Liepojos rajone) lietuviai gyveno tarp Rucavos, Nycos ir Bartos.

Ukrai (dabartinis Duobelės valsčius) nuo 13 a. buvo Lietuvos dalis; Skyronys ir kiti jiems gretimi Bauskės rajono kaimai Lietuvai atiteko 1473 m. Lietuvos žemėlapiuose Breslaujos ir Aknystos kyšuliai į šiaurę žymėti iki 1914 m. Ukrai, Skyronys, Aknysta ir kitos kaimo vietovės priklausė Kauno gubernijai, Vilniaus ir vėliau – Žemaičių vyskupijoms. Šios vietos nuo 1919 m. rugpjūčio mėnesio iki 1920 m. spalio mėnesio buvo Lietuvos Respublikos dalis.

Didžiausia Latvijos lietuvių šnektą buvo į pietvakarius nuo Daugpilio, tarp Kalkuonės, Kurcumo, Medumo, Grendzos. Daugiausia lietuvių gyveno Papušinėje, 2 km į pietus nuo Kalkuonės. 1979 m. dar pusė Papušinės gyventojų (33 iš 66) buvo lietuviai. Daug lietuvių gyveno Vasariškiuose, Vanagiškiuose, Medume, Kalniškiuose, Žvirbliškiuose ir kituose kaimuose.

Įdomiausios lietuvių kalbos šnektos yra kairiojoje Dauguvos upės pusėje. Toliausia lietuvių kalbos sala Latgaloje yra Sakstagalio valsčius (Rezekmės raj.), kur yra Ciskodo parapija, 110 km nutolusi nuo dabartinės Lietuvos sienos.

1851 m. Ciskodo parapijos kaimuose (64 ūkiuose) gyveno 300–400 lietuvių. 1977 m. jų buvo likę apie 10.

18–19a. lietuviai buvo apgyvendinę didžiąją dabartinio Daugpilio rajono dalį tarp Subačiaus, Bebrinės, Kalupės, Malinovkos, Kaplavos, kur 1920 m. buvo nuo 20 % iki 55 % vietovardžių su priesaga *-išk*.

Kazimieras Garšva*The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania***LITHUANIAN DIALECTS OF LATVIA**

Lithuanians signed the act of marking the border with Latvia in 1921, due to which Latvia took over Alūksta, Aknysta, Skyronys, Ukrai and other five districts (290 sq. km) from the province of Kaunas in return of Palanga, the seacoast territory and 3 other districts (182 sq. km). In addition, all of Letgalia went under the territory of Latvia.

The Lithuanians lived in the west - namely, in the area between Rucava, Nyca and Barta the district of Liepoja until the 18th c.

Ukrai (the present district of Duobelė was officially part of Lithuania from the 13th c.; whereas Skyronys and the neighbouring rural areas of Brunava (the district of Bauskė) became its part in 1473. The maps of Lithuania featured Breslauja and Aknysta territories as extending up the north until 1914. Ukrai, Skyronys, Aknysta and other rural districts belonged to the province of Kaunas, to the diocese of Vilnius and later to the diocese of Žemaičiai. The mentioned areas were part of the Republic of Lithuania from August 1919 until October 1920.

The largest Lithuanian dialect in Latvia extended to the southwest of Daugpilis, between Kalkuonė (Kalkūnai), Kurcumas, Medumas, and Grendza. The largest number of Lithuanians lived in Papušinė, 2 km south of Kalkuonė. In 1979, 33 out of 66 inhabitants of Papušinė were Lithuanians. Many Lithuanians lived in Vasariškiai, Vanagiškiai, Medumas, Kalniškiai, Žvirbliškiai and other villages.

The most interesting areas of the Lithuanian language can be found on the right side of the river Daugava. The most distant area of the Lithuanian language is in the rural areas of Sakstagalis (the district of Rzekne). This area includes Ciskodas (Tiskadi) that is 110 km away from the Lithuanian border. 300–400 Lithuanians lived in the 7 villages (64 farmsteads) of the rural district of Ciskodas in 1851. In 1977 about ten eldest people could speak Lithuanian.

In the 18th–19th c. Lithuanians must have populated the most of the present district of Daugpilis surrounded by Subačius, Bebrinė, Kalupė, Malinovka, and Kaplava (there were 20–55 % place names with the suffix *-išk-* in 1920) in the north.

Kinga Geben

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

STOSUNEK LITEWSKICH POLAKOW DO DYGLOSJI (BADANIE SOCJOLINGWISTYCZNE)

Polacy na Litwie w świetle danych statystycznych spisu ludności z 2011 roku są największą na Litwie mniejszością narodową (Statistikos departamentas 2012). Zmieniająca się sytuacja socjolingwistyczna wymaga szczegółowych badań, które zostały przeprowadzone w ramach dwóch projektów (zob. Projekty).

Celem referatu jest analiza świadomości Polaków mieszkających w miastach południowo-wschodniej części Litwy, ich stosunku do wielojęzyczności i dyglosji (por. Geben 2010). Badani znają trzy języki: polski, litewski rosyjski. Swoją wielojęzyczność oceniają jednoznacznie pozytywnie. Sfery użycia języków przez Polaków w badanych miastach są bliskie dyglotycznego podziału na użycie języka litewskiego w sytuacji oficjalnej i polskiego lub rosyjskiego w domu. Język rosyjski zdominował kontakty towarzyskie. Język prosty jest używany w starszym pokoleniu w Solecznikach, jako język domowy. Gwarę (język prosty) większość respondentów ocenia negatywnie, ponieważ sądzi, że przeszkadza w nauce języka ogólnopolskiego. W szkołach i w kościołach Polacy starają się stosować wariant ogólny polszczyzny, który ma moc językową i może być uznany za wariant wysoki, prestiżowy. Wariant niski, gwarowy używany jest tylko w sytuacjach nieoficjalnych, powszechnie kojarzy się z ludźmi niewykształconymi. Część młodzieży jednak ma szczególne podejście do swojego języka: nie uważają interferencji językowej za coś złego, uważają, że należy mówić żargonem w środowisku „swoich” z Wileńszczyzny.

W referacie będę starała się znaleźć odpowiedzi, w jaki sposób sądy o języku wpływają na zachowania językowe oraz czy można prognozować, w jaki sposób zmieni się język Polaków na Litwie.

Kinga Geben

Vilnius University, Vilnius, Lithuania

LITHUANIAN POLES' ATTITUDES TOWARD DIGLOSSIA (SOCIOLINGUISTIC INVESTIGATION)

The Polish community constitutes the largest ethnic minority group in present-day Lithuania. In the beginning of 2011, the Polish community included 212,800 people, or 6.6 per cent of the population of Lithuania (Department of Statistics 2012). The data for this article was collected during two research projects. The current study has been designed to reveal and to interpret attitudes toward diglossia and toward multilingualism among Polish community lived in Vilnius and in smaller towns of south-eastern part of Lithuania.

The Poles of the Vilnius region are multilingual. Respondents indicated good knowledge of three languages: Polish, Lithuanian and Russian. They expressed positive attitudes to multilingualism. They find the official language – Lithuanian – the most important, because public life is dominated by the state language. The language spoken with family members is Polish or Russian for many Poles in Lithuania. The use of Polish or Russian is often related to private affairs (private letters and messages).

The respondents are aware of the fact that the Polish language in Lithuania and in Poland is different. The peasant dialect (*język prosty*) is different from standard Polish; it has been saturated with all the typical interference of Belarusian, Russian and Lithuanian at all levels. Poles in Lithuania are involved in the situation of diglossia. At schools and in churches they attempt to use the standard variant of the Polish language, which has the power of language and can be considered as a variant of high prestige. The low variant (*język prosty*) is used only in non-official situations; it is associated with uneducated people. The mixing of languages is seen as a positive phenomenon by some young people. They present positive attitudes to their dialect or slang, they want to speak in such way with others from the same group. The article tries to reveal which option of linguistic behaviour Poles in Lithuania will select in future. Will they continue to foster multilingualism in families? What changes will occur in linguistic behaviour when Poles in Lithuania begin to participate actively in social life?

Aurelija Gritėnienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

KIAULĖ, ARKLYS IR OŽKA LIAUDIŠKUOSE SUDURTINIUOSE AUGALŲ VARDUOSE

Tarmėse vartojama daugybė liaudiškų augalų vardų, pasidarytų iš gyvų būtybių pavadinimų. Žodžių darybos požiūriu didžiausią grupę iš šių vardų sudaro sudurtiniai fitonimai. Gyvojoje kalboje užrašyta daugiau nei 200 sudurtinių augalų vardų, sudarytų iš naminių gyvulių vardų. Tarp jų gana didelę grupę (beveik 90 fitonimų) sudaro dūriniai, kurių pirmaisiais apibrėžiančiaisiais sandais eina šaknys *kiaul-*, *arkl-/kumel-*, *ožk-/ož-*. Tokia tendencija sietina su tuo, kad nominacijos procese svarbūs veiksniai yra kalbinės bendruomenės gyvenamosios aplinkos sąlygos ir tam tikrų naminių gyvūnų paplitimas. Skirtinos dvi tokių augalų vardų grupės: determinaciniai ir perkeltinės reikšmės pavadinimai. Pirmieji iš jų remiasi tiesioginėmis motyvuojančių žodžių reikšmėmis. Tokių dūrinių apibrėžiantysis sandas dažniausiai nurodo, kad šiais augalais minėti naminiai gyvuliai yra šeriami arba gydomi. Pirmasis tokių dūrinių sandas taip pat turi semą „laukinis, netikras“, t. y. toks augalas (dažniausiai piktžolė) auga laukuose, šiukšlynuose, patvoriuose, dirvose ir nėra kultūrinis kaip apibrėžiamuoju sandu einanti augalo gentis, pavyzdžiui, *arklakovynis*, *kumelmėtė*, *kiaulmėtė* ir pan. Dažnu atveju tokiais sudurtiniais vardais pabrėžiamas prastas augalo skonis, kvapas, nuodingumas ir pan. Perkeltinės reikšmės (metoniminių-metaforinių) dūrinių leksinė reikšmė gerokai skiriasi nuo darybinės. Tokių dūrinių antraisiais sandais dažniausiai eina arklio, ožkos ar kiaulės kūno dalių pavadinimai, o pirmieji apibrėžiantieji sandai nurodo augalo lapų, žiedų, vaisiukų ar stiebų panašumą į minėtų gyvūnų pėdas, liežuvį, barzdą ir pan., pavyzdžiui, *arkliapėdis*, *kiauliašeris*, *ožkaliežuvis*. Pastebėta bendra tendencija, kad didžiajai daliai tokių sudurtinių vardų būdinga neigiama konotacija, kuri pirmiausia slypi apibrėžiančiaisiais dūrinių sandais einančių naminių gyvūnų pavadinimų semantikoje.

Aurelija Gritėnienė

The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius

CONSTITUENTS KIAULĖ ‘PIG’, ARKLYS ‘HORSE’, AND OŽKA ‘GOAT’ IN FOLK COMPOUND NAMES OF PLANTS

Dialects evidence a profuse usage of folk names of plants constructed from the names of living creatures. In terms of word formation, the largest group of these names consists of compound phytonyms. There have been more than 200 compound names of plants registered in spoken language, formed from the names of livestock. Among them, making up quite a large group (nearly 90 phytonyms), are compounds, the first determinative constituents of which are roots *kiaul-*, *arkl-/kumel-*, *ožk-/ož-*. Such a tendency should be related to the fact that the important factors in the process of nomination are the conditions of living environment of a linguistic community as well as the distribution of certain livestock. Two groups of such names of plants should be singled out: determinative names and figurative names. The former are based on the direct meaning of motivating words. The determinative constituent in such compounds normally points out that these plants are used for foddering and healing of the before-mentioned livestock. The first constituent of such compounds also has the seme *laukinis* (*wild*), *netikras* (*unreal*), i. e. such a plant (normally a weed) grows in fields, scrapheaps, along fences, in the soil, and therefore it is not cultural, unlike

the genus of a plant in the determinative constituent, e. g. *arklakvynis*, *kumelmėtė*, *kiaulmėtė*, etc. In frequent cases, such compound names highlight foul taste, smell, or toxicity of a plant. The lexical meaning of figurative (metonymic–metaphorical) compounds differs from the formative meaning. The second constituents of such compounds are usually the names of body parts of the horse, goat, or pig, whereas the first determinative constituents refer to the similarity of leaves, blooms, small fruit, or stems to the feet, tongue, beard, etc., of the livestock in question, for instance, *arkliapėdis*, *kiauliašeris*, *ožkaliežuvis*. A general tendency has been observed that the major part of such compound names has a negative connotation that, above all, is encoded in the semantics of the names of livestock in the determinative components of compounds.

Dalia Gulbinskienė, Rūta Navickaitė

Lithuanian University of Educational, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

LEARNING CULTURES: INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF EFL STUDENTS AT MRU AND LUES

Foreign language learning is comprised of grammatical competence, communicative competence, language proficiency and cultural competence. Cultural competence is the knowledge of the conventions, customs, beliefs, and systems of meaning of another country. Language and culture are inseparable. Culture is the foundation of communication. Language itself makes no sense and has no meaning outside the cultural setting in which it is spoken. In teaching English as a foreign language (EFL), great attention should be paid to teaching culture of the target language as well as to teaching linguistic knowledge so that learners' intercultural communicative competence (ICC) can be enhanced. Foreign language teachers should be culture teachers. As learners learn about language, they learn about culture and as they learn to use a new language, they learn to communicate with other individuals from a new culture. The problem is that the mastery of vocabulary and structures does not necessarily ensure a person's communicative competence. The appearance of disharmony, misunderstandings and even conflicts in communication is largely due to a lack of ICC. The ability to communicate successfully with native speakers depends not only on language skills but also on comprehension of cultural habits and expectations. In the century of the global communication, the goal of EFL teaching has to be changed and a shift should be made to the cultivation of ICC. The main aim of the paper is to reveal whether EFL students at Mykolas Romeris University and Lithuanian University of Educational Sciences hold intercultural communicative competence.

Birutė Jasiūnaitė*Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva***KAI KURIE VELNIO PAVADINIMAI PAGAL IŠVAIZDĄ TARMĖSE IR TAUTOSAKOJE**

Mūsų tarmėse ir interdialektinio pobūdžio tautosakos tekstuose vartojama daugiau kaip 400 pavoingos mitinės būtybės – velnio eufemistinių pavadinimų. Jų motyvuojantys požymiai skirtingi: dažniausiai tai personažo gyvenamoji vieta, būdingieji jo išvaizdos bruožai, fiziniai trūkumai ar luošumas, veikla ar funkcijos, būdo savybės.

Įvairiuose šaltiniuose rasti 38 velniavardžiai, motyvacinio ryšiu susiję su šio mitologinio personažo išvaizda, jo kūno sandara. Nustatyta, kad dažniausiai eufemistinius velnio pavadinimus motyvuoja jo zoomorfiniai požymiai: ragai, uodega, nagai, gyvulio kojos, kūno plaukuotumas, pvz.: *raguotis, raguotinis, raguotkojis, ilgauodegis, uodeguotasis, naginas, ožkakojis, skeltanagis, plaukuotas, šepšys*.

Darybos požiūriu tarp šios leksinės-semantinės grupės velniavardžių vyrauja sudurtiniai žodžiai, kurių antrasis komponentas – kūno dalies pavadinimas: *ožiabarzdis, karviakojis, juodragis, žaltagalvis* ir pan. Pasitaiko priesaginės (*ragutis, raginis, raguočius*) ir galūninės (*ragius, šiošė, nagus*) darybos pavyzdžių. Kai kuriais atvejais (*kiaunasris, nakabis*) darybos pamatą kiek sunkiau nustatyti dėl fonetinių priežasčių. Daugumai šios grupės pavadinimų reikšmė „velnias“ yra antrinė: tai vadinamieji semantiniai derivatai. Rasta ir keletas frazeologinių velniavardžių (*Liudvikas ožkos pėdelėms*).

Tokių mitonimų atsiradimą lemia įvairūs kultūriniai veiksniai. Lietuvių folklorinio velnio vaizdinys smarkiai paveiktas kultūrinių krikščioniškosios Europos tradicijų, kurias savo ruožtu sąlygojo antikos palikimas. Tai pakankamai ryškiai atsispindi ir šio populiarus mitologinio personažo nominacijoje.

Birutė Jasiūnaitė*Vilnius University, Vilnius, Lithuania***SOME APPEARANCE-RELATED NAMES OF THE DEVIL IN DIALECTS AND FOLKLORE**

More than 400 euphemistic names of the dangerous mythical creature *devil* are used in our dialects and folklore texts of interdialektal nature. Their motivating features may be different: the living place of the creature, characteristic features of its appearance, bodily defects or lameness, activities or functions, or traits of its character.

38 names of the *devil* related to the appearance and body shape of this mythical creature were found in different sources. It can be stated that the most frequent motivation for the euphemistic names of the *devil* were its zoomorphic features: horns, tail, hoofs, animal legs, hairiness, e. g. *raguotis, raguotinis, raguotkojis, ilgauodegis, uodeguotasis, naginas, ožkakojis, skeltanagis, plaukuotas, šepšys*.

From the word-building perspective this lexico-semantic group of *devil's* names is dominated by compound words with the second component including the name of the body part, e. g. *ožiabarzdis, karviakojis, juodragis, žaltagalvis*, etc. Examples of the use of suffixes (*ragutis, raginis, raguočius*) and inflections (*ragius, šiošė, nagus*) can be found as well. In some cases

(*kiaunasris, nakabis*) it is harder to identify the word-building base due to phonetic reasons. For the majority of names in this group the meaning of *devil* is secondary, i. e. these are the so-called semantic derivatives. A few phraseological names of the *devil* were identified (*Liudvikas ožkos pėdelėms*).

The emergence of such mythical names is determined by different cultural factors. The image of the *devil* in Lithuanian folklore has been strongly influenced by cultural traditions of the Christian Europe which were, in turn, the legacy of antiquity. It can be clearly seen in the naming of this popular mythological character.

Genovaitė Kačiuškienė

Šiaulių universitetas, Šiauliai, Lietuva, UMB, Slovakija

ŠIAURĖS PANEVĖŽIŠKIŲ TARMINĖS NUOSTATOS: SOCIOLINGVISTINIS TYRIMAS

Geolingvistikos terminas lingvistinėje literatūroje vartojamas keliomis reikšmėmis ir Lietuvoje nėra labai dažnas. Naujas žingsnis šioje srityje žengiamas dabar, pradėjus vykdyti mokslinį projektą „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“, kurį parengė Lietuvių kalbos institutas (www.tarmes.lt). Jame dalyvauja ir Šiaulių universiteto dialektologai (Kačiuškienė 2012; Garšvaitė 2013). Pranešime, remiantis šiaurės panevėžiškių tarmės esančių punktų – Dervelių, Klovainių, Kapčiūnų, Pakruojo kaimo, Panevėžio, Medikonių, Lygumų, Sosdvario, Norvaišių, Šeduvos– sociologinės anketos duomenimis, analizuojama šio krašto žmonių kalbinė savimonė.

Atlikto tyrimo pagrindu daroma išvada, kad šiaurės panevėžiškiai gerai diferencijuoja dvi kalbos atmainas – sakytinę ir rašytinę, kiekvienai jų priskirdami tik jai būdingas funkcijas ir veiklos sferas. Sakytinė kalba – tai bendravimo šeimoje, su artimaisiais ir su kaimynais kalba, tai – gimtojo krašto tarmė. Rašytinė kalba – tai literatūros, žiniasklaidos ir korespondencijos kalba, ne tokia spontaniška ir gyva, todėl jai geriausiai tinka sunormintas kalbos variantas – lietuvių bendrinė kalba.

Tarmiškai kalbantis žmogus, tarmės vartotojas šiaurės panevėžiškių tarmės atstovų yra vertinamas kaip socialiai patrauklus, gerbiantis gimtąją tarmę, patriotiškai nusiteikęs žmogus.

Genovaitė Kačiuškienė

Šiauliai University, Šiauliai, Lithuania, UMB, Slovakia

LINGUISTIC SELF-AWARENESS OF REPRESENTATIVES OF THE NORTH PANEVĖŽYS DIALECT

The term “geolinguistics” is not very common in Lithuania. It has several meanings in linguistic literature. A new step has been taken with the launch of the *Lithuanian Contemporary Research into Geolinguistics: Point Network Optimization and Interactive Dissemination of Dialect Information* research project developed by The Institute of the Lithuanian Language (www.tarmes.lt). Dialectologists of Šiauliai University are also the project participants (Kačiuškienė 2012; Garšvaitė 2013). Based on the data obtained from a sociological survey and research conducted in the points of North Panevėžys dialect

(Derveliai, Klovainiai, Kapčiūnai, Pakruojis, Panevėžys, Medikoniai, Lygumai, Sosdvaris, Norvaišiai, Šeduva), the article analyses the linguistic self-awareness of the local population.

The research findings evidencethat the users of the North Panevėžys dialect can point out exactly the differences between the two varieties of the language, spoken and written, assigning the functions and activity scopes typical of each one of them. The spoken language is a language used to communicate with family, relatives and neighbours; it is the native dialect. The written language is a language used in literature, print media, and correspondence; since it is not as spontaneous and lively, the standardized version – the standard Lithuanian language – is the best option.

An individual who speaks / uses a dialect is seen as socially engaging, respecting the native dialect and patriotically-minded person by the representatives of the North Panevėžys dialect.

Audronė Kairienė*Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva***SENOSIOS GRAIKŲ KALBOS DIALEKTAI ARISTOFANO KOMEDIJOSE**

Senovės Graikijoje egzistavo daugybė tarmių ir potarmių. Antikos gramatikai buvo išskyrę keturias pagrindines tarmes: jonėnų, Antikos, dorėnų, ajolėnų. Apie senovės graikų tarmių ypatybes galima spręsti iš akmenyse iškaltų įrašų, keramikos dirbiniuose išraižytų žodžių, dokumentinių papirusų ir literatūrinių paminklų. Literatūros kūriniai ne visada atspindėdavo gyvuosius dialektus, nes jų kalbą nulemdavo nusistovėjusi žanro tradicija. Kiekvienas Senovės Graikijos literatūros žanras pasižymėjo savitu, tik jam būdingu dirbtiniu dialektu, turėjusiu daug archaizmų ir iš epo atkeliavusių žodžių. Vienas iš autorių, kurio kūriniuose atsispindi graikų tarmių bruožai – V a. pr. Kr. gyvenęs senosios komedijos kūrėjas Aristofanas. Komedijoje *Acharniečiai*, parašytoje 425 m. pr. Kr., komediografas vaizduoja į Atėnus atkeliavusius kitų miestų piliečius. Vienas iš jų kalba gimtuoju Megarų, kitas – Bojotijos dialektu. Komedijoje *Lysistratė*, sukurtoje 411 m. pr. Kr., Spartos tarme prabyla iš Lakonijos atvykę pasiuntiniai. Fonetinės ir morfologinės jų kalbos ypatybės iš esmės sutampa su šių tarmių bruožais, žinomais iš senųjų įrašų. Komedijoje *Paukščiai* (414 m. pr. Kr.) ką tik įkurtą Debesų Gegutmiesčio miestą aplanko poetas, kurio įmantrią leksiką pajvairina dorėninės formos. Nors Aristofanas neįvardija šio poeto, skaitytojams nelieka abejonių, kad tai chorinės lyrikos kūrėjo Pindaro ir jo kalbos parodija. Tarmiškai kalbantys Aristofano komedijų personažai ne tik suteikė kūriniams humoristinio atspalvio, bet ir leido jų autoriui tikroviškai pavaizduoti to meto Atėnų gyvenimą.

Audronė Kairienė*Vilnius university, Vilnius, Lithuania***ANCIENT GREEK DIALECTS IN THE COMEDIES OF ARISTOPHANES**

There were many dialects and vernaculars in Ancient Greece. The main of them were the Ionic-Attic, Aeolic and Doric dialects. Most of the ancient dialects are known from inscriptions. The dialectal words were engraved on stones, drawn on ceramic artefacts, written on documentary papyri or attested in the Ancient Greek literature. Literary genres were conventionally written in the specific dialect, in which the genre originated, regardless the origin of authors. The language of Greek poetry or prose does not reflect any real vernacular. Ancient poets and writers used literary languages that were artificial from the point of view of any individual dialect. One of the authors who tried to reveal real dialectal features in his works was a famous comic playwright of Ancient Greece Aristophanes (5th century BC). In his comedy *Acharnians* (written in 425 BC) Aristophanes represents personages from communities outside Athens. One of these personages speaks his native Megarian dialect and the other – his native Boeotian. In comedy *Lysistrata* (written in 411 BC) some personages from Sparta speak Laconian. The phonologic and morphologic features of their words generally accord with epigraphic records. In *Birds* (written in 414 BC) a young versifier visits the city-in-the-sky. The exalted style of his Doric speech suggests that the greatest choral lyric poet Pindar is parodied in this comedy. In conclusion, Aristophanes put native dialect into the mouths of his personages not only for humour but also because he tried to add some realism to his comedies.

Laima Kalėdienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

VILNIAUS MIESTO KALBA: STEBIMOJO LAIKO HIPOTEZĖ

Pastaruoju metu sociolingvistus vėl sudomino seniai keltas klausimas, ar įmanoma stebėti dabartyje vykstančius kalbos kitimus. Iki šiol dažniausiai buvo linkstama atmesti tokią galimybę. Tiksliau pasakius, niekas neneigė kalbos variantiškumo, tačiau jis niekuomet netapdavo rimto mokslinio kalbos tyrimo objektu. Paprastai variantai būdavo interpretuojami kaip tarmių ar kalbų mišimo rezultatas: vienės kurios nors tarmės ar kalbos ypatybę pakeičianti, net „išstumianti“, kita, paprastai stipresnės tarmės ar kalbos, ypatybė. Dar dažniau įvairavimas laikytas atsitiktiniu dalyku, bet pats terminas nevartotas. Toks požiūris lėmė, kad į kalbos įvairavimą beveik nebūdavo atsižvelgiama kaupiant empiriką, nesigilinta teoriniu aspektu.

Pritaikius *lingvistikos rinkos* sampratą, galima išsiaiškinti, kokiomis kalbos priemonėmis ir kaip šios rinkos dalyviai tenkina savo siekius: padarius prielaidą, kad tarties ar kiti kalbos raiškos variantai tam tikrame kontekste, taigi lingvistinėje rinkoje, įgyja savo vertę ir nėra vartojami tik atsitiktinai, kaip *lapsus linguae*. Tokiu būdu paaiškėja, kodėl vieni variantai laikomi prestižiniais, o kiti – vengtiniais, net odioziniais, taigi kur link krypsta kitimas.

Anot sociolingvistinės *stebimojo laiko hipotezės*, su skirtingomis amžiaus grupėmis susietas kalbos įvairavimas rodo vykstantį kalbos kitimą. Tai reiškia, kad jeigu tyrimo metu nustatyti kalbos skirtumai yra būdingi ne to paties amžiaus atstovams, galima įtarti, taigi ir iširti, tebevykstančius kalbos kitimus. Stebimojo laiko hipotezė tikrintina tik tais atvejais, kai tam tikri variantai įgyja reprezentatyvumo, t. y. tampa būdingais kuriai nors grupei žmonių. Tarmių atvejais šiuo aspektu tirtina tik vietinių žmonių kalba.

Pirmasis sociolingvistinis Vilniaus miesto kalbos tyrimas buvo atliktas prieš 40 metų. Tada nustatytieji 7 sociolingvistiniai kintamieji neseniai vėl buvo tirti stebimojo laiko hipotezės patvirtinimo ar atmetimo aspektu.

Laima Kalėdienė

The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania

VILNIUS URBAN DIALECT: THE APPARENT-TIME HYPOTHESIS

Recently, sociolinguistics has raised the long-standing question once again: can linguistic change be observed while it is actually occurring? In modern linguistics, the answer to that question has usually been negative. It was always possible for linguists to observe a variation in language but that variation was of little importance for them. Such variation should be ascribed either to dialect mixture, that is, to a situation in which two or more systems have a degree of overlap, or to free variation. Linguists, therefore, attached little or no theoretical importance to variation.

‘Linguistic marketplace’ forces may be at work here: what do individuals want and what will they accept or reject linguistically to satisfy these wants? Linguistic utterances or expressions are always produced in particular contexts or markets, and the properties of these markets endow linguistic products with ‘value.’ That’s why in a certain linguistic market some products are valued more highly than others: the practical competence of speakers is to know how to produce expressions which are highly valued in these markets.

In sociolinguistics, the apparent-time hypothesis states that age-stratified variation in a linguistic form is often indicative of a change in progress. That is, if, in a survey, differences between the speech of individuals of different age were stated, they may indicate changes that have occurred over the past period. The apparent-time hypothesis depends on several assumptions: first, that a significantly broad sample is taken to be representative of the population; second, that vernacular speech is relatively stable in a given individual once that individual is past adolescence. The first sociolinguistic investigation of Vilnius urban dialect was held 40 years before. There were 7 sociolinguistic variables measured. Recently, they have been verified again and the apparent-time hypothesis was proved?

Regina Kliukienė

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

TARMĖS ŽEMAITIJOS REGIONO MIESTUOSE (VARTOJIMAS IR KALBINĖS NUOSTATOS)

Šiuo metu randasi vis daugiau tyrimų, skirtų Lietuvos miestų ir miestelių kalbinei situacijai analizuoti (plg. Brazauskienė ir kt., 2010). Išskirtinis dėmesys skiriamas kalbinių atmainų pasirinkimo klausimams, tarmių vartojimo privačiame ir viešajame gyvenime tendencijoms, tarminio kalbėjimo ir bendrinės kalbos sąsajoms tirti (min. monografija, 2010; Ramonienė, 2006; Aliūkaitė, 2007; 2011; Kalėdienė, 2009). Čia naudojamosi 2010–2012 metais Vilniaus universiteto kartu su Vytauto Didžiojo universitetu vykdyto projekto „Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: miestai ir miesteliai“ tyrimų medžiaga ir kiekybiniais duomenimis, taip pat šiuo pagrindu Viktorijos Baranauskienės sudarytais žemėlapiais (Baranauskienė, 2012).

Pranešime išsamiau analizuojama Žemaitijos regiono miestų (plg. žemėlapi *Apklaustų gyventojų tarmių vartojimas kalbant su tėvais ir tarminių regionų rajonavimas*) gyventojų vartojamos tarmės kalbant su tėvais, atskirai aptariami didžiojo Žemaitijos miesto Klaipėdos ir mažesnių miestų tarmės vartojimo ypatumai, taip pat Žemaitijos gyventojų nuomonė apie įprasčiausią, vertingiausią, suprantamiausią tarmę ir jaunimo skatinimą kalbėti tarmiškai. Gauti kiekybiniai duomenys iliustruojami grafiškai ir žemėlapiais.

Kiekybinės apklausos duomenimis, skiriasi mišriųjų ir grynųjų Žemaitijos regiono miestų tarmių vartojimas kalbant su tėvais: žemaičių tarmė dominuoja daugelyje grynųjų Žemaitijos miestų – Plungėje, Rietave, Telšiuose, Gargžduose, Šilalėje, Skuode. Šių miestų gyventojai taip pat palankiau nusiteikę žemaičių tarmės atžvilgiu – dauguma skatintų jaunimą mokytis ir kalbėti tarmiškai, bet mažesnis procentas iš jų laiko žemaičių tarmę gražiausia. Mišriuosiuose Žemaitijos regiono miestuose (čia vartojama ir aukštaičių, ir žemaičių tarmė) – Šiauliuose, Kuršėnuose, Šilutėje – vos 1–5 proc. su tėvais šneka žemaitiškai, užtat čia žemaičių tarmė laikoma ir įprasčiausia, ir gražiausia.

Regina Kliukienė

Vilnius university, Vilnius, Lithuania

DIALECTS IN THE TOWNS OF ŽEMAITIJA REGION (USE AND LINGUISTIC ATTITUDES)

Dialects in the Towns of Žemaitija Region (use and linguistic attitudes) currently more and more research is devoted to the analysis of the linguistic situation of Lithuanian towns and villages (cf. Brazauskienė et al., 2010). The issues of the choice of linguistic varieties and analysis of the trends of using dialects in private and public life as well as relationship between dialectal speech and standard language deserve exceptional attention (Brazauskienė et al., 2010; Ramonienė, 2006; Aliūkaitė, 2007; 2011; Kalėdienė, 2009). This presentation uses the material and quantitative data from the Project “The sociolinguistic map of Lithuania: towns and villages” conducted by Vilnius University and Vytautas Magnus University in 2010–2012, as well as the maps drawn by Viktorija Baranauskienė on the basis of the same data (Baranauskienė, 2012).

A more detailed analysis of dialects used in communication with parents in the towns of Žemaitija region (cf. the map The use of dialects in communication with parents among the respondents and regional distribution of dialects) is presented, and the features of a dialect used in Klaipėda, the largest town of Žemaitija, and smaller towns as well as the opinion of the residents of Žemaitija about the most usual, most valuable and most intelligible dialect and promotion of the use of dialects among young people are discussed separately. The quantitative data is presented by graphs and maps. According to quantitative data, the use of mixed and pure dialects of the towns of Žemaitija region in communication with parents is as follows: the Žemaitian dialect prevails in many pure towns of Žemaitija such as Plungė, Rietavas, Telšiai, Gargždai, Šilalė, Skuodas. The residents of these towns are also more favourably disposed towards the Žemaitian dialect – the majority would encourage young people to learn and speak the dialect, however, a smaller percentage think that Žemaitian dialect is the most beautiful. In the mixed towns of Žemaitija region (where both the Aukštaitian dialect and the Žemaitian dialect are used) – Šiauliai, Kuršėnai, Šilutė – only 1–5 percent use the Žemaitian dialect in communication with parents, but here the Žemaitian dialect is considered to be the most usual and the most beautiful.

Валерия Колосова

Linguistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ДИАЛЕКТНЫХ НАЗВАНИЙ РАСТЕНИЙ И ИХ
МОРФОЛОГИЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ С ТЕКСТАМИ
ЭТИОЛОГИЧЕСКИХ ЛЕГЕНД, НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ И МАГИИ (НА
МАТЕРИАЛЕ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ)**

В докладе рассматриваются названия растений в диалектах славянских языков. Цель анализа – показать, как в разных локальных традициях отмечаются и осмысливаются разные признаки одних и тех же растений. К таким признакам могут относиться: цвет, размер, форма, свойства поверхности, количество органов растения, «поведение», время появления и цветения, место произрастания, вкус, запах, звук, ядовитость, жгучесть, медицинское применения, использование в магии, использование в быту.

В диалектных фитонимах выделяются разные мотивационные модели: а) прямая: ‘признак’ → ‘название растения’, то есть признак прямо назван фитониме (например, рус. *белица* ‘ромашка’, болг. *синецвет* ‘василек’); б) метафорическая: ‘предмет, обладающий определенным признаком’ → ‘название растения’ (например, укр. *зозулины черевички* ‘аконит’, србх. *млечњак* ‘одуванчик’); в) мифологическая: ‘мифологический мотив’ → ‘название растения’ (например, рус. *иван-да-марья* ‘марьянник дубравный’, укр. *Петрів батіг* ‘цикорий’, србх. *богородичиноцвеће* ‘зверобой’).

Восприятие тех или иных признаков влияет на названия растений, а также служит основанием для этиологических легенд об их происхождении, для поверий об их связи с теми или иными мифологическими персонажами, и в конечном итоге формирует семиотический статус растения.

Valeria Kolosova

The Institute for Language Studies, The Russian Academy of Sciences, St. Petersburg, Russia

**INTERDEPENDENCE AMONG DIALECTAL PHYTONYMS, THEIR
MORPHOLOGICAL FEATURES, ETIOLOGICAL LEGENDS, FOLK
MEDICINE, AND MAGIC (ON SLAVONIC MATERIAL)**

The paper concerns plant names in the dialects of various Slavonic languages. The aim of the analysis is to demonstrate how, in different local traditions, different plant features are being noted and interpreted. These features are: colour, size, shape, surface, number of plant organs, "behaviour", time of appearing and flowering, place of growth, taste, smell, sound, poison, medical usage, usage in magic, usage in everyday life.

In dialectal phytonyms several motivation models can be found: a) direct model: ‘feature’ → ‘plant name’, that is a feature is directly named in a phytonym (for example, Rus. *белица* ‘camomile, Bulg. *синецвет* ‘cornflower’; b) metaphorical model: ‘a subject having a certain attribute’ → ‘a name of a plant’ (for example, Ukr. *зозулины черевички* ‘aconite’, Serbo-Croat

млѣчнѣак ‘dandelion’); c) mythological model: ‘mythological motive’ → ‘plant name’ (for example, Rus. *иван-да-марья* ‘blue cow-wheat’, Ukr. *петрів батіг* ‘цикорій’, Serbo-Croat *богородичиноувеће* ‘St. -John's wort’).

The interpretation of these features influences plant names; it also serves as a base for etiological legends about their genesis, beliefs about their relations with mythological personages; in fact, it forms the semiotic status of a plant.

Елена Королёва

Daugpilio universitetas, Latvija

«ДИАЛЕКТНЫЙ СЛОВАРЬ ОДНОЙ СЕМЬИ-2» – ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ПОГРАНИЧНЫХ ГОВОРОВ

«Диалектный словарь одной семьи – 2» представляет собой попытку зафиксировать диалектную речь группы носителей одного говора, объединенных между собой семейными узами и находящихся в родственных отношениях с автором. Современные псковские говоры являются продолжением древнерусских диалектов, древне псковского и древненовгородского и в значительно меньшей степени ростово-суздальского.

«Диалектный словарь одной семьи – 2» – это расширенная версия труда, который уже вышел в свет в 2000 году. Тогда это был словарь одной семьи, а не двух семей.

Введение новых носителей диалекта позволяет увидеть старый материал в сравнительном аспекте. Особенно хорошо видны теперь системные отношения в лексике, так как появляется огромное количество синонимов, новых значений у старых слов. В качестве иллюстративного материала иногда приводятся мини-тексты, что делает словарь настоящей энциклопедией народной жизни.

Первая семья – это бабушка и дедушка, мать, тетка и муж тетки автора. Новый вариант включает еще трех информантов: это племянница мужа тётки и жена его племянника, а также дочь дедушкиной сестры. Все они между собой состоят в родстве, близком (мать, отец, две их дочери и муж одной из дочерей, племянница отца) или отдаленном (все остальные), и только в этом смысле словарь является словарем одной семьи. Объем словаря увеличился в два раза, т. е. лексиконы обеих семей представлены в равном объеме. Настоящий словарь, являющийся диалектным лексиконом двух семей, позволяет воочию увидеть те языковые отличия, которые существуют даже между родственными семьями, проживающими на территории одного говора. В этом смысле словарь может послужить материалом компаративистских исследований самого разного направления: языка восьми личностей, трех разных поколений, двух семей, мужчин и женщин.

Материал собирался автором на протяжении последних 45 лет, словарь позволяет видеть динамику развития языка в одном пограничном диалекте и нескольких идиолектах.

Все информанты являются коренными жителями Пыталовского района Псковской области. Это пограничная с Латвией территория, с 1920 по 1940 годы, входившая в состав Латвийской республики.

Yelena Korolyova

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

THE DIALECTAL THESAURUS OF ONE FAMILY – 2 – THE SOURCE OF RESEARCH ON A FRONTIER DIALECT

The Dialectal Thesaurus of One Family – 2 describes the dialectal speech of a group of speakers of one sub-dialect connected by family bonds and being in kin relations with the author.

Kin relations with the speakers of the dialectal speech made it possible for the author to study the dialectal speech of one family from inside, being ‘one’s own’ among them and throw the light on the linguistic topics that usually remain beyond the dialectologists’ scope of vision. This makes the thesaurus a unique collection of dialectal lexis in Pskov border area. Contemporary Pskov dialect carry on the old Russian dialects, first of all old-Pskov and old-Novgorod ones and, to a much lesser degree, the Rostov-Suzdal’ dialect. The materials of the thesaurus make it possible to single out the ancient layers of lexis.

The Dialectal Thesaurus of One Family – 2 is an extended version of the research volume that was published in 2000. Then it was a thesaurus of one family, while the present one includes two families.

The family presented in the first edition consists of the author’s grandmother, grandfather, mother, aunt and her husband. The new one includes three more informants: the niece of the aunt’s husband and his nephew’s wife as well as the daughter of the grandfather’s sister. All of them are in kin relations to one another, close (mother, father, two of their daughters and the husband of one of the daughters, the father’s niece) or distant (all the rest), and only in this sense the thesaurus is that of one family or, more precisely, a family clan. Introduction of new speakers of the dialect makes it possible to regard the previously gathered material in a comparative perspective. The systemic relations in lexis become especially obvious now, as a great number of synonyms and new meanings of old words appear. New technical opportunities (the newly gathered material was recorded on Dictaphone) make it possible to use mini-texts as an illustrating material that make the thesaurus a veritable encyclopaedia of the folk life. The volume of the thesaurus has grown twice, i. e. the lexicon of both families is presented to an equal extent. The present thesaurus, a dialectal thesaurus of two families, reveals the linguistic differences that exist even between related families living in the territory of one sub-dialect. In this sense, the thesaurus may serve as the material for comparative studies of the most diverse directions: this may be a comparison of the language of eight dialect linguistic personalities, representatives of three different generations, a comparison of the language of two families, that of males and females, etc.

The author had collected the material for the last 45 years.

All informants are the local residents of Pytalovo region of Pskov province, the territory that borders on Latvia.

Anna Kostecka-Sadowa

Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija

WPLYWY WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE W GWARACH POLSKICH – ZARYS PROBLEMATYKI

Obecność zapożyczeń wschodniosłowiańskich w leksyce gwar polskich jest wynikiem wielowiekowych kontaktów z państwami ościennymi. Jest to efekt współistnienia na obszarach pogranicznych ludności polskiej i ruskiej. Oddziaływanie niektórych języków na nasz język polski trwało całe stulecia i pozostawiło trwałą ślad w składzie jego słownictwa. Językowe rezultaty symbiozy polsko-ruskiej w warunkach wielonarodowej i wielokulturowej Rzeczypospolitej XVI wieku mają bogatą literaturę. Fakty historyczne wskazywały na możliwość wzajemnego oddziaływania języków, którymi posługiwały się narody pozostające w długoletnich związkach politycznych, gospodarczych i kulturalnych.

Znaczna część rutenizmów, to silnie zakorzenione elementy polszczyzny regionalnej i familijnej, a nawet dialektyzmy, które z jakimś stopniem – mniejszym lub większym – są znane w polszczyźnie ogólnej. Języki wschodniosłowiańskie pośredniczyły też przy przejmowaniu przez polszczyznę wyrazów orientalnych. Stąd wśród rutenizmów i rusycyzmów spotykamy leksemy z pochodzenia tureckie, arabskie i perskie.

Natomiast rusycyzmy, to głównie ślad po okresie zaborów i wpływie języka rosyjskiego w okresie powojennym. Rusycyzmy utrzymywały się długo w języku potocznym, zwłaszcza w terminologii wojskowej, publicystyce.

Pożyczki wewnątrz słowiańskie niełatwo jest oddzielić od kontynuacji prasłowiańskiego dziedzictwa w poszczególnych językach, czyli od wyników równoległego i niezależnego rozwoju. Ustalenie kierunku zapożyczania jest utrudnione przez obecność polonizmów w tzw. prostej mowie ruskiej oraz przez fakty bezpośredniego przejmowania orientalizmów do słownictwa XVII-wiecznej polszczyzny.

Ustalenie, który z języków wschodniosłowiańskich był źródłem konkretnej pożyczki nie jest proste w świetle osobliwości formalno-semantycznych charakterystycznych dla przejmowanego w XVII w. słownictwa. Zmiany w denotacji nazw wschodniosłowiańskiego pochodzenia można zaobserwować na przestrzeni XV-XVII w. Powyższe zjawisko jest rezultatem rozwoju kontaktów kulturowych ze słowiańszczyzną wschodnią i stopniowym rozpoznawaniem wspólnych dla niej realiów, najpierw czerwono ruskich, następnie litewsko-ruskich i rosyjskich.

Anna Kostecka-Sadowa

The Polish Language Institute at The Polish Academy of Sciences, Cracow, Poland

EAST EUROPEAN INFLUENCES IN POLISH DIALECTS – AN OUTLINE OF ISSUES

East European loanwords in the lexis of Polish dialects is an outcome of centuries-long contacts with the neighboring countries and coexistence of the Polish and Ruthenian peoples in the borderland.

The linguistic outcomes of Polish – Ruthenian symbiosis in multinational and multicultural Poland in the 16th century can be found in numerous written records. Historical facts indicate strong mutual influence of the languages people used for political, economical and cultural purposes.

A considerable number of Ruthenisms is defined as deeply rooted elements of regional and family language, or even dialects, which are to a lesser or greater extent known in the standard Polish language. The East European languages also handed over oriental loanwords to Polish; that is why lexemes of Turkish, Arabic or Persian origin can be found among Ruthenisms and Russianisms.

However, Russianisms are mainly considered to be traces left by the Russian language in the period of the Partitions of Poland and the time after World War II. Russianisms remained in everyday language and especially in military terminology and the language of journalism for a long time.

Loanwords within the group of Slavic languages are difficult to separate from lexemes derived from common Proto – Slavic roots in the way of simultaneous and independent development. The direction of loaning is hard to define because of Polonisms in simple Ruthenian and direct loans of Orientalisms into the Polish language in the 17th century.

It is not easy to establish which of the East European languages was the source of a particular loanword in the light of formal semantic peculiarities typical of the 17th century loan lexemes. Changes in denotation of names of East European origin can be observed in the 15th – 17th centuries. This phenomenon results from cultural contacts with Eastern Europe and gradual recognition of common issues, firstly those of Red Ruthenian, then Lithuanian and Russian, and finally Russian.

Joanna Koziol

Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija

RZECZOWNIKI ILOŚCIOWE W GWARACH POLSKICH. ZARYS PROBLEMATYKI

W swoim referacie zamierzam omówić pewną grupę wybranych przez mnie leksemów, które w językoznawstwie polskim noszą różne nazwy: rzeczowniki ilościowe (Schabowska, 1967), liczebniki nieokreślone (Obrębska-Jabłońska, 1984); liczebniki partytywne nieokreślone (Laskowski, 1984), zaimki liczebne nieokreślone (USJP, 2000).

Chodzi tu o rzeczowniki, które w swoim pierwotnym znaczeniu odnoszą się do konkretnych przedmiotów lub zjawisk, a w połączeniu z innymi rzeczownikami mogą oznaczać nieokreślenie dużą lub małą ilość. Rezultatem powolnej leksykalizacji w funkcji liczebnikowej są zmiany formalne, do których można zaliczyć przejmowanie przez biernik funkcji mianownika i przybieranie w czasie przeszłym formy orzeczenia rodzaju nijakiego w grupie podmiotu z takim rzeczownikiem (*masę ludzi przyszło na spotkanie*). Zmiany kategorii gramatycznych spowodowały przesunięcie jednostek z jednej klasy do drugiej. Problemem tym zajmowała się szczegółowo Maria Schabowska w obszernej pracy „*Rzeczowniki ilościowe w języku polskim*”. Całość opracowania odnosi się do języka polskiego ogólnego i wybranych leksemów gwarowych.

Mimo licznych prac z tego zakresu, leksyka gwarowa nie doczekała się jeszcze całościowego opracowania. W swoim wystąpieniu chciałabym przedstawić proces numeralizacji rzeczowników występujących w gwarach polskich na tle polszczyzny ogólnej, opierając się na materiałach zgromadzonych w kartotece *Słownika gwar polskich* Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie.

Joanna Koziol

The Polish Language Institute at the Polish Academy of Sciences, Cracow, Poland

QUANTITATIVE NOUNS IN POLISH DIALECTS. OUTLINE OF THE TOPIC

The focus of my paper is to present a discussion concerning a group of lexemes that I have selected. Such lexemes bear various names in the Polish linguistics: quantitative nouns (Schabowska, 1967), undetermined numerals (Obrębska-Jabłońska, 1984), partitive undetermined numerals (Laskowski, 1984), undetermined numerical pronouns (USJP, 2000).

It concerns nouns that refer to specific objects or phenomena in their original meaning and, combined with other nouns, may mean a quantity indefinitely large or small. The result of the gradual lexicalization in the numeral functions are formal changes, including the cases without limitation of the denominator's function being taken over by the accusative and assuming the neuter gender by the subject group with such a noun (*masę ludzi przyszło na spotkanie*^{*}). The changes of grammatical categories cause the transfer of units from one class to another. Maria Schabowska dealt with the problem in detail in her extensive work entitled „*Rzeczowniki ilościowe w języku polskim*” [“Quantitative Nouns in the Polish Language”]. The entire work refers to the Polish language in general as well as to the selected dialectal lexemes.

^{*} The translation of this sentence is: “Lots of people came to the meeting”; however the changes mentioned by the authoress are distinguishable in the Polish language only (translator's note).

Although numerous works on this subject have been published, dialectal lexis has not been the major topic of any publication. In my paper, I present the process of numeralization of nouns occurring in Polish dialects, against the background of the standard Polish, basing on the materials gathered in *Słownik gwar polskich* (The Dictionary of Polish Dialects) by Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie [The Polish Language Institute at Polish Academy of Sciences in Cracow].

Ольга Крылова

Институт лингвистических исследований РАН Россия, Санкт-Петербург, Россия

ОТРАЖЕНИЕ СЕМАНТИКИ ДИАЛЕКТНОГО СЛОВА В СОВРЕМЕННЫХ РЕГИОНАЛЬНЫХ СЛОВАРЯХ

Истолкование значений слов, раскрытие их содержания, как свидетельствует история отечественной диалектной лексикографии, всегда являлось важнейшей задачей русского диалектного словаря. Толковый словарь занимает центральное место среди разнообразных типов и видов отечественных региональных словарей. Толковыми по своему характеру оказываются в русской диалектной лексикографии большинство существующих словарей: и сводных, дифференциальных (отражающих только собственно диалектную лексику) и недифференциальных, или «полных» (включающих и диалектные, и общенародные слова). В настоящее время изданы и продолжают издаваться десятки региональных словарей, отражающих лексическое богатство народной речи различных регионов страны; продолжается публикация крупнейшего сводного СРНГ, сорок пять выпусков которого уже увидели свет; продолжают создаваться принципиально новые типы диалектных словарей: мотивационный; обратный; словарь диалектно-просторечной лексики; системный; идеографический.

Однако, несмотря на значительные достижения, многие проблемы остаются нерешенными. Одной из наиболее сложных и спорных проблем русской диалектной лексикографии остается проблема отражения в словаре семантики диалектного слова.

В данном докладе будут рассмотрены подробнее некоторые моменты, связанные с отражением денотативного компонента семантики диалектного слова в современных русских диалектных словарях. Как показывает анализ, названный компонент может раскрываться: через толкование; через объяснительную иллюстрацию, или «контекст толкования»; через дополнительные этнографические сведения, приводимые в некоторых словарях.

Olga Krylova

Institute of Linguistic Studies Russia, Saint-Petersburg, Russia

THE REFLECTION OF THE SEMANTICS OF DIALECT WORDS IN MODERN REGIONAL DICTIONARIES

The definition of words, their semantic interpretation, as evidenced by the history of the Russian dialect lexicography, has always been one of the most important tasks for Russian dialect dictionaries. A defining dictionary occupies a central place among various types and kinds in domestic regional lexicography. Most Russian dialect dictionaries appear to be explanatory in nature: consolidated dictionary, differential (reflecting only the actual dialect vocabulary) and non-differential, or "full" (including both dialect and nation-wide words). At the present time are being published dozens of regional dictionaries reflecting the lexical wealth of folk speech of country different regions. The largest consolidated SRNG, with its already published forty-five issues, is being continued essentially new types of dialect dictionaries created: motivational, reverse, dictionary of dialect-vernacular lexicon, systemic, ideographic.

However, despite significant achievements, many challenges remain. One of the most complex and controversial problems in Russian dialect lexicography is the problem of reflecting the semantics of dialect words.

In the report a focus is made on the analysis of denotational semantics of dialect words in modern Russian dialect dictionaries. The named component may be disclosed through definition, an explanatory illustration, or "context of definition"; additional ethnographic information given in some dictionaries.

Kristine Kunicka

Daugpilio universitetas, Daugpilis, Latvija

ОСОБЕННОСТИ ПОЛЬСКОГО РЕГИОЛЕКТА В ЛАТГАЛИИ: ЛЕКСИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В связи с тем, что лексический уровень диалекта более других уровней подвержен влиянию контактных языков и диалектов, изучение лексики представляет убедительную основу для описания изменений, вызванных языковыми контактами. На фоне лексических единиц можно оценить фонетические, морфологические, синтаксические или семантические сдвиги. В данной статье будут рассмотрены лексические заимствования, которые под влиянием контактных языков образовались в польском региолекте латгальских поляков. На рассматриваемой территории поляки являются одним из наиболее многочисленных национальных меньшинств, а язык, на котором они говорят, относится к северному периферийному польскому языку, охватывающему также территорию Литвы и Беларуси. Цель автора показать изменения, произошедшие на лексическом уровне региолекта под влиянием продолжительного билингвизма и мультилингвизма в неоднородной социолингвистической ситуации. Исследование основано на собственном материале, на основе записанных автором устных интервью, взятых у 88 латгальских поляков и собранном во время длительного наблюдения на общественных мероприятиях, проводимых с 2010 по 2013 год. После краткого изложения теоретических основ исследования, автор предлагает свое деление записанных лексических заимствований и собранного иллюстративного материала, оговаривая при этом языки-источники и примерное время появления каждой особенности в данном региолекте.

Kristine Kunicka

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

THE PECULIARITIES OF THE POLISH REGIOLECT IN LATGALE: LEXICAL ASPECT

Since the lexical layer of a dialect demonstrates the ultimate susceptibility towards incorporating various elements present in its contact languages and dialects, studies of lexis provide solid grounds for describing contact-induced dialect change. Lexical units often manifest phonetic, morphological, syntactic and also semantic changes. The current paper focuses on describing lexical borrowings, which have appeared under the influence of contact languages, in Polish regiolect spoken in Latgale. Poles form one of the largest national minorities in the region and Polish language that is used by the local population is a variety of Northern Peripheral Polish, spoken also in Lithuania and Belarus. The author argues that the sociolinguistic situation, as well as bilingualism and multilingualism of local Poles have influenced the lexical layer of the regiolect. Material for the study has been excerpted from interviews with eighty-eight Latgalian Poles and acquired during continuous field observation at social events from 2010 till 2013. After a brief consideration of the field theory, the author attempts to subdivide recorded lexical borrowings, according to their types, languages they stem from, as well as the time of their appearance in the considered regiolect.

Елена Кузьмина

Sankt Peterburgo valstybinis universitetas, Rusija

УСТАРЕВШАЯ ЛЕКСИКА В РУССКИХ НАРОДНЫХ ГОВОРАХ (НА МАТЕРИАЛЕ ПСКОВСКИХ ГОВОРОВ)

Динамические процессы в лексической системе русского литературного языка (ЛЯ) и говоров имеют свои отличия, касающиеся причин и результатов этого процесса: для говоров в меньшей степени характерно лавинообразное словообразование новых лексических единиц и заимствование иноязычных слов, что отмечается в ЛЯ конца XX – начала XXI вв., а в большей степени отмечен процесс устаревания слов.

Причинами ухода в пассивный запас диалектной лексики в XX в. являются существенные изменения в жизни русской деревни (появление средств технического прогресса, переход от полностью натурального хозяйства к частично натуральному и т. п.), результатом чего явился переход в разряд устаревшей лексики некоторых тематических групп (названия одежды, обуви, тканей домашнего производства; процессов ручного труда в сельском хозяйстве; рода занятий и т. д.). Изменения в политической системе страны обусловили процесс устаревания слов с идеологическим прагматическим компонентом в семантике (ср. *актив* ‘наиболее деятельная, передовая часть какого-н. коллектива’ (ПОС 1, 57)). Некоторые лексемы пережили процесс возвращения из пассивного запаса в активный (ср. *арендатор* ‘устар. Тот, кто арендует землю’ (ПОС 1, 68)). В меньшей степени уход в пассивный запас слов обусловлен собственно языковыми причинами (ср. *арбуи* ‘колдун’, заимствованное из финского (Фасмер I, 84), вытеснено в псковских говорах производными с корнями *ворож-*, *волхв-*, *колд-*).

Вопрос о функциональной характеристике лексики с точки зрения временной приуроченности в областных словарях решается неоднозначно. В первых выпусках «Псковского областного словаря» помета *устар.* ставилась при словах, относящихся к пассивному запасу, однако затем от нее отказались по причине того, что картотека словаря формировалась на протяжении почти 60 лет и отражает речевой узус нескольких поколений диалект носителей.

Yelena Kuzmina

Saint-Petersburg State University, Saint-Petersburg, Russia

OUTDATED LEXICON IN THE RUSSIAN NATIONAL DIALECTS (THE PSKOV DIALECTS)

Dynamic processes in the lexical system of the Russian literary language (LL) and dialects have the differences concerning the reasons and results of this process: for dialects the avalanche word formation of new lexical units and borrowing of foreign-language words that is noted in LL at the end of the 20th century – the beginning of the 21st century is to a lesser extent characteristic, and process of obsolescence of words is more noted.

The leaving reasons in the passive vocabulary of dialect lexicon in the 20th century are essential changes in life of the Russian village (the emergence of means technical progress, transition from completely subsistence economy to the partially natural economy, etc.). As a result, the category of outdated lexicon of some thematic groups (the name of clothes, footwear, fabrics of house production; processes of manual skills in agriculture; occupation, etc.) emerged. Changes in political system of the country caused the process of obsolescence of words with an ideological pragmatical component in semantics (*актив* ‘the most active, progressive part of collective’ (POS 1, 57). Some lexemes endured the process of return of a passive vocabulary in active (*арендатор* ‘outdated’: the one who rents land’ (POS 1, 68). To a lesser extent, leaving in a passive vocabulary is caused by actually language reasons (*арбыў* ‘sorcerer’, borrowed from Finnish (Fasmer I, 84), is forced out in the Pskov dialects by derivatives with roots *vorozh-*, *volhv-*, *kold-*).

The problem of the temporary functional characteristic of lexicon in regional dictionaries is resolved ambiguously. In the first volumes of *The Pskov Regional Dictionary*, the marker ‘outdated’ was indicated at the entries relating to the passive vocabulary; however then it refused for the reason that the card file of the dictionary was formed for nearly 60 years and reflects speech usage of several generations of villagers.

Lidija Leikuma

Latvijas universitetas, Ryga, Latvija

**PIRMAIS MONOGRĀFISKAIS APCERĒJUMS PAR LATVIEŠU VALODAS
IZLOKSNĒM – A. BECENBERGERA „LETTISCHE DIALECT-STUDIEN“ (1885)**

Latviešu valodas zinātniskas izpētes sākums saistāms ar vācu tautības darbinieku vārdiem — pirmo latviešu izloksnes aprakstu sniedzis Opekalna (Apukalna) draudzes mācītājs Bruno Fromholds Treijs, Augusts Bilensteins ir latviešu valodas pirmās zinātniskās un divu praktisko gramatiku autors. Viņš — arī pirmās latviešu dialektu robežu noteikšanas programmas autors, pirmās latviešu izoglosu kartes sagatavotājs. A. Bilensteina veikumu nesen ir aktualizējis baltu valodnieks Edmunds Trumpa.

Pirmo monogrāfisko apcerējumu par latviešu valodas dialektiem tomēr sniedzis Kēnigsbergas (Karaļauču) universitātes profesors valodnieks Adalberts Becenbergers (1851–1922) — A. Bilensteina draugs un domubiedrs. Apraksts publicēts „Magazīnās“ (Bezenberger 1885a), un tai pat gadā iznācis arī kā atsevišķs izdevums (Bezenberger 1885b), nedaudz radot sajukumu bibliogrāfijā. Apcerējumā ietverti gan A. Becenbergera paša vākumi, gan materiāli, kas iegūti, 1882. gadā apceļojot Latvijas novadus kopā ar A. Bilensteinu un L. Štīdu, gan palīgu iesūtītās ziņas. Tāpat likti lietā citu autoru atsūtītie teksti (pat viņu pierakstā), agrāk publicēti darbi (uzskaitīti 2. –3. lpp.). Fonētiskam pierakstam izmantotas A. Bilensteina lietotās grafēmas, kas papildinātas ar zīmēm vai modificētas kā citādi (4. –5. lpp.). Vietām klausītais pierakstīts „gramatiski“. Palicis diezgan daudz neskaidrību. Reizēm autora pieņēmumi diskutēti, tos salīdzinot, visbiežāk, ar A. Bilensteina atzinumiem.

A. Becenbergera apcerējuma struktūra ir trīsdalīga: A. Texte (7. –67. lpp.), B. Untersuchungen und grammatische Bemerkungen (67. –165. lpp.), C. Lexikalisches (167. –179. lpp.). A daļā sniegtie izlokšņu paraugi (citreiz — publicētu darbu fragmenti) mijas ar apraksta elementiem, kas bagātīgi papildināti ar parinžu piezīmēm — atsaucēm uz avotiem, salīdzinājumiem ar līdzīgām parādībām citās valodās, autora paskaidrojumiem. Ne viss te ir saprasts pareizi, tā, piem., autoram nav bijusi skaidra Austrumlatgales izloksnēs sastopamā parādība — līdzskaņa *l* iespraudums verbu formās (18. lpp.). Toties ir ievērota latgaliskajām izloksnēm raksturīgā Gen. Sg. un Nom. Pl. / Acc. Pl. galotne *-ys* vai *-is* citviet lietotās *-as* un *-es* vietā (19. lpp.). Netrūkst arī citu piezīmju un atzinumu, kam nozīme ir vēl tagad.

Plašākā apcerējuma daļa (B) veltīta fonētikas un gramatikas jautājumu iztirzājumam. Autors latviešu izloksnēs (Kurzemes Augšzemē, poļu Vidzemē un novados, kas blakus šiem) saredz pārsteidzošas (*überraschend*) līdzības ar lietuviešu valodu. Tās pēc iespējas analizē, pievēršdams uzmanību, piem., īso patskaņu pastiepumam uzsvērtās zilbēs (*nāzinu* ‘nezinu’ Zvirgzdenē un Cesvainē, *svīkli* ‘sarkanās bietes’ Sunākstē u. tml.); pagātnes formām ar *-vu* gaidāmā *-ju* vietā (*raudava* ‘viņš sūrojās’ Krāslavā, *bīvās* ‘viņš baidījās’ Taunagā u. c.), kam meklē saistību ar lietuviešu preteritiem ar *-vau* (70. lpp.). Runā par pagātnes *ē*-celmiem, refleksīvās morfēmas lietojumu aiz priedēkļa u. tml. Kaut nekonsekvētais formu pieraksts parādību skaidrojumam bieži ir traucējošs, ne mazums parādību apcerējumā analizētas korekti.

C daļas vārdnīciņa ietver autoram kādā ziņā neparastas leksēmas, piemērus, kas saistījuši viņa uzmanību semantikas vai cilmes ziņā. Vārdi doti no dažādām Latvijas vietām.

Lidija Leikuma

University of Latvia, Riga, Latvia

**THE FIRST MONOGRAPHIC TREATISE ON THE SUBDIALECTS OF THE
LATVIAN LANGUAGE – “LETTISCHE DIALECT-STUDIEN“ BY A.
BEZZENBERGER (1885)**

1. The beginning of the scientific research of the Latvian language relates with the names of German public figures – the first description of the Latvian subdialect has been prepared by the parish clergyman Bruno Fromhold Treu (Trey) from Opekālns (Apukalns), August Bielenstein is the author of the first scientific grammar and two practical grammars of the Latvian language. He is also the author of the programme for the delimitation of the Latvian dialects and the producer of the first map of the Latvian isoglosses. The work performed by A. Bielenstein has recently been updated by the Baltic linguist Edmundas Trumpa.

2. Nevertheless the first monographic treatise on the dialects of the Latvian language has been written by the professor and linguist of the University of Königsberg (Karaliaučius) Bezenberger Adalbert (1851–1922) – a friend of A. Bielenstein and a person holding the same views as A. Bielenstein. The description has been published in “Magazines” (Bezenberger 1885a) and in the same year it came out also as a separate edition (Bezenberger 1885b) causing some confusion in the bibliography. Both A. Bezenberger’s own collections, materials obtained in 1882 traveling over the regions of Latvia together with A. Bielenstein and L. Stiedt as well as data forwarded by assistants have been included in the treatise. The texts sent by other authors (even in the way they had recorded them) and previously published works (listed on pp. 2–3) were made use of. The graphemes used by A. Bielenstein have been applied for phonetic recording and they have been supplemented with signs or otherwise modified (pp. 4–5). In some places what has been heard has been recorded “grammatically”. Quite a lot of uncertainties have remained. Sometimes the author's assumptions have been discussed by comparing them most often with the statements of A. Bielenstein.

3. The structure of the A. Bezenberger’s treatise is three-piece: A. Texte (pp. 7–67), B. Untersuchungen und grammatische Bemerkungen (pp. 67–165), C. Lexikalisches (pp. 167–179). In Part A the provided samples of subdialects interchange with components of the description having been richly supplemented by footnote notes – references to sources, comparisons with similar phenomena in other languages and author's explanations. Not everything here has been understood correctly, for example, the phenomenon occurring in the subdialects of Eastern Latgale – insertion of the consonant *l* in the verb forms (p. 18). In return, the Gen. Sg. and Nom. Pl. /Acc. Pl. endings *-ys* and *-is*, typical to the Latgalian subdialects, have been observed instead of *-as* and *-is*, as used in other places (p. 19). There is no shortage of other notes and opinions still having importance at present.

4. The most extensive part (B) of the treatise has been dedicated to examination of issues of phonetics and grammar. The author in the Latvian subdialects (as spoken in Augšzeme [Upperland] of Kurzeme [Courland], Polish Vidzeme [Livland] and regions beside them) notices striking (überraschend) similarities with the Lithuanian language. He analyses them as far as possible

paying attention, for example, to lengthening of short vowels in the stressed syllables (*nāzinu* 'I do not know' in Zvirgzdene and Cesvaine, *svīkli* 'red beets' in Sunākste and so on); to the forms of the past tense with *-vu* instead of the expected *-ju* (*raudava* 'he complained' in Krāslava, *bīvās* 'he feared' in Taunags, etc.) looking for relationship to the Lithuanian preterit with *-vau* (p. 70). He speaks about *ē*-stems of the past tense, application of the reflexive morphemes following the prefix, etc. Although the inconsistent registration of forms is often cumbersome for explanation of phenomena, not a few of these phenomena have been correctly analysed in the treatise.

5. A small vocabulary of Part C includes lexemes being somewhat unusual for the author and examples drawing his attention from the point of view of semantics or origin. Words from different places of Latvia have been given.

Лена Леванцевич

Bresto valstybinis A. S. Puškino universitetas, Brestas, Baltarusija

ЛІНГВІСТЫЧНАЯ ГЕАГРАФІЯ БРЭСТЧЫНЫ

Лінгвагеаграфічныя даследаванні асобных рэгіёнаў належаць да атласаў другога пакалення. У шэрагу паасобных рэгіёнаў Беларусі неабходна і выключна важна ўстанавіць узаемаадносіны гаворак усіх вёсак, размешчаных тут, з суседнімі рэгіёнамі Беларусі. Адным з такіх рэгіёнаў з’яўляецца Брэстчына. Гаворкі, якія бытуюць тут, характарызуюцца архаічнасцю мовы і значнай разнастайнасцю: калі на іншай беларускай тэрыторыі гаворкі больш-менш блізкія паміж сабой, аднастайныя, то на Палессі гаворкі суседніх вёсак значна адрозніваюцца адна ад другой і таму патрабуюць дэтальнага даследавання. Пэўныя набыткі на гэтым шляху ўжо ёсць іменна ў дыялектолагаў Брэстчыны. Гэта рэгіянальныя атласы: А. Босак, В. Босак (Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняе Над’ясельдзе). Фанетыка і марфалогія (2005), Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняе Над’ясельдзе). Лексіка (2006); Л. В. Леванцэвіч (Атлас гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Фанетыка. Ч. I–II. (1993), Атлас гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Марфалогія (1994), Атлас гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Лексіка (2001); Я. Р. Самуйлік “Гаворкі Выганаўскага Палесся” (2009); укладальнікі: Г. Ф. Вештарт, Ф. Д. Клімчук, У. А. Кошчанка, І. І. Лапуцкая, І. І. Лучыц-Федарэц “Лексіка гаворак Беларускага Прыпяцкага Палесся. Атлас. Слоўнік” (2008).

У “Атласе гаворак Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Фанетыка. Ч. I–II” Л. В. Леванцэвіч аналізуе гаворкі чатырох дыялектных груп, пашыраных у Бярозаўскім раёне. Дзве з іх – верхнясельдская і паўночназагародская вылучаны Ф. Д. Клімчуком, адна – малецкая – І. І. Зянько, а стрыгінская група выдзелена аўтарам на падставе ўласных даследаванняў.

У першай частца “Атласа” па фанетыцы пададзены звесткі пра абследаваныя мястэчкі і вёскі: афіцыйная і сапраўдная назвы паселішча, назва іх жыхароў (катайконімы), звесткі пра колькасць насельніцтва ў 1921 г. (менавіта тады ў Польшчы праводзіўся перапіс). Тут жа надрукавана Праграма “Атласа гаворак Бярозаўскага раёна і наваколляў” (частка “Як у вас гавораць?”) і адказы на Праграму “Атласа гаворак Бярозаўскага раёна і наваколляў”. На жаль, у адказах не былі прастаўлены націскі.

Другая частка фанетычнага “Атласа” складаецца з 60 лінгвістычных карт. На іх адлюстраваны асноўныя фанетычныя асаблівасці мовы жыхароў 83 паселішчаў, у тым ліку 24 вёсак суседніх з Бярозаўскім раёнаў. Напрыклад, на карце № 37 “Цвёрдасць-мяккасць [з], [с] перад мяккімі зычнымі” чорным кружочкам пазначаны мясціны, жыхары якіх вымаўляюць названыя гукі мякка (*свет, снег*), незафарбаванымі – тыя, дзе іх вымаўляюць цвёрда (*свет, снег*). Шэраг карт прысвечана вымаўленню асобных слоў: *кравіва / кравыва, кропыва, прокова, прокыва, прокэва, прыкова; мачаха / мачуха, мачыха* і інш.

У марфалагічным “Атласе” закартаграфаваны мясцовыя варыянты граматычных формаў усіх часціх мовы (усяго 52 карты). Прадметам аналізу паслужылі тыя марфалагічныя асаблівасці, якія маюць супрацьпастаўленні ў межах Бярозаўскага раёна і яго сумежжа і арэальна дыферэнцыруюць дадзеную тэрыторыю. Сярод прааналізаваных граматычных формаў ёсць агульнаўжывальныя, характэрныя ўсім беларускім гаворкам і літаратурнай мове,

і вузкарэгіянальныя, што выкарыстоўваюцца толькі ў даследуемых гаворках або ўласцівы асобным дыялектным групам. Напрыклад, канчаткі назоўнікаў адзіночнага ліку мужчынскага роду II скланення з цвёрдай асновай у месным склоне (*лесэ, возэ; лісэ, возэ / лесі, возі; лісі, возы / лесовы, возовы; возовы*), націскны канчатак прыметнікаў мужчынскага роду адзіночнага ліку ў назоўным склоне (*малы, стары / малэй, старэй / малый, старый*), формы роднага склону адзіночнага ліку жаночага роду прыналежных займеннікаў мая, твая, свая (*маёй, тваёй, сваёй / мое, твое свое / моёі, твоеі, своеі / мэі, твэі, свэі / маі, тваі, сваі*), формы дзеясловаў II спражэння ў першай асобе адзіночнага ліку (*куплю, ловлю, роблю / куп'ю, лов'ю, роб'ю*).

У лексічным “Атласе” падаецца “Праграма па збіранні матэрыялаў для складання Атласа гаворак Бярозаўскага раёна і яго наваколля” (частка “Як у вас называюць?”), а таксама адказы на “Праграму”. Атлас уключае 90 лексічных карт, на якіх падаюцца мясцовыя варыянты назваў жывёл (*трус / трусь, кроль, круль, кролік; верабей / воробей, горобей, горобушок, орабух, шворобок, швэробок, шворобух, шворобэль, швороб*), раслін (*буякі лахачы, лухачі, лухачэ, голубніцы, голубіцы, галубіка, бухачы*), грыбоў (*абабак / бабка, падбярозавік, падбэрэзняк, бэрэзняк, бэрэзлюк, падбырозік*), з’яў прыроды (*поўны мясяц / поўня, поўнота; лівень / пролуй, пролуй, проруі*), адзнакі рэльефу (*дрыгва / плав, трасевіца, трасіна, траске, бухта, шута, подушкі, гыбок, здыма*), назвы раслін і іх частак (*бацвінне / ботвінне, бурачынне, буракавенне, гічка, натынне*), прадметаў хатняга быту (*калыска / калюбель, кольшкі, калыска, люлька*), назвы ежы (*аладкі / оладкі, оглаткі, бліны, блынуы, млынуы*) і інш. На картах тыпу “Значэнні слова бабка” падаюцца аманімічныя словы (*бавка = падбярозавік; запечаная драная бульба; страказа; старая бабуля; заліўное з тварагу; назва малой укладкі снапоў у полі; падарожнік; прыстасаванне, на якім адбіваюць касу*). Карты № 76–90 прысвечаны этналінгвістыцы. На іх падаецца, напрыклад, інфармацыя пра назву надмагільнага помніка ў выглядзе калоды; пра назву памінальнага абеду па памерлым пасля 40 дзён; што абазначаюць плямы на месяцы; як называецца вецер, які круціць пясок, і што трэба рабіць, каб ён не пашкодзіў; што будзе, калі на віхор кінучь нож; пра назвы русалак і як яны выглядаюць, якога колеру ў іх валасы і вочы, хто імі становіцца і дзе іх можна ўбачыць.

Лінгвістычны атлас “Гаворкі Выганаўскага Палесся” (Я. Р. Самуйлік, 2009) адлюстроўвае складаны дыялектны ландшафт Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Выганаўскае Палессе размешчана на ўзмежжы двух вялікіх рэгіёнаў – Брэсцка-Пінскага Палесся і Панямоння. “Атлас” змяшчае: Звесткі пра абследаваны населеныя пункты сеткі лінгвістычнага атласа “Гаворкі Выганаўскага Палесся”; Праграму лінгвістычнага атласа “Гаворкі Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка.”; Адказы на апытальнік праграмы лінгвістычнага атласа “Гаворкі Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка.”; 12 геаграфічных і гістарычных карт рэгіёна; 138 лінгвістычных карт. На картах паказаны асаблівасці націскага і ненаціскага вакалізму, кансанантызму, варыянты канчаткаў граматычных форм часцін мовы, варыянты назваў птушак, раслін, прадметаў і інш., напрыклад, рэалізацыя галосных на месцы *о ў пераднаціскных складах (*дарога, молоко / дарога, малако*), на месцы *о ў новых закрытых складах (*вэ^з / вѳз / вуоз / воз / выз віз*), вымаўленне слова мёд (*мэд / мед, мет / м’эд, м’эт / мѳд / мад*), цвёрдасць-мяккасць пярэднеязычных перад рэфлексамі *е (*дзёнек, земля / д’энѳк, з’эмля / дэнѳк, зэмля*), канчаткі назоўнікаў мужчынскага роду множнага ліку II скланення ў давальным склоне (*людзям, коням*

/ людюм, конюм), назва брусніц (*брусніцы, брусныцы, брусныці, брусленіцы, бруслэнэ*). “Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняя Над’ясельдзя). Фанетыка і марфалогія” (А. Босак, В. Босак, 2005) адлюстроўвае асноўныя фанетычныя і марфалагічныя асаблівасці Пружаншчыны. “Атлас” уключае 70 карт. Па пытаннях, дзе не вызначана адрозненняў у параўнанні з літаратурнай беларускай мовай, а таксама пры адсутнасці адрозненняў паміж даследуемымі гаворкамі, фанетычныя і марфалагічныя карты не прыводзяцца, а сабраны матэрыял падаецца ў адказах на апытальнік праграмы. “Атлас” змяшчае, акрамя лінгвістычных карт, 3 геаграфічныя карты, Праграму “Атласа гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняя Над’ясельдзя). Фанетыка і марфалогія”, Адказы на апытальнік праграмы “Атласа гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняя Над’ясельдзя). Фанетыка і марфалогія”. На картах паказана рэалізацыя былых галосных у розных фанетычных умовах, напрыклад, галосны на месцы *e, *h ў першым пераднаціскным складзе пасля губных (*мяшок, вядро/машок, вядро / мешок, ведро / мэшок, вэдро / мышок, выдро*); цвёрдасць-мяккасць зычных перад пэўнымі галоснымі, напрыклад, цвёрдасць-мяккасць губных і пярэднеязычных перад *i (*вішня, міска / вышня, мыска / вы́шня, мы́ска*); граматычныя формы часцін мовы, напрыклад, канчаткі назоўнікаў *хлопеу, палеу* у родным склоне множнага ліку (*хлопцаў, пальцаў / хлопцоў, пальцоў / хлопцув, пальцув / хлопцув, пальцув / хлопців, пальців*).

У 2006 г. выйшаў з друку працяг атласа А. Босак, В. Босак: “Атлас гаворак Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці і сумежжа (Верхняя Над’ясельдзя). Лексіка”. У ім адлюстраваны асноўныя лексічныя асаблівасці Пружаншчыны (160 карт). Закартаграфаваны дыялектныя назвы раслін (літ. лотаць – *лётасуць, лотацень, лота́с, лотаць, латаць, лата́ть, лата́ч, лата́і, лата́с, латацу́е, лотацу́е, лотаттэ́, цыңу́лей*), назвы грыбоў (літ. махавік – *багнові́к, багню́к, сinyáк, сына́к, імшар, мишар, мишары́к, мышар, гомшары́к, мохові́к*), назвы жывых істот (літ. кураня – *куранё, курэ́ня, курня́, ціпэ́ня, ціпуня́, цыпэ́ня, ціплю́ня, ціпушо́к*), назвы прадметаў хатняга быту і іх частак (літ. асенняе паліто – *ясёнка, ісёнка, осы́нка*; літ. столь – *пакот, покот, поку́т, сты́ль, стыль, повал, патало́к, пола́б*), адзнакі рэльефу (літ. дрыгва – *багно́, багон, балотó, крыні́ца, гразка́е, грузкэ́, трасі́на, дрэсі́на, траскэ́, сплав, гойдалка́, тапельні́ца, плевá, плёс*).

Выданне “Лексіка гаворак Беларускага Прыпяцкага Палесся. Атлас. Слоўнік” (2008) складаецца з двух звязаных паміж сабой раздзелаў (атласа і слоўніка), у якіх прадстаўлены некалькі груп палескай лексікі: “назвы дома і гаспадарчых збудаванняў”, “земляробчая лексіка”, “назвы ежы”, “назвы адзення і абутку”, “назвы посуду”. “Атлас” змяшчае 158 карт, “Слоўнік” складаецца з 3 500 слоўнікавых артыкулаў. Сетка атласа ўключае населеныя пункты з Камянецкага (10 н. п.), Брэсцкага (12 н. п.), Жабінкаўскага (5 н. п.), Маларыцкага (13 н. п.), Пружанскага (8 н. п.), Кобрынскага (14 н. п.), Бярозаўскага (12 н. п.), Драгічынскага (16 н. п.), Іванаўскага (14 н. п.), Івацэвіцкага (6 н. п.), Ляхавіцкага (2 н. п.), Пінскага (25 н. п.), Ганцавіцкага (3 н. п.), Лунінецкага (19 н. п.) і Столінскага (25 н. п.) раёнаў Брэсцкай вобласці.

Пры складанні карт аўтары даследавання прытрымліваліся наступных агульнапрынятых прынцыпаў картаграфавання лексічных з’яў: корань слова звычайна абазначаецца фігурай (круг, трохвугольнік, квадрат і інш.); суфікс часцей за ўсё абазначаецца запаўненнем знака (поўнае запаўненне, палова, штрыхоўка); прыстаўка часцей за ўсё абазначаецца дадатковым значком звонку асноўнай фігуры; складанае слова абазначаецца ўпісаннем фігуры ў фігуру (трохвугольнік у крузе, трохвугольнік у квадраце і інш.);

словазлучэнні абазначаюцца фігурай у фігуры; адзінкавыя назвы пераважна абазначаюцца спецыяльным простым сімвалам; моўныя асаблівасці іншага характару адлюстроўваюцца значкамі ўнутры знака ці звонку яго.

Рээстравым словам слоўнікавага артыкула ўзята адпаведнае слова беларускай літаратурнай мовы. У выпадках, калі ў літаратурнай мове няма адпаведніка рэканструяванае слова пададзена ў квадратных дужках ([]): [звязь] – *з'аз', з'аз', з'яз', з'яз', с'аз'* 1) ахлуп, бервяно паверх вокан; 2) спалучаныя ачэпы, кладзі, якія звязваюць усю сцяну; 3) пояс паміж дзвюма кроквямі; 4) доўгія ніжнія бяргвенні, якія кладуцца ў першы вянок на штандарах; тое ж у печы. Адразу за рээстравым словам даюцца фанетычныя варыянты лексемы, ставіцца нумар населенага пункта, прыводзіцца значэнне (або значэнні) лексемы, большасць з якіх праілюстравана прыкладамі: дэль – *дэл', д'іл', дыл, дыл', дыл'а, дэл'* 1) бервяно ў сцяне, абпіленае з двух або з чатырох бакоў; 2) брус; 3) тоўстыя бяргвенні, на якія разрэзваецца дрэва ў лесе; 4) крывое бервяно; 5) прыгожае тоўстае зрэзанае дрэва; 6) камель дрэва; 7) аполак; 8) дылёўка для падаконнікаў, вушакоў; 9) загарад у хляве; 10) высокая агароджа з дошчачак (вертыкальна пастаўленых); 11) паркан, агароджа з гарызантальных дошак, дылёўкі; 12) пароша, лёгкі сняжок; 13) шапка над вушаком; жатак – *жатак* 'першы жаты сноп' // *Жатак – то першы сноп, стоіў у хатуэ*; саламаха – *соломахá, солмахá, салумэхá, саламахá* 1) страва з запаранай раскалочанай мукі // *Мукурасколоў'аў', окроп' кіп' і тудымукурасколочану' і соломахá*; 2) зацірка // *Так соломаху варылі: б'аремоўісто, місімо, а п'отым на др'ібнен'кі кусочкі*; 3) смажаныя з мукой ягады // *Каліннасобіраем, мукой засыплем, усалодайе, у л'охкі дух становл'аў' штоб ужарыла'а, ц'ап'ерс чарніўроб'аў'*; 4) пра густа звараную мучную страву // *Соломахі наварыла, йак густá чагонаварыла*; 5) яешня з мукой, на малацэ // *Салмахá йес'лі она ужэсмешанá с молоком, мукой, тры дубаўкі йест'*; 6) верашчака.

Aurimas Markevičius

Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva

PRIELINKSNIŲ RAIŠKA IR VARTOJIMAS TARMĖSE

„Atgalinio dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ sąraše yra 76 bendrinės lietuvių kalbos prielinksniai. Vargu ar galima suskaičiuoti, kiek jų yra tarmėse, nes net „Lietuvių kalbos žodyne“ jie suregistruoti ne visi. Tarmėse dar galima rasti visai neužfiksuotų prielinksnių ar jų variantų, pvz., anykštėnų ir širvintiškių *pra* „prie“, *praš* „prieš“, širvintiškių *prėšku* „priešais“ ir kt.

Kartais tarmėse išlaikomos archajiškesnės prielinksnių formos negu bendrinėje kalboje ir kitose tarmėse, pvz., pietų aukštaičių *anta* „ant“, rytų aukštaičių *artie* „arti“, *netolie* „netoli“, *ažu* „už“, *užu* „už“, daugelio tarmių *iž* „iš“, *in* „į“ ir kt.

Prielinksnių fonologinio pavidalo motyvaciją ne visada lengva paaiškinti. Vakarinių rytų aukštaičių prielinksniai *nu* „nuo“, *pri* „prie“, *api* „apie“ gali būti paaiškinami prielinksnių ir priešdėlių vokalizmo suvienodinimu, pvz., *nulipo nu laiptų*, *priėjo pri namų*, *apibėgo api stalą* ir kt. Tačiau kai kurių prielinksnių pakitimai yra visai nedėsningi, pvz., rytų aukštaičių *paly* „palei“, *pė* „prie“, kauniškių *no* „nuo“ ir kt.

Yra labai nedaug inesyvo kilmės prielinksnių, pvz., *viduj*, *viršuj*, *vietoj*. Širvintiškiai ir anykštėnai dar turi tokios kilmės prielinksnius *anojpus*, *šitojpus*, *kitojpus*.

Kalbininkų nepastebėtas prielinksnių vartojimas su vardininko linksniu, pvz., pietų aukštaičių *per visas vakaras*, *širvintiškių sulig kiekvienai metai* ir kt.

Aurimas Markevičius

Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

EXPRESSION AND USAGE OF PREPOSITIONS IN LITHUANIAN DIALECTS

The “Inverse Dictionary of the Modern Lithuanian Language” presents a list of 76 prepositions of modern standard Lithuanian. It is hardly possible to count how many of them exist in dialects, as not all of them have been registered even in the “Dictionary of the Lithuanian Language”. It is still possible to find totally unregistered prepositions or their variants in dialects, e. g., *pra* (cf. *prie* ‘next to’), *praš* (cf. *prieš* ‘against’) in the subdialects of Anykštėnai and Širvintiškiai, *prėšku* (cf. *priešais* ‘in front of’) in the subdialect of Širvintiškiai, etc.

Sometimes more archaic forms of prepositions are retained in certain dialects than in the standard language or other dialects, e. g., *anta* (cf. *ant* ‘on’) in the southern Aukštaitian dialect, *artie* (cf. *arti* ‘close to’), *netolie* (cf. *netoli* ‘not far from’), *ažu* (cf. *už* ‘behind’) in the eastern Aukštaitian dialect, as well as *iž* (cf. *iš* ‘from’), *in* (cf. *į* ‘into’) and other forms in numerous dialects.

The motivation of the phonological form of prepositions is not always easy to explain. The prepositional forms *nu* (cf. *nuo* ‘from’), *pri* (cf. *prie* ‘next to’), *api* (cf. *apie* ‘about, around’) of the western region of the eastern Aukštaitian dialect could be explained by unification of vocalism in prepositions and prefixes, e. g., *nulipo nu* (cf. *nuo*) *laiptų* ‘climbed downstairs’, *priėjo pri* (cf. *prie*) *namų* ‘approached home’, *apibėgo api* (cf. *apie*) *stalą* ‘ran around the table’, etc. Yet some prepositional changes are totally irregular, e. g., the eastern Aukštaitian variants *paly* (cf. *palei* ‘nearby’) and *pė* (cf. *prie* ‘next to’), as well as *no* (cf. *nuo* ‘from’) in the subdialect of Kauniškiai, etc.

A few prepositions exist that have been derived from the inessive case, e. g., *viduj* ‘inside’, *viršuj* ‘atop’, *vietoj* ‘in place’. Speakers of the subdialects of Širvintiškiai and Anykštėnai also have similar prepositions having the same derivation like *anojpus* ‘on that side’, *šitojpus* ‘on this side’ and *kitojpus* ‘on the other side’.

Linguists have also not yet noticed usage of prepositions with the nominative case, e. g., the southern Aukštaitian variant *per visas vakaras* (cf. *per visą vakarą* ‘throughout the entire evening’ with the accusative case in standard Lithuanian), the variant *sulig kiekvieni metai* (cf. *sulig kiekvienais metais* ‘with every year’ (the instrumental case) in the subdialect of Širvintiškiai, etc.

Dace Markus*Rygos pedagogikos ir švietimo vadybos akademija, Ryga, Latvija***MALĒNIEŠU RUNĀTĀ VARIANTA FONĒTIKA: STABILITĀTE UN MAIŅAS**

Augšzemnieku dialekts vienmēr ir piesaistījis pētnieku uzmanību ar savu savdabību. Šā dialekta dziļās latgaliskās izlokšnes tomēr nav tik viendabīgas, kā rāda latviešu dialektukartes. Referātā aplūkotā Malēnijas teritorija ir daļa no Ziemeļaustrumvidzemes, bet tās iedzīvotāji ir dziļo latgalisko jeb nesēlisko izlokšņu runātāji, kuru runa atšķiras no Latgalē dzīvojošajiem dziļo latgalisko izlokšņu runātājiem. Īpaši spilgtas atšķirības vērojamas fonētikā. No Latgalē runāto izlokšņu fonētikas malēniskais variants atšķiras ar šādām galvenajām pazīmēm: 1. Divskanī *ai* malēnieši pirmo komponentu *a* runā kā *o* prefiksā *oiz-* ‘aiz’, piemēram, [òizdût] ‘aizdot’, [òizgulâtis] ‘aizgulēties’, [òizît] ‘aiziet’, [òisskrît] ‘aizskriet’. Dziļajās latgaliskajās izlokšnēs, ko runā Latgalē, prefiksu *aiz-* vienmēr runā nepārveidotu. 2. Atšķirībā no dziļo latgalisko izlokšņu lielākās daļas pētāmajā teritorijā nav palatalizētu līdzskaņu, piemēram, [mùota] vai [mùote], [sàula] vai [sàule] un [sàuleîte], bet Latgalē tie paši vārdi tiktu runāti ar mīkstinātiem jeb palatalizētiem līdzskaņiem. Līdzskaņu opozīcija pēc šīs pazīmes malēniešu apdzīvotajā novadā ir skaidra: ir mīkstie un cietie līdzskaņi, bet nav mīkstināto jeb palatalizēto līdzskaņu. 3. Dziļo latgalisko izlokšņu prosodiskā sistēma Ziemeļaustrumvidzemē joprojām akustiski visspilgtāk atšķiras no citām dziļajām latgaliskajām izlokšnēm Latgalē ar izteiktu laužto zilbes intonāciju.

Referāta autore analizē šo fonētisko pazīmju stabilitāti un maiņas dažādu paaudžu runā.

Dace Markus*Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Riga, Latvia***PHONETICS OF SPOKEN MALENIAN VARIANT: STABILITY AND CHANGES**

The High-Latvian dialect has always attracted researchers' attention with its uniqueness. Deep Latgalian sub-dialects of this dialect are not as homogeneous as Latvian dialects' maps show. The Malenian territory under discussion is a part of North-East Vidzeme; its inhabitants speak deep Latgalian or Non-Selonian sub-dialects, but their speech differs from the deep Latgalian or Non-Selonian sub-dialects spoken in Latgale. The most vivid differences can be noticed in phonetics. The Malenian variant differs from the variant spoken in Latgale in the following main characteristics:

1. In the prefix *aiz-*, the Malenians pronounce the diphthong *oi* instead of the diphthong *ai*, for example, [òizdût] ‘aizdot’, [òizgulâtis] ‘aizgulēties’, [òizît] ‘aiziet’, [òisskrît] ‘aizskriet’. In Latgale, the prefix *aiz-* remains unchanged;
2. In the Malenian speech, there are no palatal consonants, for example, [mùota] or [mùote], [sàula] or [sàule] and [sàuleîte], in opposite to the largest territory of the Deep Latgalian sub-dialects. According to this feature, the opposition of consonants in the Malenian territory is evident: there are palatal and non-palatal consonants but there are no palatalized consonants.

3. The prosodic system of the Deep Latgalian sub-dialects in North-East Vidzeme still acoustically differs from the same sub-dialects in Latgale with the marked broken syllable intonation.
4. In this article, the stability and changes of phonetic characteristics in the speech of different generations are analyzed.

Liene Markus-Narvila

Latvių kalbos institutas, Ryga, Latvija

LINGVISTISKĀ SITUĀCIJA RUCAVĀ 21. GS.

Kādas apdzīvotas vietas teritoriālās izmaiņas, vēstures notikumi, politiskā situācija u. tml. parādības bieži skar gan novada etnogrāfiju, kultūrvēsturiskās parādības, pat iedzīvotāju ikdienas dzīvi, gan arī nopietni var ietekmēt novada valodisko vidi. Statistisko datu nozīmi akcentē arī B. Laumane, norādot, ka pagasta iedzīvotāju skaita un nacionālā sastāva izmaiņas „liecina gan par dažādiem procesiem pagastā un sabiedrībā kopumā, gan arī par izmaiņām sabiedrības materiālās un garīgās dzīves izpausmēs...” (Laumane 2007a, 364).

Rucavas leksika interesanta gan ar to, ka tā ir pierobežas izloksnes leksika, kurā sastop ietekmes un aizguvumus no kaimiņvalodām un radu valodām, gan arī ar to, ka pagasts vairākkārt izjutusi teritoriālās reformas, sākot jau ar 20. gs. pirmo pusi: 1919. gadā no Rucavas tiek atdalīts *Dunikas pagasts*, 1921. gadā – *Būtiņģe* (pievienota Lietuvai), 1974. gadā – *Brušvīti* un *Kalnišķi* (pievienoti Nīcas pagastam).

Šo reformu sekas vērojamas arī iedzīvotāju skaitā un to nacionālajā sastāvā. Piemēram, 1911. gadā Rucavas draudzē bija 9550 latviešu, 400 vāciešu, 50 lietuviešu, 1935. gadā Rucavas pagastā bijis 5021 iedzīvotājs, t. sk. ap 98 % latviešu, 50 vācieši, 14 krievi, 11 poļi, 10 ebreji. 1989. gadā iedzīvotāju skaits sarucis līdz 1525 cilvēkiem. 2000. gadā pagastā bijuši vien 1497 iedzīvotāji, no kuriem 94,2 % latviešu, 3,1 % lietuviešu, 1 % krievu.

Savukārt 2009. gadā veiktā teritoriālā reforma, kad Rucavas pagasts tiek apvienots ar *Dunikas* pagastu, izveidojot Rucavas novadu, novada iedzīvotāju skaitu palielina līdz 2001 iedzīvotājam; 2013. gadā Rucavas novadā kopā ir 1919 iedzīvotāji (*Dunikas* pagastā – 729, Rucavas pagastā – 1201), no tiem 1748 ir latvieši, 102 – lietuvieši un 37 – krievi (plašāk par Rucavas novada teritoriālajām izmaiņām, iedzīvotāju skaitu un to nacionālo sastāvu sk. Freimanis 2004, 11; Latvijas pagasti II, 274; Laumane 2007b, 295 ar norādīto literatūru; Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes statistika: iedzīvotāju reģistrs).

Referātā tiks aplūkots, kā teritoriālās reformas, kā arī tuvu esošā Lietuvas robeža ietekmējusi Rucavas novada valodisko vidi.

Liene Markus-Narvila

University of Latvia Agency, Ryga, Latvia

LINGUISTIC SITUATION IN RUCAVA IN THE 21ST CENTURY

Territorial changes, historical events, political situation etc. in a populated area often affect a region's ethnography, cultural and historical phenomena, even daily lives of its inhabitants, and also can have a strong impact on the region's linguistic environment. B. Laumane also highlights the importance of statistical data by pointing out that changes in the number of inhabitants and national composition of a civil parish ‘indicate both various processes in the civil parish and the community as a whole and changes in the manifestations of material and spiritual lives...’ (Laumane, 2007a, 364).

The lexis of Rucava is interesting because it is the lexis of a borderland dialect, where influences and borrowings from neighbouring and related languages are combined, and also because the civil parish has repeatedly experienced territorial reforms, starting from the first half of the 20th century: in 1919, Dunika Civil Parish was separated from Rucava; in 1921, Butinge (joined to the territory of Lithuania); in 1974, Brusviti and Kalniski (added to Nica Civil Parish).

The consequences of these reforms can be observed in the number of inhabitants and national composition. For example, in 1911, there were 9550 Latvians, 400 Germans and 50 Lithuanians in Rucava Civil Parish; in 1935, there were 5021 inhabitants in Rucava, out of which approximately 98 per cent were Latvian, 50 per cent German, 14 per cent Russian, 11 per cent Polish, 10 per cent Jewish. In 1989, the number of inhabitants had decreased to 1525. In 2000, the civil parish had only 1497 inhabitants, out of which 94.2 per cent were Latvian, 3.1 per cent Lithuanian and 1 per cent Russian.

As a result of the territorial reform carried out in 2009, when Rucava Civil Parish was joined to Dunika Civil Parish, creating Rucava Region, the number of inhabitants increased to 2001; in 2013, there is a total of 1919 inhabitants in Rucava Region (729 inhabitants in Dunika Civil Parish, – 1201 inhabitants in Rucava Civil Parish), out of which 1748 inhabitants are Latvians, 102 Lithuanians and 37 Russians (for more information on territorial changes, the number of inhabitants and national composition of Rucava Region see Freimanis 2004, 11; Latvijas pagasti II, 274; Laumane 2007b, 295 with the indicated literature; statistics of the Office of Citizenship and Migration Affairs: Population Register).

The report will examine territorial reforms and the way the closely located Lithuanian border has affected the linguistic environment of Rucava Region.

Елена Матейкович

Daugpilio universitetas, Daugpilis, Latvija

ПОЛЬСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ГОВОРЕ СТАРОВЕРОВ ЛАТГАЛИИ

Поскольку восточная часть Латвии входила в состав Польско-Литовского государства, это отразилось в диалектном языке Латгалии. Польское влияние имеет разносторонний характер. Автор рассматривает отражение польского влияния на разных уровнях языка. По предварительным данным нами было выявлено более 500 польских элементов. Материалом исследований являются несколько источников: а) картотека Даугавпилсского университета; б) «Материалы для словаря русских старожильческих говоров Прибалтики» 1963 года под редакцией М. Семеновой, латгальский материал был записан А. И. Синицей в Прейльском районе; в) собственные полевые записи 2011–2013 г. г.

1. На фонетическом уровне отмечаются сохранение польских носовых гласных: *блондатель, вандзелок, колендовать, мондрый, свентить*.
2. На лексическом уровне языковой системы: артефакты (*бизун, канапа, ланууг, фаска, цебор*), человек (*жебрак, лайдак, маруда, швагер, шкодник*), постройки (*будынок, ганок, комин, мур, салька*), фауна (*батьян, быдло, малпа, птатство, шпак*), флора (*агрест, позёмка, поречка, ружечка, флянцы*). Польский язык может быть проводником иноязычных слов (германизмы, латинизмы, романские) в русские говоры Латгалии.
3. Активность польского компонента на словообразовательном уровне свидетельствует о высокой адаптации этого слова в русских говорах. Например: *маруда – марудный, марудно, марудство, марудить, замарудить, замарудиться, помарудить, промарудить*.

Таким образом, польский язык оказал многостороннее влияние на русские говоры Латгалии, которое до сих пор проявляется на всех уровнях языковой системы.

Yelena Mateikovich

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

POLISH ELEMENTS IN THE DIALECT OF OLD BELIEVERS OF LATGALE

Since the eastern part of Latvia was a part of the Polish-Lithuanian state, it got reflection in the dialectal language of Latgale. The Polish influence has versatile character. The author considers reflection of the Polish influence at different levels of the language. According to preliminary data we have identified more than 500 Polish elements. The material of researches comes from several sources: a) card files of Daugavpils University; b) “Materials for the dictionary of Russian old-believers’ dialects of the Baltic region” compiled in 1963 under edition of M. Semenova, the Latgalian material has been recorded by A. I. Sinitsa in Preili district; c) the author’s personal records made in 2011–2013.

1. At the phonetic level preservation of the Polish nasal vowels is observed: *блондатель, вандзелок, колендовать, мондрый, свентить*.
2. At the lexical level of the language system: artifacts (*бизун, канапа, ланууг, фаска, цебор*), the person (*жебрак, лайдак, маруда, швагер, шкодник*), constructions (*будынок, ганок, комин, мур*,

салька), fauna (батьян, быдло, малпа, птатство, шпак), flora (агрест, позёмка, поречка, ружечка, флянцы). The Polish language can be a conductor of foreign words (Germanisms, Latinisms, Romanisms) into the Russian dialects of Latgale.

3. The activity of the Polish component at the word-formation level testifies to high adaptation of this word in the Russian dialects. For example: *маруда – марудный, марудно, марудство, марудить, замарудить, замарудиться, помарудить, промарудить.*

Thus, the Polish language has made multilateral impact on the Russian dialects of Latgale, which can still be found at all levels of the language system.

Сергей Мызников

Rusijos mokslų akademijos Linguistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija

БАЛТИЗМЫ И ТРАНСФОРМИРОВАННЫЕ БАЛТИЗМЫ В СЕВЕРНОРУССКИХ ГОВОРАХ

Несмотря на то, что изучаемый регион традиционно не входит в зону изучения балто-русских контактов, все-таки, по нашим данным, удалось зафиксировать или выявить из лексикографических источников материалы, которые восходят к балтийским источникам.

Основной ареал фиксации таких лексических данных – это псковские говоры, спорадически говоры Новгородской области, а также территория Поволховья.

Причем в ряде случаев материалы балтийского происхождения представляют с собой единый ареал от Псковского озера до бассейна р. Оять в Приладожье.

Часть лексических данных, рассматриваемых в качестве единиц прибалтийско-финского происхождения, в свою очередь не являются исконными на прибалтийско-финской почве, а представляют собой более ранние балтийские заимствования. Эти единицы в прибалтийско-финском языковом континууме являются его неотъемлемой частью, имеют нередко преобразованную форму и семантику по сравнению с балтийскими этимонами. Проблема балтизмов в прибалтийско-финских языках довольно обстоятельно изучена. Общий надежный свод лексем балтийского происхождения представлен в работе Я. Калимы «Itämeresuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat» (Kalima, 1936), позднее предпринимались попытки либо расширить, либо сузить перечень таких единиц.

Балтийское влияние испытал еще прибалтийско-финский язык основа в последние столетия до н. э. (Хакулинен, 1953) либо с конца 2-го – начала 1-го тысячелетия до н. э. (Хелимский, 1995), т. е. настолько рано, что в языке-основе успели произойти фонетические изменения, которые коснулись не только исконных слов, но и лексем балтийского происхождения. В первую очередь, это переход *ti si: фин. *silta*, кар. *šilda*, вепс. *süüd*, водск. *silta*, эст. *sild*, ливск. *silda*, саам. лул. *siltē* 'мост' – результат древнего балтийского влияния, ср. литов. *tiltas*, латыш. *tilts* 'мост' (SKES, 1029); также переход š h: фин. *hihna*, вепс. *hihn*, водск. *ihna*, эст. *ihn* 'ремень, пояс' из общеприбалтийско-финского *šišna литов. *šikšna*, латыш. *siksna*. С. Сухонен, проанализировав общепризнанные балтийские заимствования в прибалтийско-финских языках, провел также и статистические подсчеты. Так, общее число балтизмов насчитывает 144 единицы, по отдельным языкам приводится следующая картина: фин. – 132, эст. – 114, кар. – 107, ижор. – 101, водск. – 97, люд. – 84, ливск. – 83, вепс. – 82 заимствования (Suhonen, 1980).

Некоторые лексемы балтийского происхождения, являясь неотъемлемой частью прибалтийско-финского континуума, распространяются далее в севернорусские говоры. Вне всякого сомнения, при конечной балтийской основе таких единиц, в севернорусских говорах они представляют собой результат прибалтийско-финского влияния.

На наш взгляд, вряд ли следует возводить такого рода севернорусскую лексику непосредственно к балтийским источникам, или всерьез говорить о прибалтийско-финском

посредстве. Вероятно, о посредстве при заимствовании можно говорить в том случае, когда форма и семантика единицы языка-донора, языка-передатчика и языка-реципиента сходны, а хронологический разрыв в такой передаче лексической единицы не насчитывает многих сотен лет, как в отношении балто-прибалтийскофинских контактов и прибалтийскофинско-славянских.

Называя данный материал трансформированными балтизмами, мы имеем в виду их конечный источник, а в севернорусских говорах эта лексика, вне всякого сомнения, является пластом прибалтийско-финского происхождения. Среди трансформированных балтизмов значительную часть представляет метеорологическая лексика. Лексемы я'рмега, х'арма (с вариантами) этимологически гомогенные на прибалтийско-финской почве, являются результатом балтийского влияния, ср. латыш. *sarma*, литов. *sarma* 'иней, замерзшая роса' (SKES, 99); также как и приводимые ниже данные: г'алага 'иней' вепс. *halла*, *halл* 'заморозки' (СВЯ, 103) латыш. *sal'na* 'мороз, иней', литов. *šalnà* 'иней, слабый мороз' (SKES, 51); ря'нда, ря'нжа 'снег с дождем' ← кар. *rändä* ← литов. *dreñgti* 'моросить, идти, падать (о снеге с дождем, мокром снеге)' (SSAP, 3, 126); р'овда 'мерзлый слой земли под оттаявшей сверху почвой' ← вепс. *roūd* ← литов. *grúodas* 'смерзшаяся грязь'; ки'рза 'то же, что ровда' ← ливв. *kirzi* 'слой промерзлой почвы под оттаявшей землей; мерзлота' ← литов. *skirsti* 'покрываться снегом', *apskirsti* 'замерзнуть, покрываться льдом' (SSAP, 1, 372).

Sergej Myznikov

The Institute for Language Studies, The Russian Academy of Sciences, St. Petersburg, Russia

WORDS OF BALTIC ORIGIN AND TRANSFORMED WORDS OF BALTIC ORIGIN IN DIALECTS OF RUSSIAN NORTH

Part of the lexical data in Russian dialects of the North to be considered as units of the Baltic-Finnish origin, in turn, are not native in the Baltic-Finnish soil, and represent an earlier Baltic borrowing.

These units in the Baltic-Finnish linguistic continuum is its integral part, are often converted form and semantics than the units of Baltic origin. The problem Baltic data in the Baltic-Finnish languages fairly thoroughly studied.

Some words of Baltic origin, being an integral part of the Baltic-Finnish continuum, apply hereinafter in northern Russian dialects. No doubt, at the end of Baltic basis of such units, in Russian dialects they are the result of Baltic-Finnish influence.

Lina Murinienė

Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva

TARMYBIŲ KAIP BENDRINĖS KALBOS NORMŲ VERTINIMAS „KALBOS PATARIMUOSE“

Seniai žinoma tiesa, kad tarmės – bendrinės kalbos pamatas. Šiandien mūsų bendrinės kalbos sistema yra aiškiai susiformavusi ir nustatyti joje esant tarmybę neturėtų būti labai sunku, tačiau praktika rodo, kad atpažinti tarmybę ne visada lengva. Apmaudu, kad iki šiol vis dar neturime sisteminių tarmių gramatikos tyrimų. Šiek tiek pažengta morfologijos srityje, tačiau tarmių sintaksė lieka apleista.

Kalbant apie rašytinį bendrinės kalbos tekstą, pirmiausia rūpi jame vartojamos morfologinės, sintaksinės ir leksinės tarmybės. Jų normos, o ypač tinkamumo vartoti tam tikrame stiliuje (ir tam tikru atveju) klausimas dažnai lieka atviras ir vis dar sprendžiamas daugiau subjektyviai negu objektyviai.

Teksto kūrėjo, vertėjo, redaktorius pagalbininkės – „Kalbos patarimų“ (2002–2005) knygelės. Plačiausiai nušviesta sintaksė (jos normoms skirti trys sąsiuviniai). Nemažai aktualių morfologijos dalykų galima rasti pirmoje „Kalbos patarimų“ knygelėje, tam tikri skolinių vartojimo dalykai įtraukti į pirmą ketvirtos knygelės sąsiuvinį. Tarminei leksikai skirtos sąsiuvinio iki šiol nėra.

Panagrinėjus, kaip minėtuose „Patarimuose“ vertinami tarmių reiškiniai, matyti, kad sintaksinės tarmybės kaip bendrinės kalbos variantai tradiciškai vis dar vertinami kur kas atlaidžiau negu morfologiniai ar leksiniai. Šiuo požiūriu kalbos norminimo principai galėtų būti kiek tolerantiškesni, o vertinimo kriterijai aiškesni. Tam labai padėtų dabartinės vartosenos (įskaitant tarminę) tyrimai.

Lina Murinienė

Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

REGIONAL USAGE ASSESSED AS STANDARD LANGUAGE NORMS IN THE SERIES “ADVICE ON LANGUAGE”

It is a well-known truth that dialects lay the foundation for the standard language. Today the system of our standard language is clearly established and it should not be very difficult to identify the traces of the dialects. However, the practice shows that it is not always easy to recognize regional usage. Regrettably, we have not got any systematic grammar studies of the dialects so far. A little progress has been made in the field of morphology, but the syntax of the dialects remains neglected.

In terms of a written text of the standard language, the morphological, syntactic and lexical dialectisms are of primary concern. Their norms, especially their relevancy in a certain style (and in a certain case), often remain an open question, which is still dealt more subjectively than objectively.

All books of the series “Advice on Language” (2002–2005) serve as facilitators for text creators, translators, and editors. The syntax is the most widely elucidated (three parts are devoted for their norms). A considerable number of topical subjects in morphology can be found in the first book, and certain cases of borrowings are included in the first part of the fourth book. This series lacks a more detailed approach to the dialectal lexicon.

Having analysed the evaluation of dialectal features in the above mentioned series, it is evident that the syntactic regional usage as a variant of the standard language is still traditionally considered far more leniently than the morphological or lexical ones. In this respect, the principles of language standardization could be more tolerant and the evaluation criteria could be more explicit. Studies in the current usage (including dialectal) would be very helpful.

Gertrūda Naktinienė*Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva***TARMIŲ FAKTŲ PATEIKIMAS AKADEMINIAME „LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNE“**

Rengiant pirmą elektroninį „Lietuvių kalbos žodyno (t. I–XX, 1941–2002)“ leidimą (2005, atnaujinta versija 2008 – www.lkz.lt), be kitų dalykų, tarmių ir senųjų raštų žodžiai bei jų formos pataisyti pagal naujausius kalbotyros tyrimų rezultatus. Klaidingai transponuotų žodžių straipsniai panaikinti, jų iliustraciniai pavyzdžiai pataisyti ir perkelti į atitinkamų žodžių straipsnius.

Kaip rodo interneto svetainės www.lkz.lt Nuomonių skyrelio įrašai, tarmių žodžiai ir formos kartais palaikomos korektūros klaidomis, neretai žodyno naudotojai negali atpažinti savo tarmės ar šnekos žodžių ir sakinių, kurie LKŽ tekste pateikiami pagal fonetinius dėsnius transponuoti į bendrinę kalbą.

2013 m. išleistame LKŽ elektroninio varianto antrame leidime (atmintuke) atlikta naujų redakcinių taisyčių, į paieškos sąrašą papildomai įtraukti straipsniuose paryškintuoju šriftu pateikti žodžiai ir frazeologizmų pagrindiniai variantai. Pelės žymekliu palietus sutrumpinimą ar ženklą, išskleidžiamas jo paaiškinimas. Ši galimybė ekrane išskleisti vietovių sutrumpinimus leidžia žodyno naudotojams daug geriau ir greičiau suvokti žodžių geografijos dalykus.

Pradedami rengti LKŽ elektroninio varianto papildymai, kuriuose daug dėmesio bus skiriama ir tarmių žodžiams, formoms, kirčiavimo variantams, sukaupitiems Papildymų kartotekoje.

Kuriama LKŽ kartotekos duomenų bazė bus skelbiama internete. Skenuotuose kartotekos lapelių paveikslėliuose matomi fonetinės transkripcijos ženklais užrašyti tarminiai pavyzdžiai, mažų kaimų vardai. Ši duomenų bazė suteiks žodyno naudotojams daugiau galimybių pasitikslinti tarmių faktus ir jų paplitimą.

Gertrūda Naktinienė*The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania***PRESENTATION OF DIALECT DATA IN THE ACADEMIC EDITION OF
“LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS”**

The first edition of the electronic version of “Lietuvių kalbos žodynas” (“Dictionary of the Lithuanian Language”, further – LKŽ) (20 vol., 1941–2002) at www.lkz.lt was released in 2005 and in 2008 its new version came out. In this edition words from dialects and old writings and their forms have been corrected on the basis of the latest linguistic research. Entries of wrongly transposed words were removed, their illustrative examples were corrected and used in the appropriate entries.

Comments posted by visitors to the website of the dictionary show that sometimes words from dialects and their forms are viewed as proofreading mistakes and users of the dictionary do not always recognize words and sentences in their dialects or sub-dialects when presented in the dictionary transposed into the standard Lithuanian according to the phonetic rules.

The second edition of the electronic version of LKŽ which was released on memory key in 2013 contains new editorial corrections; words and the main variants of phraseologisms presented in the dictionary entry in highlighted bold font have been included in the search list.

When a mouse pointer touches an abbreviation or a symbol its explanation comes up on the screen. The possibility to expand abbreviations of place-names on the screen enables the users of the dictionary to understand the geography of words better and more quickly.

Currently additions to the electronic version of LKŽ are being prepared. Special attention will be given to dialect words, their forms and accentuation variants, which are recorded in the card files of LKŽ additions.

A database of the card files of LKŽ which is being created will be available on the internet. Scanned images of cards contain dialect examples presented in symbols of phonetic transcription and names of villages of origin. This database will provide more possibilities to retrieve additional or more accurate information on dialect words and their distribution.

Ieva Ozola

Liepojas universitetas, Liepoja, Latvija

**DIENVIDRIETUMKURZEMES IZLOKŠŅU STABILĀS UN MAINĪGĀS IEZĪMES:
(i)UN *īo*- CELMA DAUDZSKAITĻA INSTRUMENTĀLA GALOTNES PIEMĒRS**

Dienvidrietumkurzemes izloksnēs kopš 19. /20. gs. mijas uzmanība pievērsta galvenokārt arhaiskajām no rakstu valodas atšķirīgajām parādībām, kā arī kuršu valodas substrātam, aptaujājot galvenokārt vecākās vai vidējās paaudzes teicējus. Tāpēc šie dotumi joprojām vislabāk izmantojami areāla izlokšņu pārmaiņu raksturošanai.

Kopš izpētes sākuma (*i*)*o*- un *īo*- celma daudzskaitļa instrumentāla galotne *-is* reģistrēta visā Dienvidrietumkurzemes areālā, 20. gs. pētnieki (Anna Ābele, Jānis Endzelīns, Brigita Bušmane u. c.) raksturojuši tās lietojuma sarukumu, tomēr vēl 21. gs. sākumā tā nav uzskatāma par izzudušu.

Fiksējot daudzskaitļa instrumentāla galotnes *-is* esamību, līdz šim uzmanība pievērsta formas eksistencei, bet reti – morfosintaksei: locījuma semantikai, lietojumam konstrukcijās ar vai bez prievārdiem, tāpēc pagaidām nav skaidrs, vai daudzskaitļa instrumentāla ar *-is* saglabāšanās ir saistīta ar noteiktām instrumentāla nozīmēm un to sintaktisko lietojumu.

Latviešu valodā adverbējušās vairākas senā instrumentāla formas (piem., *sānis* u. c.), tāpēc var izvirzīt hipotēzi, ka Dienvidrietumkurzemes areālā, deklinācijas paradigmā zūdot galotnes *-is* funkcijai, adverbiālas semantikas instrumentāli biežāk nekā latviešu rakstu valodā kļūst par dialektāliem adverbiem. To apliecina izlokšņu dotumu fiksējumi 20. gs. pirmajā pusē, piem., adverbi *brīžis*, *krustis*, *pēdis*, *pirmis*. Jaunākie Dienvidrietumkurzemes areāla vākumi liecina, ka laika adverba nozīmi iegūst arī instrumentāli *rītis*, *vakaris*. Laika instrumentāla adverbēšanos veicina tā lietojums bezprievārda konstrukcijās.

Ieva Ozola

Liepāja University, Latvia

STABLE AND CHANGING FEATURES OF SOUTH-WEST KURZEME SUB-DIALECTS: THE EXAMPLE OF PLURAL ENDINGS OF (i)O- AND *īo*- STEM INSTRUMENTAL CASE

Since the turn of the 20th century, in South-West Kurzeme, sub-dialects focus has mainly been (the focus of the research on sub-dialects has mainly been) on archaic phenomena differing from the written language as well as on the substrate of the Kurshi language, resulting mainly from the interviews of middle-aged and elderly narrators. Therefore, these data are still best to be used in characterisation of sub-dialect changes in the given area.

Since the beginnings of the research, (*i*)*o*- and *īo*- stem instrumental case plural ending *-is* has been registered in the whole territory of South-West Kurzeme. In the 20th century, the researchers (Anna Ābele, Jānis Endzelīns, Brigita Bušmane et. al.) described the decline in its application, yet at the beginning of the 21st century it is not regarded as extinct.

Up to now, when fixing the existence of the instrumental case plural ending *-is*, the emphasis has been on the existence of this form, but rarely on syntax: case semantics, its use in structures with or without prepositions; therefore, it is not clear so far whether the survival of the instrumental case plural ending *-is* is associated with certain instrumental meanings and their syntactical usage.

In the Latvian language, several ancient instrumental forms have adverbialised (for example, *sānis* and other); therefore, a hypothesis can be set forth that in the area of South-West Kurzeme, in case of disappearance of the function of the ending *-is* in the declension paradigm, instrumentals of adverbial semantics become dialectal adverbs more often than in Latvian written language. This is evidenced by the collected data regarding the sub-dialect in the early 20th century, for example, adverbs *brīžis*, *krustis*, *pēdis*, *pirmis*.

The latest data collected in South-West Kurzeme show that instrumentals *rītis*, *vakaris* also obtain the meaning of the time adverb. Adverbialisation of the time instrumental is promoted by its use in non-prepositional constructions.

Laima Pečkuvienė

Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva

SAVITOS PASAULĖJAUTOS ATSPINDŽIAI AUKŠTAIČIŲ IR ŽEMAIČIŲ TARMĖSE

Tyrimo tikslas – atskleisti kalbančiojo emocijų, vaizduotės, situacijos suvokimo savitumą aukštaičių ir žemaičių tarmėse. Tyrimo objektas – kalbėtojo santykis su valdžia, kalbėtojo požiūris į mokslą, darbą, pinigus ir kt.

Patarlės ir priežodžiai, kaip ir visa liaudies žodinė kūryba, atspindi tautai būdingą pasaulėžiūrą, tautos filosofiją ir yra tos tautos kalbos pavyzdžiai. Pamokomieji, apibendrinamieji ir patariamieji posakiai, asmenų, daiktų, situacijų tipiškas žymes nusakančios frazės vartojamos ne savarankiškai, o įterpiamos kalbant įvairiais klausimais. Paremioms būdinga glausta, dažnai ritminga kalba (*Su kuo draugausi, tokį ir mokslą gausi* LTR (Pn). *Kai seimas susėda, visus pinigus suėda* TŽV598; *Kaip dvi kātės maiše*(*nesugyvena*) Kt. ; *Jaunas ir liaunas – vyniojas kaip ungurys* End.)

Paremių pavyzdžiai rodo, kad tokie patys dalykai tarmėse dažniausiai buvo vertinami gana panašiai, tačiau skyrėsi liaudies išminties raiškos formos. Pavyzdžiui, kalbų mokėjimo nauda žemaičių patarlėse parodoma nedaugiažodžiaujant *Moki žodį, žinai kėlių; Žinai žodį – randi kėlių* (PPr). Aukštaičių patarlė *Gera mokytam po svieta važinėti, kad jis visur gali susikalbėti* (PPr) jau išplėtotą, konkrečiai įvardijant, kam gera po svieta važinėti, ir paaiškinant, kodėl mokytam žmogui gera tai daryti. Ir aukštaičių, ir žemaičių paremiuose panašiai, bet savitai apibūdinama mokslo nauda. Savitumą liudija šie požymiai: pirma, patarlės gramatinė struktūra, aptikta skirtingose patarmėse, pvz., *Mokslo ant pečių nenešiosi* LTR (Gž). *Mokslas pečių nespaužia* LTR (Pp); antra, to paties daiktavardžio kamiengalių skirtumas, pvz., *Mokslas kišenės* (*kišenias* Vlkj.)*neplėšia* Ds. ; trečia, patarles sudarančių leksemų įvairovė: *Mokslas valgyt* (ėsti Kl, Krtn) *neprašo* LTR (Nj). Atspindėdamas gyvenimo realybę, kalbėtojas pateikia ne tik panašius, bet ir prieštarigus tų pačių dalykų vertinimus. Vienu atveju tie patys dalykai tarmių tekstuose pateikiami kaip sektini ir perimtini pavyzdžiai: *Dárbas žmogaus negadina* Rm., *Darbas gėdos nedaro* Jnš., kitu atveju, tos pačios vertybės apibūdinamos priešingai *Nuo darbo nepaliksi bagotas, tik kuprotas* Škn.

Laima Pečkuvienė

Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

REFLECTIONS OF THE DISTINCTIVE OUTLOOK IN THE DIALECTS OF AUKŠTAITIAN AND ŽEMAITIAN

The aim of the research is to reveal the originality of speaker's emotions, imagination, situation awareness in the dialects of Aukštaitians and Žemaitians. The object of the research – speaker's relationship with the government, speaker's attitude towards education, work, money, etc. Proverbs and sayings, like all oral folk creativity, reflects the world view of nation, philosophy and are the examples of national language. Teaching, generalizing and advisory sayings, phrases describing typical signs of persons, objects, and situations are not used independently, but they are inserted in the speaking on various issues. Paremies are characterized with concise, often rhythmic language. (*Su kuo draugausi, tokį ir mokslą gausi* LTR(Pn). *Kai seimas susėda, visus pinigus suėda* TŽV598; *Kaip dvi kātės maiše* (*nesugyvena*) Kt.; *Jaunas ir liaunas – vyniojas kaip ungurys* End.)

The examples of paremies show that the same things in dialects are generally evaluated quite similarly, but differ in forms of folk wisdom expressions. For example, the linguistic benefits in proverbs of Žemaitians are shown without using many words. *Moki žodį, žinai kėlią; Žinai žodį – randi kelią* (PPr). Proverb of Aukštaitians *Gera mokytam po svieta važinėti, kad jis visur gali susikalbėti* (Ppr) is already developed by naming for whom particularly it is good to ride through the field and by explaining why it is good for the taught person. Both the paremies of Aukštaitians and Žemaitians describe the benefits of learning similarly but peculiarly. The peculiarity is witnessed by these features: first of all, the grammatical structure of the proverb found in different dialects, i. e. *Mokslo ant pečių nenešiosi* LTR(Gž). *Mokslas pečių nespaužia* LTR(Pp); secondly, the difference of the stem ending of the same noun, i. e. *Mokslas kišenės (kišeniaus Vlkj.) neplėšia* Ds.; thirdly, the variety of lexemes in the proverbs: *Mokslas valgyt (ėsti Kl, Krtm) neprašo* LTR(Nj).

By reflecting the reality of life, the speaker provides not only similar but conflicting assessments of the same things. In one case the same things in dialects texts are presented as followed and taken examples: *Dárbas žmogaus negadina* Rm., *Darbas gėdos nedaro* Jnš., in the other case, the same values are described on the contrary *Nuo darbo nepaliksi bagotas, tik kuprotas* Škn.

Regina Rinkauskienė*Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva***PALYGINIMAI XIX AMŽIAUS RAŠTUOSE RYTŲ AUKŠTAIČIŲ TARME**

Pranešime aptariami XIX amžiaus raštų, parašytų rytų aukštaičių tarme, palyginimai, išrinkti iš Henriko Balevičiaus, Lauryno Bortkevičiaus, Mykolo Cerausko, Kajetono Aleknavičiaus, Kazimiero Michnevičiaus-Mikėno, Antano Kitkevičiaus, Andriaus Benedikto Klungio, Tado Lichodzejausko ir Mykolo Smolskioreliginio turinio verstų ir originalių darbų.

Gausiausia palyginimų K. Michnevičiaus-Mikėno knygoje „Šventas Izidorius artojas“ ir M. Smolskio knygoje „Uvogos apie išganymą dūšios“. Tik po vieną palyginimą rasta A. B. Klungio knygelėje „Litanijos su maldomis“ ir A. Kitkevičiaus veikalo „Hymny ojców świętych“ lietuviškose giesmėse.

Daugelis palyginimų tiesiogiai siejasi su religiniu kontekstu (*rejkia mīleti* < . . . > *artimu sawa, kaip pats sawi* 4₅ KMM; *milu artimus mana, keyp pats sawi* 71₃₅ HB; *riksztiem keyp Szwintiei dirba plaktumey* 31₃ MS; *griekas ir keyp žalczia kundimas* 68₉ MS). Kai kuriuose palyginimuose minimi ir bibliniai asmenys (*nieszcziros keyp Judoszious kamunijos* 68₁₆ MS; *korok ir plak mani keyp Tiewas małoningas* 117₁₄ MS).

Palyginimai aptariami grupėmis pagal pirmąjį narį, kuriuo gali būti būdvardis (*szirdis kieta kajp akma, szalta kajp ładas* 67₇ KMM), daiktavardis (*griekas ir keyp žalczia kundimas* 68₉ MS; *awilej ejlu kajp karejweiej pastatiti pa liepam* 33₂ KMM), veiksmažodis (*kayp saule žibieje* 122₂₁ LB; *kuriuós* < . . . > *nudauže Jezaus muszej*as, *kajp rožias židunczias wejas* 242₆ AK) ir t. t.

Regina Rinkauskienė*Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania***COMPARISONS IN 19TH CENTURY TEXTS WRITTEN IN THE EAST-AUKŠTAITIAN DIALECT**

Comparisons collected from the 19th century religious original and translated texts written in the East-Aukštaitian dialect by Henrikas Balevičius, Laurynas Bortkevičius, Mykolas Cerauskas, Kajetonas Aleknavičius, Kazimieras Michnevičius-Mikėnas, Antanas Kitkevičius, Andrius Benediktas Klungys, Tadas Lichodzejauskas and Mykolas Smolskis are discussed in the report.

The biggest part of comparisons was found in *Šventas Izidorius artojas* by K. Michnevičius-Mikėnas and *Uvogos apie išganymą dūšios* by M. Smolskis. *Litanijos su maldomis* by A. B. Klungys and *Hymny ojców świętych* by A. Kitkevičius have only one comparison each.

Many comparisons are directly related to religious context (*rejkia mīleti* < . . . > *artimu sawa, kaip pats sawi* 4₅ KMM; *milu artimus mana, keyp pats sawi* 71₃₅ HB; *riksztiem keyp Szwintiei dirba plaktumey* 31₃ MS; *griekas ir keyp žalczia kundimas* 68₉ MS). In some of the comparisons, biblical characters are mentioned (*nieszcziros keyp Judoszious kamunijos* 68₁₆ MS; *korok ir plak mani keyp Tiewas małoningas* 117₁₄ MS).

Comparisons are described in groups according to the first member which can be an adjective (*szirdis kieta kajp akma, šašta kajp ladas* 67₇ KMM), noun (*griekas ir keyp žalczia kundimas* 68₉ MS; *awilej ejlu kajp karejweiej pastatiti pa liepam* 33₂ KMM), verb (*kajp saule žibieje* 122₂₁ LB; *kuriuós < . . . > nudauže Jezaus muszejas, kajp rožias židunczias wejas* 242₆ AK), etc.

Ana Romančuk

Varšuvos universitetas, Varšuva, Lenkija

GERVĖČIŲ ŠNEKTOS LEKSIKA: TRADICIJA IR INOVACIJOS

Pranešime bus aptariami kai kurie lietuvių kalbos salos Baltarusijoje – Gervėčių apylinkių lietuvių šnektai būdingi leksikos kaitos aspektai, taip pat kaitos, kilusios lietuvių šnektai gyvai sąveikaujant su slavų kalbomis ar šių kalbų šnektomis.

Bus atkreipiamas dėmesys į žodžių semantikos raidą, reguliariosios (pasikartojančios) ir nereguliariosios (izoliuotosios) polisemijos, homonimijos kai kurias apraiškas ir ypatybes bei semantikos kitimus lietuvių šnekte lyginant su lietuvių bendrine kalba ir sąveikaujančiomis slavų kalbomis.

Ana Romančuk

University of Warsaw, Warsaw, Poland

VOCABULARY OF SUBDIALECT OF GERVĖČIAI: TRADITION AND INNOVATION

The presentation will discuss several aspects of the lexical changes in the island subdialect of the Lithuanian language in Gervėčiai, Belarus, along with the changes, which developed through interactions of this subdialect with Slavic languages or their subdialects.

The presentation will also discuss the aspects of semantic changes, regular and irregular polysemy, homonymy and their characteristics as well as changes in the semantics of words in the Lithuanian subdialects compared to the literary Lithuanian language and Slavic languages, which interact with Lithuanian subdialect of Gervėčiai.

Kristina Rutkovska

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

O MECHANIZMACH ODDZIAŁYWAŃ OBCYCH NA GWARY POLSKIE NA LITWIE (NA PRZYKŁADZIE REGIONU IGNALIŃSKIEGO)

W referacie zostaną zanalizowane mechanizmy obcych oddziaływań językowych na odmianę wiejską języka polskiego, funkcjonującą w rejonie ignalińskim. Na tym obszarze oddawna kontaktują ze sobą zarówno języki słowiańskie (polski, rosyjski, białoruski), jak i bałtyckie (przede wszystkim litewski). Charakteryzując interferencje obce w gwarach polskich tego regionu należymieć na uwadze, że trwały one nieustannie na przeciągu całego okresu istnienia języka polskiego na Litwie, sięgają czasów istnienia WKL. Nie można wykluczyć, że oddziaływania litewskie, lub odwrotnie, ruskie miały charakter oddziaływań bezpośrednich. Mogły to być również oddziaływania poprzez pośrednictwo innych języków, współwystępujących na tym terenie. Zadomowione w białoruszczyźnie cechy litewskie, były przekazywane do polszczyzny poprzez pośrednictwo języka białoruskiego. Natomiast poddane długotrwałym wpływom słowiańskim gwary litewskie mogły zawierać cechy słowiańskie, które tak zmodyfikowane mogły utrwalić się w gwarach polskich. Mówiąc więc o mechanizmach przenikania interferencji obcych w gwarach polskich należy mieć na uwadze kilka źródeł takich oddziaływań: a) polski dialekt kulturalny, zawierający wpływy obce; b) dialekty litewskie o zmodyfikowanej nieco strukturze językowej pod wpływem słowiańskim; c) gwary białoruskie, utworzone na substracie litewskim oraz poddane interferencjom w pasie przygranicznym; d) język rosyjski w postaci mówionej i pisanej (gwary staroobrzędowców i język ogólny); e) wpływy najnowsze z litewskiego języka ogólnego, pochodzące z kontaktów z ludnością litewskojęzyczną, urzędem, środkami przekazu masowego itd. Uwzględniając aspekt diachroniczny takich oddziaływań, można twierdzić, że mamy do czynienia z ukształtowaną wspólnotą językową, określoną ilością cech wspólnych występujących we wszystkich odmianach językowych, będących w kontakcie. Wysunięte tezy zostaną zilustrowane na wybranych cechach językowych (fonetycznych, morfologicznych, leksykalnych).

Kristina Rutkovska

Vilnius University, Vilnius, Lithuania

THE MECHANISMS OF FOREIGN INTERACTIONS IN POLISH DIALECTS IN LITHUANIA (UNDER THE EXAMPLE OF IGNALINA'S DISTRICT)

The paper analyses linguistic interference in Polish dialects of the Ignalina region, where various languages (both Slavonic, e. g. Polish, Belorussian, Russian; and Baltic, mainly Lithuanian) have come in contact for a long time. Characterizing foreign interference in Polish dialects of the region it is important to be aware of the fact that concurrence had been lasting continually throughout the period of the existence of Polish language, dating back to the GDL.

Furthermore, the fact that Lithuanian and Russian languages were impacting other languages in the direct manner, can not be excluded. These could be the impacts of mediation of other languages, coexisting in the region. Lithuanian features in Belarusian language were being transferred to the Polish language through the mediation of the Polish language. However, as a subject to a long-lasting Slavonic influences, Lithuanian dialects could have absorbed Slavonic features, which, in modified forms, could prevail in Polish dialects too. Hence, the analysis of features, that have occurred in Polish dialects because of interference, has to take into account the possible sources: a) Polish cultural dialect, exhibiting the influence of foreign languages; b) Lithuanian dialects, whose structure has been modified under Slavonic influences; c) Belorussian dialects, formed on the Lithuanian ground and subject to borderline-type interference; d) Russian language, both written and spoken (Old Believers' dialects, regional variant); e) Lithuanian, functioning as the official language. Taking into account the diachronic aspect of such interactions, it can be argued that the new language society was shaped, which includes many common features, occurring in all varieties of languages, which are in contact. The abstracts brought forward will be illustrated on selected characteristics of language (phonetic, morphological, and lexical).

Zofia Sawaniewska-Mochowa

Kazimiero Didžiojo universitetas, Bydgoščius, Lenkija

SŁOWNIK GWAROWO-KULTUROWY JAKO SPOSÓB DOKUMENTOWANIA DZIEDZICTWA REGIONU (NA PRZYKŁADZIE KUJAW)

Odrodzenie idei regionalizmu w Polsce po 1989 r. zachęciło społeczności lokalne do poszukiwania wyznaczników własnej tożsamości kulturowej. Na fali myślenia o regionie jako ‘wspólnocie swoich’ wzrosło także zainteresowanie językiem jako zwierciadłem i archiwum kultury regionalnej. Coraz więcej osób uznaje słowniki regionalne za dobry sposób eksponowania odrębności językowo-kulturowej regionu, a zarazem dokumentowania jego dorobku. O istnieniu silnej potrzeby społecznej utrwalania wyrazów gwarowych i regionalnych świadczyć może gwałtowny przyrost słowniczków internetowych. Takie inicjatywy, cenne, choć całkowicie nieprofesjonalne, dowodzą, że trzeba zaproponować odbiorcom taki model słownika, który uwzględniałby oczekiwania szerokiego adresata, ale zarazem miałyby ambicje zarejestrowania i opisu bogatego zasobu regionalizmów.

W polskiej leksykografii gwarowej ścierają się różne koncepcje na temat makro- i mikrostruktury słowników regionalnych, kontrowersje budzi sposób definiowania haseł (encyklopedyczny czy bliższy potocznego postrzegania świata), wreszcie dobór materiału (rejestrwanie całości słownictwa, używanego przez mieszkańców regionu, czy selekcjonowanie według kryterium dyferencjalnego).

Przygotowywany słownik językowo-kulturowy Kujaw ma charakter dyferencjalny, diachroniczno-synchroniczny, a materiał jest gromadzony na zasadzie „krzyżowania źródeł”. Do ekscerpcji słownictwa wykorzystywane są wywiady ukierunkowane oraz kwestionariusze leksykalne, uwzględniane są starsze zbiory słownictwa (z końca XIX w.), zapiski prasowe z okresu międzywojennego, teksty folkloru mówionego i śpiewanego oraz teksty stylizowane. W obecnej sytuacji komunikacyjnej, gdy zakres używania gwary i regionalizmów kurczy się, a polszczyzna gwarowa „rozmywa się” w polszczyźnie potocznej, badacz liczy na pamięć rozmówców, by odtworzyć zasadnicze rysy regionalnego systemu leksykalnego.

Zofia Sawaniewska-Mochowa

Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland

A DIALECTAL-CULTURAL DICTIONARY AS A WAY OF DOCUMENTING THE HERITAGE OF THE REGION. THE CASE OF KUJAWY REGION

The revival of the idea of regionalism in Poland after 1989 encouraged local communities to explore the elements of their own cultural identities. The wave of thinking about the region as a kind of community has also increased general interest in language understood as a mirror and archive of regional culture. More and more people recognize regional dictionaries as a good way of exposing the linguistic and cultural distinctiveness of the region, and as a method of documenting its heritage. The strong social need for researching the local vocabulary is proved by the rapid development of online dictionaries. Such initiatives, valuable, but totally unprofessional, indicate

that there is a necessity to offer readers a model of the dictionary which takes into account the expectations of a broad recipient, but, on the other hand, has got scientific ambitions in the choice of entries and describing the rich lexicon of regionalisms.

In the Polish dialect lexicography, there exist different ideas about the macro- and microstructures of regional dictionaries. Controversy has emerged over how to build the entries (encyclopaedic style vs. more 'daily life', practical approach) and, finally, the choice of material is thoroughly discussed (recording all the vocabulary used by the inhabitants of the region vs. selecting items according to the differential criterion).

The prepared dialectal-cultural dictionary of the Kujawy region is a differential one, combining diachronic and synchronic approaches, and the material is collected according to the method of 'crossing the sources'. The range of vocabulary is based on structured interviews (a qualitative methodology) and lexical questionnaires. The different sources are utilized as well: the older collections of vocabulary (from the late nineteenth century), press notes and articles from the interwar period, spoken and sung folk texts and linguistic stylizations. In the current situation of communication, the extent of the use of dialects and regionalisms is still shrinking and the Polish language dialects 'melt' in the colloquial Polish language. Taking it into account, a researcher can refer to the memory of the dialect users as a way of reproducing the essential features of a regional lexical system.

Елена Сьянова

Rusijos mokslų akademijos Linguistinių tyrimų institutas, Sankt Peterburgas, Rusija

**МИКРОТОПОНИМЫ КАК СПОСОБ ЭКСПЛИКАЦИИ
ГЕОФИЗИЧЕСКОГО КУЛЬТУРНОГО КОДА (НА МАТЕРИАЛЕ
ГОВОРОВ СЕВЕРО-ВОСТОКА ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ)**

Микротопонимия, как и топонимия в целом, реализует пространство как семантическую универсалию (см. Вежбицкая 1999). При этом актуализируются объекты реального географического пространства, непосредственно связанные с деятельностью диалектоносителя. Микротопонимы являются выразителями базовых оппозиций культуры – «верх – низ», «центр – периферия», «дальний – близкий», «большой – малый», «свет – тьма», «свой – чужой» и др.

Геофизический (природно-ландшафтный) кодрепрезентируют имена собственные, отображающие свойства и особенности объекта. Представления о форме предмета лежат в основе многочисленных метафорических названий: а) гидронимы: *Дуга / Дужка, Сапожок, Рогачи, Рогатый, Хомутеу*; б) оронимы: *Чемодан, Беседка*; в) дримонимы: *Сомов хвост*; г) агроонимы: *Чеботок* и др. Метафора строится на основе наименований предметов, которые являются наиболее важными эмпирически («предмет одежды» (косынка, штаны, калоши, чебот и др.), «предмет утвари» (бутылка, рогач, жбан и др.), «предмет еды» (блин и др.), «культовый предмет» (крест), «предмет, связанный с коневодством» (лошадиная дуга)).

Геофизический код эксплицирует визуальные модели восприятия окружающей действительности (ср. визуальный код по (Пелипенко, Яковенко 1998: 104). Форма круга занимает доминирующую позицию при концептуализации пространства (озера: *Кругленькое, Круглое, Круглоезеро, Круглый Ильмень*; части населенных пунктов: *Хомутовка, Роговка, Блиновка, Блиновка*). Важной оказывается также форма *треугольника* и его топологически характерные модификации (поле *Косынка*, озеро *Костылиш* т. п.).

Микротопонимы указывают на особенности *почвы, рельефа, разновидность* водного объекта и т. д. Микрогидронимы, в частности, образуются на основе апеллятивов, сохраняющих в своей семантической структуре сему 'звучание' (*Бурчало, Громоч, Громок*). Для семантической структуры названий сельских поселений и их частей актуальны семы 'открытое незащищенное пространство', 'изморось', 'ветрено', 'метель'. Оним приобретает в этом случае прагматическое значение: *Сиповка, Морозёвка, Юровка, Сивер, Чичер / Чичерский* и др.

Elena Syanova

The Institute for Language Studies, The Russian Academy of Sciences, St. Petersburg, Russia

**MICROTOPYNYMS AS A WAY OF EXPLICATION OF THE GEOPHYSICAL
CULTURAL CODE (THE DIALECTS OF THE NORTH-EAST OF THE VORONEZH
REGION)**

The microtoponymy, as well as toponymy, realizes space as a semantic universal (see Vezhbtskaya, 1999). The objects of the real geographical space which are directly connected with a dialect speaker

become active. Microtoponyms are exponents of basic oppositions of culture – ‘top –bottom’, ‘center – periphery’, ‘distant – close’, ‘big – small’, ‘light – darkness’, ‘own – strange’, etc.

The geophysical (natural and landscape) code represents proper nouns displaying qualities and features of an object. Ideas of a form of a subject underlie numerous metaphorical names: a) hydronyms: *Дуга / Дужка, Сапожок, Рогачи, Рогатый, Хомутец*; b) oronyms: *Чемодан, Беседка*; c) drynomyns: *Сомов хвост*; d) agronyms: *Чеботок*, etc. The metaphor is built on the basis of names of subjects which are the most important empirically (‘items of clothing’ (a kerchief, trousers, galoshes, a boot, etc.), ‘cooking utensils’ (a bottle, oven fork, a jug, etc.), ‘meal’ (damn, etc.), ‘a cult item’ (cross), ‘items connected with horse breeding’ (a horse arch).

The geophysical code reveals visual perception models of surrounding reality (a visual code according (Pelipenko, Yakovenko, 1998, p. 104). The form of a circle takes a dominating position in space conceptualization (lakes: Round, Lake, Round Ilmen; parts of settlements: Номутовка, Rogovka, Blinovka, and Blintsovka). The form of the triangle and its topological characteristic modifications are also important (the Kerchief Field, the Crutches Lake, etc.).

Microtoponyms indicate features of the ground, a relief, a verity of water object, etc. Microhydronyms, in particular, are formed on the basis of the appellatives with the semantic structure of ‘sound’ (*Бурчалю, Громоч, Громок*). As regards the semantic structure of names of rural settlements and their parts, the semes ‘open unprotected space’, ‘drizzle’, ‘windy’, ‘blizzard’ are important. In this case, a proper noun gains pragmatic value: *Сиповка, Морозёвка, Юровка, Сивер, Чичер / Чичерский*.

Bronė Stundžienė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

FOLKLORAS IR TARMĖ: SAKYTIMAS IR RAŠYTIMAS ASPEKTAI

Kaip žinoma, netarminės tautosakos apskritai nėra, ypač kol ji gyvavo / gyvuoja savo esmine – sakytime forma. Kiekvienos konkrečios vietovės tautosaka priklauso konkrečiam folkloriniam dialektui (jo požymių spektras gana platus, tarmė šiuo atveju tėra nors ir labai svarbus, bet tik vienas iš jų), pastarasis priskiriamas platesniam – regioniniam dialektui, o šis savo ruožtu įsiterpia į dar platesnį – kultūrinį dialektą. Todėl net teigiama, jog kai kalbame apie nacionalinę tautosaką, mūsų atveju apie *lietuvių tautosaką*, suvokiame ją tarsi esančią virš visų vietinių folklorinių tradicijų arba jas visas įsitraukiančią, suvienijančią, apibendrinančią (tokia samprata kartais palyginama su bendrinės kalbos ir tarmių santykiu). Tenka pripažinti, jog tai labiau mokslinė, tyrimams bei apskritai kultūrinei savivokai reikalinga samprata. Tuo tarpu ir patys tyrėjai, ir tradicijos „nešėjai“ mato ir jaučia savo tradicijų skirtumus nuo kitų, šalia esančių. „O mes ne taip sakome, o mes ne taip dainuojame. . . “ Tiesa, tik tyrėjas gali ir turi matyti net ir visai skirtingus kultūros reiškinius jungiančią vieną ašį – vadinamuosius „bendruosius interdialektinius elementus“ (plg. tarptautinius pasakų siužetus, „klajojančius“ dainų motyvus, patarlių tarptautinį pobūdį, įvairius kultūros archetipus). Tačiau šiame pranešime mus labiau domins vietinis folklorinis dialektas ir jo raiška, kurią visų pirma ir siejame su tarme. Toliau bus aptariama, kokių problemų iškyla, kai tautosaka imama skelbti spausdintu žodžiu, kurį perskaityti ir suprasti galėtų visi skaitytojai, t. y. tiek kalbantys bendrine kalba, tiek skirtingų tarmių atstovai. Tai nemenkas iššūkis tautosakininkams: šiandien publikuojant sakinį tekstą, stengiamasi padaryti tekstą „paskaitomą“, nors ir suvokiant, kad jis iš esmės nėra skirtas skaitymui. Transkribuoti tarminį tekstą ar versti į bendrinę kalbą? Gerai žinant vieną dalyką – tarmiškai sakomas tekstas perteikia savitai matomą pasaulį, o parašius jį bendrine kalba tas pasaulis lyg susiaurėja, susitraukia, tarsi nesuvokiamu būdu būtų išsityrusi dalis teksto prasmės, kuri išgirstama tik klausantis folkloro. Tačiau ką daryti, jei gerai žinome, kaip neseniai rašė vienas rusų folkloristas, jog klausyti tarminio teksto visada yra tikras malonumas, o skaityti parašytą tarmiškai net filologui – kankynė?

Bronė Stundžienė

Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Vilnius, Lithuania

FOLKLORE AND DIALECT: THE ORAL AND WRITTEN ASPECTS

Admittedly, a non-dialectal folklore does not exist at all, particularly insofar it can be found in its genuine oral form. Folklore of every given locality is characterized by certain folkloric dialect (the range of its features being broad enough, the linguistic dialect embodying just one of them, although a rather important one). The local folkloric dialect belongs to a wider regional one, while the latter is in turn incorporated into a still wider cultural dialect. So whenever a national folklore is discussed, in our case – the Lithuanian folklore, it is perceived as existing somewhere above all the local folklore traditions, or as comprising, uniting and generalizing them all (such notion can be paralleled to the proportion between the literary language and its dialects). Of course, it is more a scholarly notion pertaining to research and cultural self-consciousness in general. Meanwhile both the

researchers and the tradition bearers see and feel the differences between their own traditions and the neighboring ones: “Well, it’s not how we say, it’s not how we sing...” Truly, it is for the researcher to discern the axis that joins together even the most differing cultural phenomena – the so-called “common inter-dialectal elements” (like international tale types, the “wandering” folksong motives, the international character of proverbs, and various cultural archetypes). Yet in this paper, our chief subject is the local folklore dialect and its manifestations, primarily related to the linguistic dialect. Further, problems arising when folklore is published in printing and supposedly made available to all the potential readers, both using the literary language and speaking various dialects, are discussed. Even today, this presents quite a challenge to folklorists: while publishing an oral text, it is usually attempted to make it “readable”, although being aware that essentially this text is not meant for reading. The editor of a publication is bound to choose whether to transcribe the dialect text or to translate it into the literary language. One thing is clear: the oral dialect text communicates a singular worldview, while its transcription into the literary language makes this worldview to shrink, to narrow, as if in some inconceivable way part of the textual meaning has been erased. Yet, what should one do, since, to use a recent phrase by a Russian folklorist, listening to a spoken dialect text is always a pleasure, while reading it transcribed is torture even for a philologist?

НуриляШаймердинова

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан

**ПРОБЛЕМА ЯЗЫКА И ДИАЛЕКТА В ДРЕВНЕТЮРКСКИХ
РУНИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКАХ**

Диалекты занимают важное место в историческом и современном развитии языков. Истоки древнетюркского языка письменных рунических памятников (орхонских, енисейских, таласских) также восходят к диалектным образованиям раннего средневековья. В тюркологической науке до сих пор актуальна дискуссия об установлении статуса рунического языка. Некоторые тюркологи определяют этот язык как некий диалект либо огузский, либо уйгурский, либо турфанский. Другие отмечают, что древнетюркский язык состоит из трех диалектов: наречия северных тюрков-сиров, говор южных тюрков-уйгуров и смешанный северо-южный диалект. На наш взгляд, язык рунических памятников, сформировавшийся на базе кыпчакского диалекта, следует называть не столько диалектом, сколько литературным языком, о чем свидетельствуют многочисленные его именованья: «общий письменный литературный язык», «рунический литературный язык», «стандартный язык официального повествования», «тюркское руническое койне».

Тюркоязычные племена задолго до использования рунического письма выработали свой вариант обобщенной речи, стоящий над диалектами, которым могли пользоваться во время проведения обрядовых ритуалов, в публичных выступлениях перед соплеменниками, устно-поэтической практике. С появлением у тюрков рунического письма устное койне оформилось в стройную литературную норму, получившую общественное признание и распространение на огромном Евразийском пространстве. Сами древние тюрки назвали свою письменность «бітіг», «бітіг жазу» **𐰉𐰺𐰽**, а тех, кто владел навыками этого письма и кто начерталих назывались «бітігші». Древнетюркский литературный язык был языком коммуникации, государственного управления и дипломатии, различения титулов и званий, издания указов и распоряжений каганов, языком религиозных воззваний и текстов. Литературная стандартность языка рунических памятников определяется богатством художественных троп, наличием высокой стилизованной лексики, эмоционально-экспрессивной окрашенностью слов и выражений, повторяемостью слов особой рифмованной тональности.

Nurila Shaimerdinova

L. Gumilevo Eurasian National University, Kazakhstan

**THE PROBLEM OF LANGUAGE AND DIALECTS IN OLD TURKIC RUNIC
MONUMENTS**

Dialects play an important role in the historical and modern development of the languages. The origin of the ancient runic inscriptions of the written language (Orkhon, Yenisey, Talas) also dates back to the early medieval dialectal formations. In Turkic Science the discussion on the establishment of the status of the runic language is still relevant. Some scholars define this language as

a dialect of Oguz, Uighur, or Turfan. Others note that the ancient Turkic language has three dialects: the northern Turkic dialect, southern Turkic Uighur and mixed north-eastern dialect. In our view, the language of runic inscriptions, which was formed on the basis of Kipchak dialect, should not be termed dialect, but rather a literary language, the evidence of which is numerous names as ‘common written literary language’, ‘rune literary language’, ‘standard language of the official narrative’ ‘Turkic runic koine’.

The Turkic tribes developed their own version of the generalized speech. It was above the dialects and it was used during the ceremonial rituals, in public speeches, in poems. With the appearance of the Turkic written language, the koine developed into a literary norm and received public recognition and acceptance in vast Eurasian territory. Old Turks called it ‘bitig’, ‘bitig jazu’

𐰉𐰺𐰽, and those who possessed the skills of writing the script were called ‘bitigshi’. The ancient Turkic language was the language of communication, state-creation and diplomacy, distinguishing the titles and ranks, the publication of decrees and orders of Kaghan, it was the language of religious proclamations and texts. The literary standard of the language of runic monuments is determined by the wealth of literary language, the presence of highly stylized vocabulary, emotional and expressive coloring of the words and expressions, repetition of words in a particular rhyming tone.

Lora Tamošiūnienė, Vilhelmina Vaičiūnienė, Jelena Suchanova

Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva

CONCEPTUALISING OF PLURILINGUALISM IN LITHUANIAN ACADEMIC PUBLICATIONS

Learning a foreign language is an imperative and realia that Lithuanian citizens are well aware of. Therefore, learning and teaching languages acquires a special position in society. Lithuanian research papers publish long lists of articles on language learning, teaching and usage practices and theoretical approaches, yet new terms of bilingualism, multilingualism, plurilingualism and emerging polylingualism seem to baffle many researchers. For several decades the Language Policy Division of the EC has been working on the above mentioned concepts in an attempt to draw a clear distinction between the concepts of multilingualism and plurilingualism. The publications that would focus or use the terms instrumentally are very few. Different definitions of multilingualism and plurilingualism in EU documents on language policy and language teaching and learning indicate different conceptions of the terms. A dividing line that could be a starting point in the investigation of these two terms rests on the assumption that multilingualism refers more to socialorganisation, whereas plurilingualism to an individual repertoire of linguistic competence. Furthermore, plurilingual education focuses on promotion of cultural awareness, respect for the cultures embodied in languages and cultural identities of others. We will try to look at these publications and try to extract the understanding of the terms in academic writings in Lithuania.

Aurelija Tamulionienė*Lietuvių kalbos institutas, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, Lietuva***NEAPIBRĖŽTĄ YPATYBĖS KIEKĮ ŽYMINČIŲ BŪDVARDŽIŲ VARTOJIMAS
TARMĖSE (PRIEŠDĒLIŲ *PO-* IR *PA-*VEDINIAI)**

Imtis šios temos paskatino tai, kad neapibrėžtą ypatybės kiekį žyminčių būdvardžių vartojimas tarmėse iki šiol išsamiai nenagrinėtas.

Tyrimo medžiagą sudaro 530 neapibrėžtą ypatybės kiekį žyminčių būdvardžių, t. y. priešdėlių *po-* ir *pa-* vedinių, rastų „Lietuvių kalbos žodyne“ (toliau – LKŽe). Šių priešdėlių vediniai pasirinkti todėl, kad yra gana dažni ir istoriniu požiūriu giminingi.

Visi nagrinėjami vediniai suskirstyti į du darybos tipus: priešdėlio *po-* ir priešdėlio *pa-* vedinius. Pagal tai, ar darybos procese prisijungę prie pamatinio žodžio priešdėliai keičia pamatinio žodžio galūnę ar ne, visi vediniai buvo suskirstyti į keturis darybos potipius: potipį *póbrangis* (174 žodžiai) ir potipį *póbrangus* (40 žodžių), potipį *paaštrūs* (244 žodžiai) ir potipį *paaštrūs* (72 žodžiai).

Iš šio tyrimo duomenų paaiškėjo, kad LKŽe fiksuojamo geografinio vedinių paplitimo skirtumai yra dažnesni ne tarp pačių tipų, bet tarp jų potipių. Priešdėlio *po-* darybos potipiai užrašyti skirtingose tarmėse: potipio *póbrangus* vediniai dažnesni šiaurės žemaičių patarmėje (49 %), potipio *póbrangis* vediniai dažnesni rytų aukštaičių patarmėje (65 %). Priešdėlio *pa-* darybos potipiui priklausantys vediniai taip pat fiksuojami skirtingose tarmėse. Potipis *paaštrūs* būdingesnis rytų aukštaičių patarpei (57 %), potipis *paaštrūs*–šiaurės žemaičių patarpei (45 %).

Šiame pranešime pateikiamą geografinį vedinių paplitimą reiktų vertinti kaip preliminarų, tačiau ir tokie duomenys yra prasmingi, nes jie taip pat gali parodyti svarbiausius nagrinėjamų vedinių grupių bruožus, atskleisti pagrindinius ir bendrus neapibrėžtą ypatybės kiekį žyminčių būdvardžių, t. y. priešdėlių *po-* ir *pa-* vedinių, vartojimo tarmėse ypatumus.

Aurelija Tamulionienė*The Institute of the Lithuanian Language, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania***THE USAGE OF ADJECTIVES DENOTING INDEFINITE QUANTITY
IN DIALECTS (DERIVATIVES WITH PREFIXES *PO-* AND *PA-*)**

The driving element behind this attempt to delve into this subject was the fact that the usage of adjectives that denote indefinite quantity has not been studied thoroughly so far.

The scope of this study consists of 530 adjectives denoting indefinite quantity, i. e. derivatives with prefixes *po-* and *pa-* from *The Dictionary of the Lithuanian Language* (LKŽe). Derivatives made with these prefixes have been chosen because they occur quite frequently and share ties of historical kinship.

All of the derivatives covered in this study were split into two formational categories: derivatives made with the prefix *po-* and the prefix *pa-*. Depending on whether the prefix attached to the underlying word alters the ending of the word or not, four formational sub-categories were further distinguished: the sub-category *póbrangis* (174 words) and the sub-category *póbrangus* (40 words), the sub-category *paaštrūs* (244 words) and the sub-category *paaštrūs* (72 words).

The data of this study have revealed that differences in the geographical spread of derivatives that can be observed in the LKŽe occur more frequently with their sub-categories rather than categories. The sub-categories of the prefix *po-* have been recorded in different dialects: derivatives of the sub-category *póbrangus* can be found more commonly in the North Samogitian sub-dialect (49 %), derivatives of the sub-category *póbrangis* occur more frequently in the East Aukštaitian sub-dialect (65 %). Derivatives that fall into the formational category of prefix *pa-* can also be found in different dialects, with the sub-category *paaštrūs* appearing most typically in the East Aukštaitian sub-dialect (57 %), and the sub-category *paaštrỹs* in the North Samogitian sub-dialect (45 %).

Even though the geographical spread of derivatives presented in this report should be viewed as a preliminary estimate, the data are meaningful nonetheless, because they can also show the key characteristics of the groups in question. The aim of this paper was to introduce the underlying and overarching characteristics of adjectives denoting indefinite quantity.

Anna Tyrpa

Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija

DIALEKTOLOGIA W ZAKŁADZIE DIALEKTOLOGII POLSKIEJ INSTYTUTU JĘZYKA POLSKIEGO PAN

Historia Zakładu Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie obejmuje już 62 lata. Pierwsza pracownia powstała w 1951 roku. Zmieniała się nazwa i skład osobowy, ale jednostka badawcza jest wciąż ta sama. W referacie przedstawię dzieła zbiorowe wykonane przez ten zespół, a także prace indywidualne z dziedziny dialektologii. Dziełem zbiorowym, ukończonym, jest *Mały atlas gwar polskich* (1957-1970), t. I-XIII. Dziełem zbiorowym, kontynuowanym od 1977 roku jest *Słownik gwar polskich*, z. 1-25. Około dziesięcioosobowy zespół pisząc go już przez 36 lat doszedł do słowa GIBLIWY (2012). Świadczy to o wielkim bogactwie słownictwa gwarowego, które mniej więcej czterokrotnie przewyższa liczebnie leksykę ogólnopolską. Drugim wielotomowym słownikiem wydawanym od 1987 roku jest *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur* (t. VI do litery Ó ukazał się w 2006 roku). Oprócz tego w Zakładzie ukazał się *Słownik gwary Zakopanego i okolic* (2009) i *Mały słownik gwar polskich* (2009). Prace poszczególnych pracowników, głównie rozprawy doktorskie, habilitacyjne i profesorskie dotyczą różnych aspektów gwaroznawstwa (fonetyki, słowotwórstwa, fleksji, słownictwa i frazeologii).

Anna Tyrpa

The Polish Language Institute at The Polish Academy of Sciences, Poland

STUDIES IN DIALECTOLOGY AT THE DEPARTMENT OF POLISH DIALECTOLOGY OF THE PAN

The history of the Department of Polish Dialectology at the The Polish Language Institute already covers 62 years. The first research unit was established in 1951. Names and employees changed, but the research unit remained the same. This paper will present the collective work performed by the team, as well as individual works in the field of dialectology. Finished collective works include a small atlas of Polish dialects (*Mały atlas gwar polskich, 1957-1970, vol. 1-13*). The Dictionary of Polish Dialects (*Słownik gwar polskich, Issue 1-25*) is an example of collective work in progress, having been published since 1977. The editorial team composed of 10 people has reached the word "GIBLIWY" after 36 years of work. This demonstrates the richness of dialect vocabulary which outnumbers the nationwide lexicon approximately four times. The second multi-volume dictionary, which has been published since 1987, is the Dictionary of the Ostróda, Warmia and Mazuria regional dialects (*Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*); its Volume 6 which reached the letter "Ó", was published in 2006. In addition, the Department published a dictionary of the dialect of Zakopane region (*Słownik gwary Zakopanego i okolic, 2009*) and a small dictionary of Polish dialects (*Mały słownik gwar polskich, 2009*). The individual works of employees, mostly dissertations and professorial addresses, encompass various aspects of dialectology: phonetics, word formation, inflection, vocabulary and phraseology.

Jolita Urbanavičienė*Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva***RYTŲ IR PIETRYČIŲ VILNIŠKIAI: TARMĖS IR BENDRINĖS KALBOS SANTYKIS**

Pranešimas parengtas remiantis 2011–2013 m. Lietuvių kalbos institute vykdomo projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ medžiaga. Projekto metu užpildytos sociolingvistinės anketos leidžia tirti kalbų ir dialektų vartojimą atsižvelgiant į įvairius socialinius veiksnius, aprėpiant svarbiausias kalbos vartojimo sferas ir amžiaus grupes. Sociolingvistiniu požiūriu neįkainojamos medžiagos teikia rytų aukštaičių vilniškių pakraštiniai punktai, „paskutinis gyvas baltų ir slavų kalbų kontaktų atspindys nuo XIX a.“ (B. Wiemeris). Analizuojami 20 rytų aukštaičių vilniškių punktų duomenys, surinkti Tverėčiaus, Adūtiškio, Švenčionių, Mielagėnų, Strūnáičio, Sarių apylinkėse, kurias dialektologai priskiria rytų ir pietryčių vilniškiams. Kiekviename punkte tiesioginio giluminio interviu būdu apklausti 6–7 informantai, pasirinkti atsitiktinės daugiakopės atrankos principu ir atstovaujantys trims kartoms: jaunesniajai (iki 30 m.), vidurinei (31–50 m.) ir vyresniajai (nuo 51 m.). Bendrinės kalbos ir tarmės santykiai analizuoti pagal jų vartojimą skirtingose sferose: individualiojoje (mąstymas), privačiojoje (namai, šeima) ir viešojoje (kaimo bendruomenė, oficiali komunikacija, mokykla, bažnyčia).

Tyrimas atskleidė mažėjantį tarmės vartojimą individualiojoje sferoje: tarmiškai mąsto (skaičiuoja, kalbina gyvūnus) 81 % vyresniosios kartos, 48 % vidurinėsios kartos ir 16 % jaunesniosios kartos informantų. Privačiojoje sferoje (šeimoje) tarmės ir bendrinės kalbos vartojimą lemia skirtingų kartų (senelių – tėvų – vaikų) komunikacijos poreikiai. Vyresniosios kartos grupėje pastebimai išauga bendrinės kalbos poreikis (vien tarmiškai kalba 57 %, tarmiškai ir bendrine kalba – 23 % informantų), o jaunesniosios kartos informantai – atvirkščiai – kalbėdami su namiškiais „grįžta“ prie tarminio kalbėjimo (32 % kalba vien tarmiškai, 26 % – tarmiškai ir bendrine kalba). Viešojoje sferoje tarmės ir bendrinės kalbos vartojimas priklauso nuo komunikacijos akto dalyvių artimumo – svetimumo: bendraudami su kaimo bendruomene pramaišiu tarmę arba bendrinę kalbą (pagal pašnekovą) renkasi 79 % vyresniosios, 64 % vidurinėsios ir 63 % jaunesniosios kartos atstovų. Įstaigose, susirinkimuose, parduotuvėse standartinės kalbos prestižas tiesiogiai proporcingas informantų amžiui – bendrine kalba šneka 13 % vyresniosios kartos, 28 % vidurinėsios kartos ir 53 % jaunesniosios kartos atstovų. Bažnyčioje bendrinės kalbos vartojimas dar dažnesnis ir taip pat sietinas su informantų amžiumi: meldamiesi ar bendraudami su kunigu bendrinę kalbą vartoja 26 % vyresniosios kartos, 64 % vidurinėsios kartos ir 84 % jaunesniosios kartos atstovų.

Vis dėlto negalima vienareikšmiškai teigti, kad formuojasi (ypač jaunimo tarpe) neigiamas požiūris į tarmes. Tarmė tebėra: 1) įprasta daugelyje individualios, privačios ir kai kuriuose viešosios sferos komunikacijos aktų; 2) kitaip nei prestižinė bendrinė kalba, ji siejama su artumu, neoficialumu, familiarumu; 3) tarmę palaiko paslėptasis tarmės prestižas (netiesioginis kaimo bendruomenės spaudimas); 4) juntamas jaunosios kartos polinkis tarmę įtraukti į savo kalbinių priemonių repertuarą, paversti ją savo lokalsios tapatybės dalimi.

Tai pat neišleistini iš akiračio lietuvių kalbos ir tarmės kontaktai su slavų dialektais (šeimoje, kaimo bendruomenėje) ir slavų bendrinėmis kalbomis (oficialiojoje komunikacijoje, mokykloje, bažnyčioje). Plg.: vyresniosios kartos informantai kaip pagrindinę mokymosi kalbą nurodė ne tik lietuvių, bet ir lenkų, baltarusių, rusų, vokiečių kalbas. Reikėtų atsižvelgti į skirtingai susiklosčiusius

kalbų (dialektų) santykius lietuviškuose ir mišriuose arealuose, atskirti individus su aiškia kalbine tapatybe ir individus tik su lokalia tapatybe (nesiejančius savęs su jokia kalbine bendruomene). Aprėpti visą šią kalbų ir tarmių įvairovę nepaprastai sudėtinga, tačiau būtina, kad neprarastume unikalios sociolingvistinės medžiagos.

Jolita Urbanavičienė

The Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lietuva

RESIDENTS OF EAST AND SOUTH-EAST VILNIUS (VILNIŠKIAI): RELATION BETWEEN DIALECT AND STANDARD LANGUAGE

The report has been developed on the basis of the material under the Project *Lithuanian Contemporary Research into Geolinguistics: Point Network Optimization and Interactive Dissemination of Dialect Information* carried out at The Institute of the Lithuanian Language in 2011–2013. The sociolinguistic questionnaires filled in during the Project enable the exploration of using languages and dialects taking into consideration different social factors covering the most important spheres of language use and age groups. In sociolinguistic view, priceless information is provided by peripheral points of the East Aukštaitian sub-dialect of Vilnius, ‘the last alive reflection of contacts between the Baltic and Slavic languages since the 19th century.’ (B. Wiemer). The data of 20 points of the East Aukštaitian sub-dialect of Vilnius (gathered in the localities of Tverečius, Adutiškis, Švenčionys, Mielagėnai, Strūnaitis, Sariai, which are attributed to East and South-East sub-dialects of Vilnius by dialectologists) is under analysis. 6–7 informants were interviewed by the method of individual in-depth interview in every point, selected by multistage random sampling and representing three generations: the younger (under 30 years old), middle (31–50 years old) and older (from 51 years old) ones. The relations between the standard language and dialect were analysed according to their use in different spheres: individual (thinking), private (home, family) and public (local community, official communication, school, church).

The research revealed a decreasing use of the dialect in the individual sphere: 81 per cent of the older generation, 48 per cent of the middle generation and 16 per cent of the younger generation informants think (calculate, speak to animals) in the dialect. In the private sphere (family), the use of the dialect and standard language is predetermined by the communication needs of different generations (grandparents – parents – children). In the group of the older generation, the need for the standard language notably increases (57 per cent of the informants use just the dialect and 23 per cent use both the dialect and the standard language), while the informants of the younger generation, on the contrary, while talking at home ‘come back’ to using the dialect (32 per cent use only the dialect, 26 per cent use both the dialect and the standard language). In public sphere (local community), the use of the dialect and standard language depends on familiarity/unfamiliarity between the participants of a communication act: 79 per cent of the older generation, 64 per cent of the middle generation and 63 per cent of the younger generation representatives choose the dialect or standard language interchangeably (according to the speaker). In public sphere, the prestige of the standard language is directly proportional to the informants’ age – in offices, meetings, shops, 13 per cent of the older generation, 28 per cent of the middle generation and 53 per cent of the younger generation representatives use the standard language. The use of the standard language in church is even more frequent and is also to be related to the informants’ age:

while praying or communicating with a priest 26 per cent of the older generation, 64 per cent of the middle generation and 84 per cent of the younger generation representatives use the standard language.

Nevertheless, it is impossible to unambiguously state that a negative attitude towards dialects is under formation (especially among the youth). The dialect is still: 1) common in many communication acts of the individual, private and some public spheres; 2) as distinct from the prestigious standard language, it is associated with intimacy, informality, familiarity; 3) the dialect is supported by a hidden dialect prestige (indirect pressure from the local community); 4) the tendency of the young generation to include the dialect into the repertoire of their linguistic tools and to make it the part of their local identity is felt.

Agnieszka Wępa

Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Varšuva

CZY ISTNEJE REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE JĘZYKA PIEŚNI LUDOWYCH?

Podstawę materiałową poddaną analizie będą stanowiły pieśni pochodzące głównie z opublikowanych tomów pieśni Oskara Kolberga *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce* (wydanych jako *Dziela wszystkie*). Dodatkowe materiały zostaną zaczerpnięte z tomów *Polska pieśń i muzyka ludowa* wydawanych przez Instytut Sztuki PAN, obejmujących zapisy z Kaszub, Kujaw, Warmii i Mazur oraz Lubelskiego. Pole obserwacji zostanie zawężone do pieśni o tematyce miłosnej, wyodrębnianych we wszystkich przywołanych zbiorach pieśni. To ograniczenie jest podyktowane względami praktycznymi, ilość pieśni miłosnych jest wystarczająca do badania i sformułowania wniosków. Ze względu na wędrowny charakter pieśni ludowych można przypuszczać, że te same pieśni lub ich warianty będą zanotowane w kilku regionach, co pozwoli łatwiej dostrzec ewentualne zmiany i ich charakter.

Porównując pieśni, będę zwracała uwagę na trzy zasadnicze elementy świadczące o zróżnicowaniu dialektalnym:

- artykulacja samogłosek,
- artykulacja spółgłosek,
- słownictwo.

W mniejszym stopniu ujawniają się w pieśniach zjawiska fleksyjne czy z zakresu fonetyki międzywyrazowej. Na poziomie słownictwa, poza leksyką gwarową i wpływami języków obcych, mogą być widoczne formacje słowotwórcze typowe dla poszczególnych dialektów.

Wstępna analiza pieśni z wybranych regionów pozwala sądzić, że odpowiedź na tytułowe pytanie będzie twierdząca, jednak niezbędne jest dokładniejsze przebadanie pieśni ludowych.

Agnieszka Wępa

Pracownia Słownika Gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur

Instytut Języka Polskiego PAN

ARE THERE ANY DIFFERENCES BETWEEN FOLK SONGS FROM VARIOUS REGIONS OF POLAND?

The aim of my paper is to find linguistic similarities and differences in Polish folk songs. I will analyze folk songs published in Oskar Kolberg's *Lud* (published as *Dziela wszystkie*). Additional songs were collected in *The Polish folk song and folk music* published by the Institute of Art of the Polish Academy of Sciences.

I'm interested in songs about love from all regions of Poland. I make an assumption that the same songs are known and written in a few places, allowing to find a lot of versions. Then I want to describe similarities and differences in articulation of vowels, consonants and words. There may be observed inflection phenomena or phonetic assimilations.

Probably we can answer *yes* to the title question but it requires an appropriate analysis.

Anna Vulāne, Ingēra Tomme-Jukēvica

Rygos pedagogikos ir švietimo vadybos akademija, Ryga

BĒRNU IZMANTOTIE VECVECĀKU NOSAUKUMI DAŽĀS AUGŠZEMNIEKU DIALEKTA IZLOKSNĒS

Bērnu valoda sen ir piesaistījusi pētnieku uzmanību – jau 18. gadsimta beigās tai pievērs uzmanību psihologi, vēlāk – arī valodnieki. Latviešu bērnu valodas pētījumus 20. gadsimta otrajā pusē aizsāk Zviedrijā dzīvojošā valodniece Velta Rūķe–Draviņa, bet 21. gadsimta sākumā Dace Markus sāk Latvijā dzīvojošo bērnu valodas pētījumus, līdz tagadbērna valodas pētniecība kļuvusi par pamanāmu zinātņu apakšnozari. Viens no virzieniem, kam mūsdienās pievērsas pētnieki, ir izloksnē runājošo un bilingvālo bērnu runa. Bieži vien latviešu bērni, kuri dzīvo kāda dialekta teritorijā, arī kļūst bilingvāli, proti, viņi runā gan dzimtajā izloksnē, gan arī standartvalodā. Arī tajos gadījumos, ja ģimenē tiek runāts tikai izloksnē, bērni parasti nonāk standartvalodas un arī citu valodu vidē, gan skatoties filmas un klausoties radio, gan arī mācoties pirmsskolas vecuma iestādē, kas, nenoliedzami, atstāj iespaidu uz dažāda līmeņa vienībām.

Nozīmīga loma bērnu un pieaugušo komunikācijā ir vārdiem, ko tuvinieki izmanto, uzrunājot cits citu. Tie ir gan personvārdi, iesaukas, hipokoristikas, mīļvārdiņi, gan arī radniecības nosaukumi. Bērnu runā visplašāk pārstāvēti tieši vecāku un vecvecāku nosaucējvārdi, daudz mazāk – citu radnieku nosaukumi. Arī savāktajā materiālā lielāka daudzveidība vērojama vecvecāku nominācijā – augšzemnieku dialekta dziļajās latgaliskajās izloksnēs bērnu runā sastopamas gan senāka slāņa leksēmas – adjektīvīvie substantīvi *vecs/-e* (*večs, vācā*) un to derivāti *vecelis, vačukiņš, vaciks, vacīte, vecelīte* u. tml., gan arī aizgūtie slāvismi *baba, zeds* un dažādi to fonētiski strukturālie pārveidojumi un derivatīvie varianti, piemēram, *babeņa, babuška, dzedeņš, dzeduks* u. tml. Ikdienu runā reti sastopami standartvalodā lietotie nosaukumi *vecmāmiņa, vectētiņš* un to variācijas.

Vērojams, ka dažkārt bērni mēdz pārņemt vārdus, ko vecāki izmanto, lai uzrunātu savus vecākus, attiecinot tos uz vecvecākiem.

Anna Vulāne, Ingēra Tomme-Jukēvica

Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Riga, Latvia

GRANDPARENTS' NAMES USED BY CHILDREN IN SOME PATOIS OF THE EASTERN PART OF LATVIA

Child language has attracted the scientists' attention since the end of the 18th century, it drew psychologists' attention, then linguists' attention as well. In the second half of the 20th century Latvian child language research was started by linguist Velta Rūķe–Draviņa, living in Sweden, but early in the 21st century Dace Markus began the child language research of the children, living in Latvia, so far the child language research has become a noticeable scientific subfield of knowledge. One of the directions, which takes notice of the researchers today, is those children's speech, who speak the vernacular language and are bilingual. Very often the Latvian children, who live in some dialect territory, also become bilingual, namely, they speak the native vernacular language as well as the standard language. In cases, if in the family people speak only the vernacular language, children usually get to the environment of the standard language or other languages, when watching films or listening to the radio, as well as learning in the preschool educational establishment, that

indisputably leaves an impression on the items of different level.

In the children and adults' communication the words, which are used by near relations to chat up, have a significant role. These are persons' names, nicknames, hypocoristic words, pet names as well as relationship names. In the children's language the parents' and grandparents' designating names are presented most frequently, the names of other relatives – less. In the collected material the nomination of grandparents is observed in great diversity – in the children's language, who speak the eastern Latvian dialect of the deep Latgale patois, the lexemes of the layer of former times can be encountered – adjectival substantive (the old: grandfather, grandmother) – *vecs/-e* and its derivatives *vecelis, vačukiņš, vacīks, vacīte, vecelīte* and so on, as well as the borrowed Slavic words – *baba, dzeds* and their various structural modifications and derived versions, for example, *babeņa, babuška, dzedeņš, dzeduks* and so on.

It is noticed that children are sometimes used to borrow the words, which are used by the parents to address their parents, referring them to the grandparents.

Jadwyga Wronicz*Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas, Krokuva, Lenkija***GWARA JAKO TWORZYWO TEKSTU POETYCKIEGO**

W klasyfikacji odmian języka polskiego język ogólnopolski i zbiór obejmujący wszystkie dialekty są przedstawiane jako dwa podstawowe człony języka. Teksty literackie należą do odmiany ogólnej. Elementy gwarowe (fonetyczne, morfologiczne, syntaktyczne i leksykalne) mogą być w utworze literackim wynikiem stylizacji. Stylizacja gwarowa występuje wtedy, gdy autor wprowadza wyrazy lub formy gramatyczne, które czytelnik odbiera jako sygnał, że opisywany w danym utworze świat i postacie mają związek z konkretnym regionem, w którym funkcjonuje gwara. Jednak komunikacja językowa między nadawcą a odbiorcą odbywa się w języku ogólnym. Inna jest sytuacja, gdy piszący wybiera gwarę jako podstawowy kod komunikacyjny. Zakłada on taką znajomość systemu gwarowego u odbiorcy, która pozwala na właściwe odczytanie przekazywanego tekstu. Jednocześnie zawęża krąg czytelników do użytkowników danej gwary. Taka sytuacja najwyraźniej występuje w tekstach poetyckich, dlatego one są przedmiotem zainteresowania autorki referatu.

Jadwyga Wronicz*The Polish Language Institute at The Polish Academy of Sciences, Cracow, Poland***DIALECTS AS A SOURCE OF MATERIAL FOR POETICAL TEXTS**

The classification of the Polish language varieties states that the standard Polish language and the set of all Polish dialects are two basic components of the language.

Literary texts represent the standard variety of the language. Dialect elements (phonetic, morphological, syntactical and lexical) may be the effect of text stylization. The dialect stylization is a phenomenon in which an author introduces words or grammar forms typical to a particular region, where the book characters live. However, the writer and the reader communicate using the standard language. The situation is different when the writer chooses a dialect as the basic communication code. In that case, the writer assumes that the reader is acquainted with the dialect system to the extent to which the proper understanding of the text is possible. At the same time, the group of readers is narrowed to the dialect users only. This situation is clearly seen in some poetical texts – that is why they are the speaker's object of interest.

**PAGRINDINIAI KONFERENCIJOS RĖMĖJAI / THE MAIN SPONSORS OF
CONFERENCE**

Lietuvos
mokslo
taryba

S.KAROSO
LABDAROS IR
PARAMOS FONDAS

EUROPOS PARLAMENTO NARIAI / THE EUROPIAN PARLIAMENT MEMBERS:

Zigmantas Balčytis, Vilija Blinkevičiūtė, Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė

KONFERENCIJOS RĖMĖJAI / SPONSORS OF CONFERENCE

Baltuonių kalakutų ūkis

HBH (Rada Matulevičienė)

Lietuvos ūkininkų kooperatyvas

**AUKŠTAITIJOS IR ŽEMAITIJOS ŪKININKAI / AUKŠTAITIAN AND ŽEMAITIAN
FARMERS**

Žemaitis Šarneliškis, Jonas Pakalnis

INFORMACINIS RĖMĖJAS / INFORMATION SPONSOR

Lietuvos radijas ir televizija

